

Ярославів
Вал

Сергій Пантюк

ВІЙНА і МИ

Коронація
слова

ІНТЕР

червоне та чорне

Сергій Пантюк

Серія
Ярослав
видавництво
ВАН

ББК 84.4УКР6

П 16

Пантюк, Сергій.

Війна і ми : роман / Сергій Пантюк. – К.: Ярославів Вал, П 16 2012. – 168 с. : іл. – (Серія «Червоне та чорне»)

«Війна і ми» Сергія Пантюка – це роман-сповідь. Це плетиво спогадів, відчаю і перемог. Війна справді живе в кожному з нас. Просто ми в цьому не хочемо зізнатися собі. Вся історія людства зіткана з воєн. І всі вони неодмінно на благо комусь. Тому невидимому, що перебирає мотузками, граючи у свій, тільки йому зрозумілий, ляльковий театр.

А людство? Воно втомлюється без воєн. Воно зловісно підганяє все нові й нові хвилі лихоліть, забуваючи, що, коли стріляють, куля може вибрати й тебе, яким би ти хорошим не був.

ББК 84.4УКР6

Продюсер серії «Червоне та чорне» Сергій Грабар

Видавнича рада:

Віктор Баранов, голова НСПУ, головний редактор журналу «Київ»; **Михайло Ватуляк**, голова Асоціації видавців і книгорозповсюджувачів Львівщини; **Сергій Гальченко**, заступник директора Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, літературознавець; **Сергій Грабар**, письменник; **Григорій Гусейнов**, головний редактор журналу «Кур'єр Кривбасу», лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка; **Дмитро Іванов**, головний редактор газети «Гарт» (Чернігів), лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка; **Володимир Загорій**, президент Ліги українських меценатів; **Світлана Короненко**, заступник директора каналу «Культура» Національної радіо-компанії України; **Іван Корсак**, головний редактор газети та радіо «Сім'я і дім» (Луцьк); **Василь Простопчук**, головний редактор газети «Віче-інформ» (Луцьк); **Михайло Слабошпицький**, директор видавництва; **Павло Щириця**, головний редактор видавництва

© Сергій Пантюк, 2012

© Сергій Грабар, передмова, 2012

© Олена Таран, обкладинка, 2012

© Олександр Овсянніков, верстка, макет, 2012

© Видавництво «Ярославів Вал», 2012

ISBN 978-617-605-001-8

*«Коронація Слова» створює для вас
нову хвилю української літератури
— яскраву, різножанрову, захоплюючу,
— яка є дзеркалом
сьогодення і скарбом для майбутніх
поколінь.*

Юрій Логуш, Ініціатор і засновник проекту

Всеукраїнський конкурс романів, кіносценаріїв та п'єс «Коронація слова» був заснований за підтримки бренду найпопулярнішого українського шоколаду "Корона". Головна мета конкурсу – сприяння розвитку новітньої української культури.

Література, кіно і театр обрані не випадково, адже саме ці жанри є стратегічними жанрами культури, що формують і визначають зрілість нації.

Метою конкурсу та його завданням є пошук нових імен, видання найкращих романів, стимулювання й підтримка сучасного літературного процесу, кіно й театру, і як наслідок – наповнення українського ринку повнокровною конкурентоспроможною літературою, а кіно й театру – якісними українськими фільмами й п'єсами.

www.korona.ua

Таїнство сповіді

I

Кров розливалася по столу і падала плямками краплями на підлогу. Війни не було; була відверта, гулка нічна розмова. Було гранично надихано цнотливим самогоном, дешевим безфільтровим тютюном та спогадами, що зв'язали вузлом життя і не відпускали ні на йоту. Бо так їм хотілося; тим триклятущим спогадам.

Потрібна була жінка, яка змогла б витягнути з цього внутрішньовенного, багаторічного копирсання. З одвічного пошуку себе в собі. Тебе – сильного, сміливого, досвідченого і безмежно слабкого, до перехопленого спазмом подиху, до сльози, що на мить з'явилася на краєчку ока, й так і не стекла щокою.

І вона з'явилася в прямокутнику дверей: тендітна і така красива, що аж в очах зарябіло. «Невже таке буває?» – подумалося. «Звісно, буває», - сам собі й відповів.

Була твоя рука – сильна, впевнена і ніжна. Необхідна...

II

Сергій Пантюк написав роман-сповідь. Інакше я не можу назвати це плетиво спогадів, відчаю і перемог. Війна справді живе в кожному з нас. Просто ми в цьому не хочемо зізнатися собі. Вся історія людства зіткана з воєн. І всі вони неодмінно на благо комусь. Тому невидимому, що перебирає мотузками, граючи у свій, тільки йому зрозумілий ляльковий театр. А людство? Воно втомлюється без воєн. Воно зловісно підганяє все нові й нові хвилі лихоліть, забуваючи, що коли стріляють, куля може вибрати й тебе, яким би ти хорошим не був.

Сергій Пантук написав роман, у якому «все має починатися із народження», і острахи, що прийшли у дитинстві, переплелися з моторошною реальністю дорослого життя. З несподіванкою, коли життя і смерть в одній площині. І достатньо лише одного руху, на мить повернутої голови, щоб ти перейшов у вічність. І справа не в осколку, який колись зачепився за твоє тіло, і тепер буде свербіти весь час на гнилу погоду, на неправильну їжу і ще на щось, тільки тобі відоме. Справа в іншому: в тобі самому, коли ти, ламаючи стереотипи, можеш постояти за українця - тільки тому, що він українець. Не брат, не кум і не сват, а просто твій земляк.

Сергій Пантук написав роман про любов. Таку омріяну і до болю необхідну там, під кулями, коли можливо зараз і все, а ти ніколи так і не пізнав її - справжньої жінки. Він ішов до свого великого кохання через поневір'яння, через кров і скалічені тіла, через відрізані вуха і скажену дику ненависть до тих, хто придумав війну. Страшну забавку, яка не відпускає, а затуляє як наркотик, до нової війни, до запаху чаду і крові. І все знову відступає на другий план, залишаючи невеличку надію, що колись любов подарує тобі спасіння. Тоді ти знову згадаєш Вітчизну, своїх рідних, домівку і єдину жінку, яку ти шукав усе своє життя – і таки знайшов.

Сергій Грабар

*Моїй коханій Тетянці,
любим синам Яромирові й Богодарові,
усім рідним і близьким,
які потерпають від мого складного характеру,
присвячується*

***

«Це жарт?» – я чи то запитав його, чи вже й написав перші слова на чистому аркуші своєї уяви, бо свідомість проковтнула лише фінал тиради: «Це неодмінно будеш ти!» – а погляд вирізнув у його правіці пістолет, банальний ПМ, знайомий з радянських фільмів і служби в окупаційних військах.

«Можеш вважати мене дефективним, ідіотом, маніяком, ким завгодно, – говорив він хвилину тому, – але в мене були видіння, що опиняюся в абсурдному світі, який ніби й існує, але насправді лише зникає, невблаганно розчиняється в часі й просторі, тане як сніг, як цукрова вата в діточих руках, і це нікого не хвилює, не зачіпає, не дістає...»

Дивно, як уся ця його маячня чітко відтворюється вже з моєї свідомості... Чи все ж я механічно використав диктофон?

«...А мене раптом так запекло і замлоїло, що я почав шукати способу зберегти цю ірреальну реальність, і збагнув, що це можливо лише на папері, але мої руки заточені на інше, тому...»

«Ні, це таки справді смішно!» – хоча я досі не впевнений, прошепотів я чи вигукнув, та він не почув мене в жодному випадку.

«Це неодмінно будеш ти!..»

Ну що ж? Я вітаю себе, обраного психопатом!

«Збережи цей світ, я знаю, він тобі так само відомий, хай там буде багато часу і простору, вимірів і реаль-

ностей, тепла й любові, врешті, багато думок і людей, але хай вони всі будуть без імен, ну майже всі, от, до прикладу, мистців можеш називати, бо вони здатні творити окремішні світи, хай не менш абсурдні, але, принаймні, в чомусь логічні...»

Гм... Без імен, прізвищ, очей, особливих прикмет... І ще без чого?

«Я знаю, тобі цікаво, чому я обрав саме тебе, – він випередив моє запитання, – але я не маю відповіді, мабуть, ти просто опинився під рукою саме тоді, коли я все вирішив остаточно. Тому й будеш і творцем, і персонажем, і сюжетом, і ще казна ким, а про мене можеш і не згадувати...»

«І не згадаю! Жодного разу!» – хвиля чи то гострого спротиву, чи то сліпої ненависті прокотилася моїми глибинами й ринула в горло. Я хапнув трохи прохолодного повітря, щоб стримати її.

«Перестану згадувати вже наступної хвилини. А зараз просто пошлю тебе подалі разом із твоїми видіннями, побажаннями, світами й пістолетом. Можеш забити його собі в дупло, якомога глибше. А хочеш – стріляй, ось сюди, у третє око. Не можеш, пальчики тремтять? А ти гадав, що це так просто – вбити? Дурнику, смерть – це найвища форма блаженства, до сприйняття якого ми дозріваємо дуже довго! Часом – аж занадто довго...»

Він поклав зброю на стіл і посунув до мене.

«Тоді дай спізнати це найвище блаженство мені, якщо лінуєшся зробити те, для чого тебе й сотворили!»

З кутиків його очей виповзли дві діамантові змійки. І блиском своїм змили мою лють.

***

Отже, я починаю щось відтворювати, кажу сам собі, щось зберігати, себто, народжувати продукт, у якого

вже ґарантовано є один споживач – мій психоманіяк, про якого я пообіцяв йому ж і собі не згадувати. Як бачите, не вдається. Отже, він переконав мене, що світобудівництво – це моя місія. Але ж цим уже не перше тисячоліття займається інший поважний пан – хіба ж я йому конкурент? А загалом, ми творимо іншу реальність винятково тоді, коли довколишня нас не влаштовує. ! як би це банально не звучало, кожен мусить до цього дошкрябатися сам.

У мене є дуже багато цегли для цього будівництва. Є вже готові шматки стін, цілі блоки. Проблема в тому, що скріплювати ці будівельні матеріали доведеться кров'ю і потом. Штукатурити ж будемо пам'яттю та каяттям.

***

Ні, зовсім без імен будувати світ неможливо. Шкода, що мій псих зник і жодних контактів не залишив. Я б зумів його переконати, що це було непродуктивне побажання. Адже існують просто неймовірні номінативи, залишити які у світі, що зникає, було б злочином. Вони не живуть окремо від своїх носіїв. А може, і взагалі вже не живуть.

Ось, до прикладу, ім'я з безтурботних днів студентської пори – Марічка з агрономічного факультету сільськогосподарської академії. Чорнява, великоока і трішки кругленька Марічка, яка на «сімейнобудівельній» вечірці сама запросила мене, ледачого пофігіста, до повільного танцю, а потім зірким оком визначила, що я не вмію курити. Я справді робив перші кроки в пізнанні цієї шкідливої звички, тому лише пробелькотів щось малозрозуміле.

«Сімейнобудівельними» називали ми вечірки, які зорганізовувалися спільними зусиллями «дівочих» та «хлопчачих» студентських груп із різних вишів.

Але траплялися й «нестикуння» – нас, хлопців, у першій групі української філології було аж четверо, а Марічка у своїй групі – одна-єдина.

Чому вона запросила саме мене, досі не збагну. Та й згодом у нас нічого не було. Кілька разів сходили в кіно, на танцювальний майданчик. Максимальна близькість – обійняти за стан. А потім у неї був день народження, вона з подружкою готувала святкову вечерю, а я сидів на типовому панцирному ліжку і знічев'я гортав сторінки незбагнених для мене сільськогосподарських підручників. Між сторінками натрапив на її заліковку – а там просто унікальне прізвище – Чортійгобатька! – отак, одним словом. «Ну нічого собі в тебе прізвище!» – дебільно висувив я зуби, коли Марічка увійшла до кімнати, тримаючи поперед себе велику сковороду зі смаженою картоплею. «А що, прізвище як прізвище, – трохи силувано усміхнулась вона. – До речі, козацьке, і на твоє я б його ніколи не поміняла!»

Ми сіли до столу, щось випили й з'їли, та подальше спілкування не зросталося. Святкова аура поступово вивітрилася, тож, зробивши вигляд, що виходжу на хвильку, я вислизнув з кімнати, а згодом і з гуртожитку. Більше ми не бачилися.

В одній із популярних соціальних мереж я випадково натрапив на сторінку жінки на прізвище Чортійгобатька, але це була не Марічка...

Інше ім'я – з іще віддаленіших часів. Чарівна дівчина з дитинства і зеленої юності, «паралельнокласниця», яка називала себе Вікою, а в усіх документах була записана як Вероніка Робертівна Ковбаса. Я майже впевнений, що вона вдало вийшла заміж і отримала якесь менш промовисте прізвище. Хоча – хтозна...

Але в часи нашого шкільного спілкування вона помітно комплексувала, коли хтось із хлопців жартома ве-

личав її Ковбаскою, і просто кам'яніла обличчям, коли випадково ловила вухом своє прізвисько Капчюна – в сенсі «копчена». Може, це й дивно, але в зовнішності дівчини не було нічого ковбасного – висока, струнка, з товстою каштановою косою. І якби вона була якою-небудь оленою іванівною кравченко, її можна було б вважати навіть красунею. Але вона була Ковбаса, і з нею ніхто не «ходив», як тоді казали про дружбу хлопця з дівчиною. Закінчивши школу, вона поїхала вчитися до іншого міста, і там її сліди загубилися.

Нещодавно я вкотре згадав про Вероніку Робертівну і почав закидати її ім'я в усі, просунуті й не дуже, соціальні мережі. Та пошуковики немовби змовилися – «не знайдено». Як шкода! Бо лише тепер, на п'ятому десятку, я нарешті не побоявся зізнатися собі, що вона мені таки добряче подобалася, попри те, що була Ковбасою. І якби я тепер віднайшов її адресу, то написав би про це і перепросив би за свою підліткову боягузливість.

***

Я жодним чином не буду себе обмежувати, бо твердо вирішив – оце трикляте авторське «я» вже з перших рядків має охопити десятки, а може, й сотні інших «я», бо абсурдний світ не може бути однобоким. І лише Ти в ньому будеш єдиною. Бо скількох жінок не довелося би спізнати, а переплестися по-справжньому вдається лише з тією, яка в мить найвищої гармонії була вписана на давнезно визначеній сторінці непомильної книги тонких світів. Винятково для мене. Надовго чи ні – жодного значення. Головне – я маю збагнути, що саме ця Ти – з отієї сторінки. Я був упевнений, що це складне завдання, але коли Ти поставла переді мною, в мені щось зойкнуло, завогнилося, вибухнуло. Я не надто повірив цьому спалахові, бо

дивився на Твої мініатюрні, ідеально округлі сіднички й думав про те, що не погано було б стягнути з них оці модняцькі еластичні штанятка разом із трусиками й занурити Тебе в безодню солодких асан і мантр, примусивши згодом тріпотіти на моєму красеневі, як тріпоче необережний метелик на вістрі свічки...

Натомість я примушував себе відганяти такі мрії якомога далі, тамувати їх, зображаючи себе поважним пурицем, байдужим і недосяжним...

Потім ми з Твоїм родичем жерли водяру, і я дозволив собі порушити табу на деякі розповіді про себе. У повітрі запахло війною, з моїх рук почала сочитися темна кров, вона скрапувала на стіл і розповзалася химерною плямою. Твій вуйко теж це помітив і почав лити мені на руки те, що ми не допили.

Тоді я вперше збагнув, чому початківці та графомани так часто римують кров із любов'ю – вони панічно бояться першого і не здатні на друге...

***

Насправді все має починатися з народження. І тут доречні або патетика на кшталт «і того дня прийшов я на цей світ, і почав його пізнавати», або чистий стьоб: «і квакнув я, мов задерикувате жабеня, бо щойно плавав у літеплі, тиші й сутіні, а тут одразу – холод, світло і галас! Бррр!».

Того року були величезні сніги, коням по груди. До найближчого пологового відділення – понад сім кілометрів. Туди ще сяк-так доїхали, а от коли за тиждень поверталися – в снігу загубили... Так, саме мене – новонародженого! Передавали з рук у руки згорток, роздивлялися, що там усередині й на кого воно схоже – а я візьми та й крадькома вислизни з ковдри... На щастя – за якусь хвильку помітили, повернулися, підхопили. А могло ж усяке трапитись...

Щойно трохи розвеснілося – понесли до хресту, та не до церкви, як воно мало би бути за канонами, а до помешкання старенького священика Кирила. Цей панотець мав тривалу старість, я добре пам'ятаю його – високого, худорлявого, з сивим, акуратно підстриженим волоссям. Він зовсім не був схожим на пелехатих і череватих попів із журналу «Перець» та антирелігійних збірників, які вчителька приносила мало не на кожен урок позакласного читання. Говорив тихо, повільно й повчально. Мій дідусь завжди якось урочисто згадував про нього. Я перейнявся і навіть підлітком на поширену тогочасну лайку – «дурний тебе піп хрестив!» – відповідав щирим обуренням, а іноді й кулаками...

Але коли мене, сорокаденного й охрещеного, принесли до хати, я так репетував, що заважав поважному товариству відзначати мої хрестини. Нікому з жіноцтва не вдавалося мене заспокоїти, хоч і переповивали, і годували, і гойдали – аж колиска об грубку гупала. Тож дідусь вирішив проблему радикально – він умочив пальця в горілку й дав мені обсмоктати. Бабця Галя згадувала, що після того я спав аж до наступного ранку...

***

Бувають моменти, коли суєта набридає до вовчого виття, коли втома від миготіння близнюкуватих днів сягає апогею, і щоб відігнати суїцидальні думки, я просто сідаю за кермо і їду світ за очі. Але це марна справа, бо щоразу, коли я так чиню, вже за кілька годин вимріяного усамітнення мене огортає тотальна тривога, душить смуток і муляє совість – я ж залишив своїх найближчих, найрідніших людей, яким навряд чи краще, ніж мені, але ось так зірватися з причалу вони не мають жодної змоги.

Я ще трохи терплю цей стан, потім внутрішньо вибухаю і знову починаю втікати – але в інший бік – подалі від своєї ж попередньої втечі. Це схоже на рух по колу, на блукання в незнайомому лісі, на відчай звіра у пастці...

Та одного разу я, здається, знайшов ліки – хай не панацею, але такі собі помічні пігулки. Це блукання містом, власне, Подолом, Андріївським узвозом і Володимирською гіркою, яке я собі влаштовую майже щотижня. Справді допомагає.

***

Перший спогад про бабуню Маню – а саме так усі називали мою прабабусю Марфу Антонівну, – великий, м'який та ідеально теплий простір, у якому неймовірно затишно. Це вночі, а вранці, коли я прокидаюся і не знаходжу бабуні поруч, впадаю у глибокий сум, а нерідко й подушку сльозами кроплю, хоча й пам'ятаю бабунині слова, що вона мусить вставати разом із сонечком, аби встигнути обійти всю худібку і приготувати сніданок. Бувало, що ми прокидалися серед ночі разом – але це внаслідок порушення тепла і затишку з мого боку. Тоді бабуня вмикала світло у ванькирі й ховалася за грубку, щоб переодягнутися в суху сорочку, супроводжуючи цей процес повною обурення тирадою на кшталт: «Казала ж тобі не напивайся на ніч молока, а то дзюндзюриш як бик, а я потім не годна сорочку відіпрати!»

Мій організм не сприймав материнського молока, мені його заміняли коров'ячим, яке я був здатен засмоктувати літрами. Але в трирічному віці все припинилося – алергія поширилася й на нього. Відтоді я перестав і «дзюндзюрити» у сні, але досі негативно реагую навіть на молочний запах – з'являється блювотний рефлекс і плями на руках...

***

Сьогодні я прокинувся з відчуттям, що неодмінно маю зустріти свого психа. І саме на Контрактовій площі, де запланував трохи пошпацірувати. Я понад дві години намотував кола, сидів на призьбі пам'ятника Сквороді, на кількох лавицях, але нічого так і не відбулося. Заковтнув подвійну каву в «Полонезі» й, картаючи спочатку вранішнє недолуге передчуття, а потім себе – за те що йому повірив, – побрів до трамвайної зупинки. Мене все дратувало, особливо те, що якісь ідіоти просто на стовбури дерев понаклеювали оголошення на яскраво-жовтому папері. Я навіть зірвав один папірець і вже почав зминати в долоні, як раптом його літери самі прикипіли до моїх зіниць. «Ви роздратовані? Відчуваєте напади безпричинної агресії? Маєте проблеми зі спілкуванням? Відвідайте лекції психолога Ніки Польової, і ваше життя зміниться...»

«А чому б ні?» – усміхнувся я і, ретельно розрівнявши папірчик, заховав у внутрішню кишеню піджака.

***

Бабуня Маня достеменно не знає, скільки їй років, може, зо сімдесят, каже вона, а може, й більше. Одного разу вона з подругами, такими ж згорбленими, тільки дуже худими Гафією та Мотрею на вечірніх посиденьках прагнули це з'ясувати, але дійшли лише до того, що бабуня народилася після Маковія, здається, того літа, коли грім одночасно убив корову й дівчину, яка її гнала з пасовиська, утікаючи від грози. Про це досі пам'ятають усі баби на селі, але якого то року трапилося, хтозна...

Та про все інше бабуня знає, і добре пам'ятає, як жилося за царя Миколки, як – за Петлюри, і як стало за цих «кумуністів», які Бога не бояться, «костьол і

жидівську школу¹ повалили, з церкви були зробили сховисько для зерна, тож якби при німцях не відкрили знов, то й досі не мали б люди куди ходити». Щоправда, сама вона до церкви не ходила, знала кілька молитов, які проказувала перед сном і вранці. Мене вчила казати «очинаш» «по-нашому і по-польськи», а «да воскреснет Бог» – «по-церковному, як піп у школі вчив». У дитинстві вона закінчила трикласну парафіяльну школу...

Бабуня добре пам'ятає ті роки, коли був голод, війни та інше горе. Вона кілька разів бачила привидів (по сільському – «виділа біду»), а одного разу навіть несла дідька на плечах. «Поверталася під ранок з млина, а він втаскався ззаду – просто на склецюк, то вже перед самими воротами зіскочив, аж бур'янами зашуміло за ним!»

Вона знає безліч казок і пісень, але це на вечір. Удень є загадки, котрі я маю відгадувати. Мені це подобається, тому часто доймаю її вимаганням нових і нових. Вона виконує прохання, але коли особливо заклопотана, промовляє таке: «Загадка, загадка, коло сраки ягідка. Візьми, оближи і назад положи!» Ми разом регочемо, і я біжу собі бавитися.

Бабуня, коли має час, також любить погратися зі мною «у фанти» – ми перекидаємося невеликим м'ячиком, який вона зшила із ганчір'я. Коли упіймав м'ячик, маєш сказати слово, що починається на літеру, визначену на початку гри. Ми часто так гралися, але добре я запам'ятав лише той єдиний раз, коли було на «си». «Сіно!» «Стеля!» «Сад!» «Сорока» і далі, і далі, і далі... Якщо за порахунок до десяти не знаходиш слова, одержуєш фант – жартівливе завдання, наприклад, наносити ротом води курям у мисочку чи заспівати пісеньку, стоячи серед хати на ослінчику. Я бігаю очима по всіх закутках, шукаю

¹ Так у нас старі люди називали синагогу. Бабуня навіть таку дражнилку розповідала, копіюючи акцент сільських євреїв: «Йшльи жиди до школьи, мольитися Богъи: роздер сабаш, роздер бом...» – Прим. автора.

потрібного слова, ловлю ротом повітря, бабуся вже починає відраховувати час, як раптом на моєму язичі невість звідки народжується слово «смерть».

Досі впевнений, що промовив я те слово, не знаючи, що воно означає, хоча, коли я його вигукнув, усередині похололо...

***

Я знайшов у мережі сайт психолога Ніки Польової, точніше – Центру, котрий, як я розумію, належить їй. Ресурсик скромненький такий, без жодного ілюстративного матеріалу, лише дві смужки на назві: гламурно-рожева, а під нею – сіра. А ще там розписані плани лекцій, які читає ця пані психологиня, адреси, дні та години. Тепер – початок нового сезону, тому лекція, яку я зібрався послухати, має назву «Передумови та причини виникнення агресії». Ловлю себе на думці, що взагалі не розумію, що таке психологія і для чого вона потрібна нормальній людині. Якби мене попросили прочитати аналогічну лекцію, я сказав би приблизно таке:

«Людина звикає жити за визначеним планом, розкладом чи схемою. Спершу вона окреслює певну кількість пунктів, оптимізує їх, надає послідовності, потім прив'язує до себе і наповнює змістом. День за днем відбувається вдосконалення, часом – до філігранності, людина глибоко входить у фарватер, вростає в колію і просто забуває, що життя може рухатися ще тисячею інших шляхів. І якщо хтось, не дай Боже, починає зазіхати на суверенітет і неподільність твого плану-розкладу, він отримує стільки «бамбулей», скільки ніколи й не сподівався відгребти. Тому всі передумови та причини нашої агресії містяться в єдиній фразі: «Не чіпай мене, і я не чіпатиму тебе!» Прошу це занотувати великими літерами, шановні слухачі!»

Але, на щастя, я ніколи не читатиму таких лекцій, і наразі не впевнений, чи хочу їх чути...

***

Хата вуйни Домки – низенька, вкрита трухлявою соломою, з нетрів якої випурхують миготливі горобці та стрімкі ластівки. Я часто пірнав у ці, що навіть мені, дрібному, здавалися завузькими, двері, хапав легенями аромат печеного хліба, сухого зела і глиняної долівки, вибігав назад і, наче вихор, носився широчезним подвір'ям. Та частіше – тулився плечима до теплої стіни, сидючи на призьбі поруч із бабунею та вуйною, які полюбляли в недільний чи святковий день погомоніти про все потроху. «Іди собі на вулицю з дітьми бавитися, або лізь ондечки на мур морву їсти, – усміхалася бабуня Маня, показуючи пальцем на розлоге шовковичне дерево, – а то слухаєш тут бабської ради...» Я йшов, але невдовзі повертався, бо старих таки було цікаво слухати.

Цього дня – на вуйниному подвір'ї велелюдно, ворота нарозтіж, дядьки-сусіди біля стодоли майструють довгого стола з грубих дощок. Ми з бабунею проштовхуємося через сіни до світлиці, також повної заплаканих бабусь, і я раптом бачу, що серед кімнати моя вуйна Домка, вбрана у вишиту сорочку й коралі, лежить собі і спить. Я підбігаю до неї, хапаю за руку і, смикаючи до себе, радісно вигукую: «А чого це ви, вуйно, розляглися отут? Не видите, що ми з бабунею прийшли?» Бабусі довкола починають голосити, я розгублено зупиняюся і раптом відчуваю, що вуйнин палець, який я досі тримаю у своїй долоні, холодний, як оті бурульки, бавитися якими мені взимку суворо заборонено. «Ой, не встане вже, дитино, ніколи не встане, – бере мене за плече тітка Іваниха, «сусідка через дорогу навскіс», як казав колись дідусь. –

Поцілюй вуйну в руку, попрощайся, бо вже ніколи її більше не побачиш...»

Я торкаюся вустами холодного пальця і, сам не розуміючи чому, починаю голосно хлипати. «Плач, плач, хлопчику, – шорстко торкається моєї маківки Іваниха, – її душечці легше буде до Бога летіти».

Потім вуйну Домку винесуть з хати, перекладуть на віз і кудись повезуть. А пізно увечері, після казки на сон, я запитаю бабуню Маню: «А чому ми ніколи більше не побачимо вуйни Домки?» «Бо її поховали». «Як поховали? Куди?» «В землю закопали». «Але чому, чому закопали?» «Бо вона померла! – схоже, бабуні не дуже приємна ця розмова, її голос твердішає. – Усі люди живуть, живуть собі, а потім приходить смерть і каже: все, годі тобі, збирайся в дорогу! І ще ніхто не втік і не випросився! Ні один...»

Я подумки прагну осягнути суть почутого, мені щось складається – і я тривожно тулюся до бабуні: «Але ж ви ніколи не помрете, ну скажіть, правда ж, не помрете?» «Ага, порохом розсиплюся, – накриває мене ковдрою бабуня. – Спи вже, не мороч голови...»

Я притискаюся обличчям до бабусиного плеча, і мене знову починають душити глевкі сльози...

***

Війна мені сниться все рідше й рідше. Майже не бачу знакових подій і картин, а знайомих людей тим паче – ні мертвих, ані живих. Натомість сняться відчуття й емоції. Я не можу пригадати, якими саме вони були в реальному житті, але в снах постають надзвичайно яскравими, відчутно зачіпають зір і слух, деколи навіть смак і нюх. Підстрибуєш, чітко зарубавши, що прокинувся, адекватно сприймаєш реальність, але під самою поверхнею твоєї свідомості продовжує неприємно ворухитися недавній сон. Він мовби мацає

твої внутрішні рани, пошкрябує їх, стискає дихання, гупає в черепі. І ти розумієш – це вже було, ти вже переживав цей стан, він знайомий тобі до дрібниць, він у тобі, мов черв'як-паразит, якого жодним чином неможливо позбутися.

До прикладу, досі присутній у моїх снах запах обгорілої людської плоті. Хто хоч раз його вдихнув, потім не сплутає з жодним іншим. Це схоже на запах звичайного шашлику, який задовго постояв біля вогню, але з неприємно-солодкавим відтінком. Я два роки після повернення з армії прожив майже абсолютним вегетаріанцем – навіть смажену рибу вчився їсти «з нуля».

Але найбільш неприємним залишається для мене інший багаторазовий сон – який уперше приснився саме там. Сниться, ніби пливу я через річку, мені треба на інший берег, я поспішаю, але вода спочатку стає тягучою, потім загусає, а в якусь мить я помічаю, що то вже не вода, а чорна сипка земля, але я далі горну й горну її руками, пливу, майже не просуваючись уперед, аж поки не прокинуся.

Одного разу я переповів цей сон випадковому знайомцеві, який ідентифікував себе як поважного екстрасенса. Він сказав, що це страшний і небезпечний сон, який віщує смерть.

Отак і помираю я багато років поспіль...

***

Урочище Дерняки – великий пляц серед нашого кута, тут завжди граються діти, пасуться гуси й качки, а вечорами сидять баби й діди на колодках. Тут завжди ставлять вербу на Івана Купала, по нашому – Купайла, палять вогнище, попри яке й водять коло. Я на куті – один із наймолодших, а ще – я лише онук, а батьки мої – десь у місті й приїздять дуже рідко. Тому

старші хлопці прагнуть з мене насміхатись, а нерідко – й задирати. Але на свої чотири роки я доволі високий і гудзуватий, тому дражнять мене не всі, лише ті, хто добряче старший.

Одного разу кілька старших хлопців з нашої вулиці сиділи на мурі довкола обійстя Сашка, якого всі називали «Сюньо», і їли вареники з великої миски, вочевидь, винесеної Сюньовою матір'ю. Хлопці були в доброму гуморі, бо коли я пробігав неподалік, покликали й пригостили. Я приємно здивувався, що вони мене не смикають, подякував за велетенський вареник, а коли його подужав, запитав, чим він був начинений. «Хуєм!» – відповів Юрко, якому за довгу шию прозивалися «Півень». «Так-так, це вареники з хуєм», – закивали головами його товариші.

Зрозуміло, що першими словами, які я промовив, повернувшись додому, були: «Бабуню, а чому ви не варите мені вареників з...» «А де ти про такі чув?» «Я не тільки чув, я їв – така смакота! Мені Сюньо дав їдного...» «Ну то добре, я зараз піду й розпитаю в Сюньової мами, як їх варити!» Бабуня взяла свою деренову палицю й пошкандибала стежкою до перепазу. А коли повернулася, сказала: «То хлопці щось недочули й сказали неправильно. Ті вареники були з бєбешками. Повтори тричі: з бе-беш-ка-ми!»

Бабуня Маня завжди застерігає, щоб я не бився з іншими дітьми, бо це не тільки погано, а ще й можна комусь завдати шкоди, наприклад, вибити зуб чи око... Зрозуміло, що я прагну бути слухняним, тому й переважно терплю кпини, а коли таки зриваюся й починаю себе боронити, вони наскакують гуртом, і мені все одно дістається. Я втікаю додому, ховаюся за хатою і плачу.

Одного разу там мене випадково виявив дідусь Микола – дід Кольо, як я називаю його з дитинства. Не хотілося нічого йому розповідати, та він вивів мене з

любисткових хашів, посадив на ослінчик біля веранди, сів навпроти й, усміхнувшись, підбадьорив: «Чого ти стидаєшся, кажи, що було, хіба ж ми з тобою не товариші?»

Ото я й розповів, що ті ж самі Юрко Півень, Сюньо й Василь Корба дражнилися зі мною, викручували руки, виймали складаного ножика й казали, що відріжуть мені яйця. І це вже не вперше вони таке роблять, а минулого тижня ще й лякали, що як дізнаються, що я розповів про них удома, то кинуть мене в криницю...

«І що, ти боїшся отих курдуплів? Не годен їм добре здачі дати, аби не займали?» – голосно засміявся дідусь. «Та ж вони старші... Та й бабуня каже, щоб я не бився...» «Бабуня каже добре, але якщо дуже насідають, то один раз можна! – дідусь скрутив з газетного паперу велику цигарку й наполовину окутався синюватим запашним димом. – А те, що старші... Так не треба зі всіма одразу товктися, вибери, хто найбільший, тому й віддай, а інші, побачиш, потім боятися будуть...»

Дідусеві слова впали на дно душі й добряче там перебухтіли. Тож коли за кілька днів я знову опинився в руках нахабних старшаків, жодного страху перед ними вже не відчував. «Ідіть ви всі до сраки! – голосно відповів я на запитання, як там поживають мої яйця і чи не пора їх одрізати. – Собі відрізуйте, а не мені!» Хлопців це спочатку спантеличило, але за мить вони вже почали оточувати мене, щоб схопити за руки. Я зі всіх сил штурхнув найхудішого Юрка, він упав, а я перестрибнувши через нього, схопив чималенький камінець. «Ну-ну, може, ти ще й кинеш у мене цим каменем?» – вишкірився до мене найстарший і найміцніший із хлопців – Василь – і посунув у мій бік. «Кину!» – я відступив на крок. Він гойднув ногою вперед, прагнучи вибити камінь з моєї правиці, та я встиг широко розмахнутися і зі всієї сили пустити каменем

Василеві просто в чоло. Хлопець істерично заволав, а наступної миті я побачив, як його обличчя зникає за яскравою кривавою завісою, а біля краю чубчика з'являється світла галявинка. То розійшлася шкіра, оголивши фрагмент кістки черепа...

Дідусь не помилився – після цієї пригоди хлопці мене більше не чіпали, хоча й поза очі називали «псіхованим» та «кантуженим»...

***

Відчути вітер можна, упіймати – ні...

То ж і я хочу відчувати себе вітром, який вільно блукає у часі й просторі – без жодного плану та логіки. За бажання, логіку можна припасувати до всього, але чи забезпечить це відповіді на всі запитання? То хай краще мій новий світ буде мозаїчним і клаптиковим, наче циганська хустка, загублена при дорозі на Жванчик, або химерна лялька, виплетена бабунею зі старого ганчір'я, якою я не хотів гратися, бо вона видавалася мені «дівчачою».

А ще вітер жодним чином не відповідає за свої вчинки...

***

У нас на подвір'ї третій день толока – дідусь узявся будувати біля хати ще й окрему кухню. Вже є фундамент, над ним протягом двох днів чаклували сусідидядьки; вони збивали з дощок опалубку, зносили й скидали туди каміння і заливали все це цементним розчином, який тут же й розмішували сапками у великому кориті. Я весь час крутився біля них, слухав і запам'ятовував усе, що говорилося, а чого не розумів, перепитував. Дядькам моя допитливість подобалася, тож вони залюбки розтлумачували мені нехитру будівельну термінологію.

А сьогодні я кручуся за ворітьми – там у неглибокій, але доволі просторій ямі разом із моєю бабусею Галею тупцяються ще кілька жінок. Я вже знаю – вони місять глину з половиною, щоб потім із тієї глини робити балабухи або, як каже наш шепелявий сусіда дядько Сашко, самани. Для цього вони з дідусем і майструють з дощок форми – схожі на опалубку, тільки трохи нижчі й довші.

Невдовзі заміс опиняється у формах, але його недостатньо, щоб заповнити всі. Дідусь швиденько запрягає коней, я одразу ж видряплююся на воза й залягаю позаду, бо поруч з дідусем сідає інший наш сусіда – дядько Іван. Ми їдемо до нового глиниська, це далеко, майже на самій долині, адже зі старого, яке за сотню кроків від наших воріт, усю добру глину вже вибрали.

Нове глинисько – це кількадесятиметрова овальна штольня під високим урвищем біля самої дороги, що веде до річки і далі – до самого цвинтаря. Мій дідусь високий, тому в штольню лізе приземкуватий дядько Іван. За якийсь час звідти починає летіти глина. Дідусь курить, чекаючи, поки її нападає вдосталь, потім навантажує на віз. Це триває довго, врешті, дідусь каже: «Годі, Іване, коні більше на гору не витягнуть!»

Штольня відповідає дядьковим голосом, що краще буде ще одну ходку зробити, щоб вистачило напевне.

Мені доручають почесну місію – охороняти вже накопану глину, поки не приїдуть знову. Я аж роздуваюся від гордощів, що здобув таку довіру. А коли дідусь із дядьком зникнуть з очей за вигином дороги, візьму лопату, яку вони також залишили під моєю охороною, і полізу в штольню. Глина виявиться дуже твердою, лопата важкою, а тому за кілька хвилин я з жалем визнаю – в цій роботі помічник з мене ніякий. І

щойно я вилізу на поверхню і відійду на кілька кроків, як чимала частина урвища обвалиться й поховає під собою і штольню, і накопану глину, і нашу лопату.

Коли дідусь із дядьком повернуться й побачать, що сталося, стоятимуть кілька хвилин, наче скам'янілі. «З тобою все добре? Тебе не вдарило?» – запитає дідусь, і я завважу, що його завжди засмагле обличчя зблідло, наче місяць. Я збрешу, що стояв далеко, мало не біля воріт глухої Балихи, бо навіть дитячими мізками збагну, що в цьому випадку правда буде недоречною.

Моя старенька бабуня Маня, коли почує розповідь про це, мовить таке: «Завжди знай, що глина, вода і дерево важать на людину. Будь обережним!»

***

Ми зіштовхнулися в дверях кав'ярні на вулиці Січових Стрільців і кілька секунд дивилися один одному в очі, читаючи в них взаємне запитання: «Це ти чи не ти?» «Вадік? Кавун?» – я усміхнувся першим. Він теж блиснув очима, коротко реготнув і згорнув мене в оберемок: «Оце так да! І де ще б ми з тобою здибалися?»

Ми замовили хорошого бренді й повернулися спочатку в нашу дитячу секцію боксу, потім помандрували сюди-туди по роках, які кожен ніс у собі, а тепер прагнув максимально вихлюпнути іншому.

Із понад двох десятків хлопців, з якими разом я тренувався від четвертого класу, приятельські стосунки в мене зав'язалися лише з Кавуном та Лесем Озарком – мовчазним і близькозорим хлопцем із шістнадцятої школи. І якщо Кавун був просто класним пацаном, розбишакою і популяризатором мушкетерської філософії «бійки заради бійки», яка тоді й мені подобалася, то Лесь, попри серйозні успіхи

в боксі, мав доволі інтелігентний вигляд. У вільні від тренувань вечори Лесь Озарко сидів у бібліотеці. Саме там, у читальному залі, ми одного разу й зустрілися – і з'ясували, що обох нас цікавить мілітарна історія людства. Було навіть таке, що книжка, яку нам порадили знайомі старшокласники, була тут лише в одному примірнику. Тож ми попередньо домовилися про зустріч, удвох прийшли до бібліотеки, взяли книжку й прочитали в чотири ока від першої до останньої літери.

Цікавим було те, що з кожним із хлопців я приятелював окремо, поза секцією вони між собою майже не спілкувалися. Але я цим не переймався, бо знаходив достатньо часу для спілкування з кожним.

Після закінчення школи ми з Лесем трохи віддалилися один від одного, а згодом і зовсім загубилися. Потім я часто думав про нього: цікаво, як склалася його доля, адже відсотків сімдесят моїх колишніх товаришів по секції боксу не пережили бурхливих дев'яностих. Їх назавжди поглинула сумнівна романтика бандитського життя...

Я запитую про Леся в Кавуна, та він лише плечима знизує й руками розводить, що має означати «не знаю, не чув, не бачив». Шкода, думаю я.

«Оце організовую бої без правил, січеш, там є тоталізатор, там крутяться серйозні бабки, – Вадим, справжнє прізвище якого Кавецький, але всі, навіть тренер, звали його саме Кавуном, ледь торкається своїми боксерськими, схожими на два вареники вкупі, вустами келиха. – Такого тепер багато, але мій клуб особливий, січеш? У мене рубаються тільки знаменитості, не з наших, не з боксу, не, а всякі депутатішки, зьозди шоу-бізнесу, січеш? Їм, далбайобам, впечатленій не хватає, січеш, а тут такий адреналін...»

Минуло понад п'ятнадцять років від часу нашого останнього спілкування, а він майже не змінився, так само тулить мало не через кожне слово оте своє дурнувате «січеш». Я озвучую цю думку, він махає рукою, мовляв, не зважай, і раптом запитує: «А тобі, кстаті, гроші потрібні?»

Бля, це ж дежавю, думаю, таке вже було тоді, давно, коли я повернувся з армії, худючий як хорт, голодний, у торбуватому спортивному костюмі для гри в гольф і дешевих кросівках, більше схожих на звичайні кеди, це все, що в мене було, ага, не все, ще я мав позичених у друзів сорок рублів, три контузії, майже не міг спати від жахливого болю в голові, а коли таки засинав, неодмінно потрапляв в епіцентр бою, де все палахкотіло, ревіло й стогнало, де не було ні землі, ні неба, там не було інших людей, був тільки я, сам-самісінький, то біг кудись, то повз, щось відчайдушно кричав, аж легені боліли, певне, просив Бога припинити це все, або, нарешті, послати мені своє благословення у вигляді випадкової кулі чи осколка...

А ще в мене люто ятрилася душа, бо та, кого я вважав тоді своєю, виявилася геть інакшою. Я за два роки служби не торкнувся до жодної жінки, хоча природа іноді вирувала так, що доходило до полюцій, як у тринадцять років, а ця девушка-красавица, яка щодня мені писала ніжні й пристрасні листи і навіть нумерувала їх, аби який, бува, не загубився, як виявилось, щедро роздавала себе наліво й направо, не соромлячись пропонуватися навіть моїм найближчим товаришам. Мені про це на службу не писали, але коли повернувся, одразу ж розповіли, я зателефонував їй і запитав, чи це правда, а вона навіть не прагнула нічого заперечити, лише холодно відповіла, мовляв, а ти що, там був святим?

Та ні, суко, я не був святим, я іноді дрович у туалеті, щоб сперма на мозги не тиснула, а коли почалася війна і можна було наловити блядєй, мені це було неприємно, навіть огидно, особливо після випадку, коли одна з них по тупій обкуреності підняла лемент, що «їйо изнасіловалі і она пажалуєца камандіру». І тоді завжди спокійний, як трактор, Льонька Забара просто повалив її, затис рота й носа рукою і так тримав, поки її тонкі ноги з гудзуватими колінами не перестали смикатися по підлозі. Салаги отримали завдання ліквідувати останки «до нуля», що вони старанно й зробили тієї ж ночі. А ніхто ж навіть не знав її імені, її називали просто Рижою, цю кончену курву, яку за стакан розбовтаного з водою спиртяку чи за дрібний косяк тижнями натягали в усі отвори немиті солдати совєцької армії...

Так, я не був святим, говорив я їй далі через телефон, бо одного разу тобі подумки зрадив, і не з кимось конкретним, а просто відчув, що якби зараз поруч опинилася будь-яка жінка, я б не втримався від спокуси, бо просто дико хотів їбатися, до болю в яйцях, адже був двадцятидворічним здоровим мужиком, «дежурним по ротє на виход», а тому з'явився вільний час, а відповідно – дурні думки та бажання. Але я примусив себе зосередитися на іншому, відволіктися, потім пішов до своєї койки, дістав з-під матрацу блокнот із твоїми, наволоч, фотографіями і, розглядаючи їх, остаточно перетворив свою невгамовану пристрасть у солодкі мрії, які, на жаль, уже ніколи не збудуться...

Якби ти справді мене кохав, відповіла тоді вона з іншого кінця дроту, то прийняв би мене всяку, навіть, якби я чекала дитину від іншого, а так, подумаєш, підгуляла трохи, а тебе вже це закумарило, я ж і до тебе не тільки з одним зустрічалась, як тобі казала,

а десь із шістьма чоловіками, то плюс-мінус кілька штук, хіба тобі не все одно, від мене ж не відпало, та й чого я мала мучитися два роки...

Я поклав слухавку і більше ніколи не чув і не бачив цієї жінки.

***

Урочище Коло скали, де правий берег Ушиці навис височезним урвищем, улітку завжди велелюдне й гамірне. Тут річка різко вигинається й розливається широким плесом, тут поруч із мілкотою, де цілими днями бовтається дитлашня, є кілька глибоких місць, там купаються старші хлопці, поважні вусаті дядьки й огрядні тітоньки. Сюди ми приїхали з дідусем Миколою возом, зупинилися на пляцку біля струмка, в якому водилися в'юни й черепахи. «Ну, що, злізай з підводи, хлопче, – дідусь відклеює усмішку від цигарки, – будемо коней розпрягати й купати, бо хто-хто, а вони таки заслужили на це...»

Дідусь висаджує мене на гнідого Качура і веде за повіддя, а Сивий сам бреде позаду, знаю від дідуся, що він дуже старий, але хороший кінь, тому на іншого міняти його не хочеться, може, ще який рік походить. Коні не бояться води, певне, їх туди заганяє спека, але невдовзі ми опиняємося на такій глибині, що мені стає страшно і я говорю про це дідусеві. «То вчися плавати, тоді не буде страшно, – басом гуде він. – Я коли був таким, як ти, вже вмів. І мене також мій дід навчив. Ось так!»

Я не відчуваю поштовху, просто світ перевертається перед очима, він спочатку стає каламутним, потім знову світлим, я товчу довкола себе руками, безладно дриґаю ногами, хочу кричати, але натомість лише хапаю ротом повітря вперемішку з водою, якою плюю і чхаю водночас. Я розумію, що маю тонути, але чо-

мусь не тону, трохи вигинаю спину, натягаю шию і раптом бачу, що коні від мене досить далеко, поруч тільки дідусь, він усміхається й тягне до мене руки. Миттєво мій мозок спалахує: я ж пливу! Так, я пливу, мої руки ритмічно горнуть воду, ноги товчуть по ній, аж курява бризок здіймається, так, по-псячому, плавають старші хлопці, я сам це бачив нещодавно, коли отут поруч жаб'ячився на міліні...

Дідусь хапає мене за плече, висмикує з води, радісно вигукує «Молодчага!» і цілує просто в носа. «То ти зрозумів, як треба плисти? Ану тепер сам спробуй, – знову кладе мене животом на воду. – Тільки руками не під себе горни, а перед собою в різні боки». Я пробую і знову вдало, мене аж розпирає від гордості, я відчуваю, як заздрісно на мене дивляться мої ровесники, що стоять неподалік по коліна у воді, й картинно відсапавшись, накриваю їх зверхнім переможним поглядом.

«Впливеш, завжди впливеш!» – понад мою голову басить дідусь і йде до коней – я помічаю, що насправді тут не так уже й глибоко, бо вода ледь сягає йому до грудей. Я усміхаюся хлопцям, махаю їм рукою і пливу вслід за ним...

***

«То потрібні тобі бабки чи ні, чувак, ти січеш, про що я?» – перепитує мене Вадік Кавун, дружбан моєї буремної юності, з яким ми не бачилися, здається, з 1995-го року, бо саме тоді він також притискав мене до плота таким самим запитанням. Це вже було вдруге, але в нас тоді співпраця не налагодилася, і тепер я розумію, як це добре, просто супер-класно, це сам Бог мене висмикнув з тих крутих розкладів. Бо відразу після армії, коли він уперше запропонував мені «нормально заробляти», бомблячи польських туристів-спекулянтів на трасі, все це вида-

валосся дитячими забавками – попри оту, другу, пропозицію.

Я тоді повернувся з Придністров'я вже не найманцем, а ідейно гіпер-заточеним патріотом, готовим убивати всіх і кожного, хто виказував бодай якусь ворожість до моєї України, і мені чомусь здавалося, що мій світогляд поділяють якщо не всі, то більшість друзяк-приятелів-знайомців. Під чарку воно так і було, але коли я дістав зі сховку пістолет ТТ та дві бойові гранати, які вдалося привезти в глибині рюкзака, від мене почали сахатися, мов від прокаженого.

Тоді я пішов зі своїми проповідями та закликами до малознайомих і незнайомих, та невдовзі з'ясувалося, що хоч вони сяк-так і слухали, ніхто не поспішав ставати під мої знамена, ніхто не хотів брати до рук зброї, щоб раз і назавжди завершити багатовіковий здвиг щодо здобуття Великої і Вільної Держави. Я сперечався, переконував, хапав за лацкани, але всі мої аргументи раз-по-раз рикошетили після удару об один-єдиний, але просто таки залізобетонний. От добре, казали мені, піду я в бій і загину, хто тоді виростить моїх дітей, хто забезпечить старість батьків? Держава, яку ми здобудемо, – безапеляційно відповідав я. А якщо ми і цього разу програємо? – запитували. А хіба в інших героїв не було родин? – вдавався я до прикладів. Ті ж вояки УПА – хіба вони не усвідомлювали, що йдуть на вірну смерть? Так, усвідомлювали, – погоджувалися зі мною, – але тоді війна була об'єктивною реальністю, а тепер ти сам хочеш її розпочати задля того, щоб кинути себе й інших у пекельні жорна, це ж не анекдот «а нас за що?», кулі справді літають у різних напрямках, та і з ким ти хочеш воювати – зі своїми ж співгромадянами, нехай тупими й обмеженими власниками скалічених душ, але ж, якщо відкинути

їхні політичні погляди, – звичайними, переважно добрими і щирими людьми?..

Усе руйнувалося просто в руках, помирало, не народившись. Я докотився до депресії, почав щодня безбожно пиячити, але мій організм сприймав спиртне якимось нетипово, мовби частково, тому зайти в тотальний запій не вдавалося. Я витратив свої гранати на те, щоб наглушити товаришеві риби на ціле весілля, всі пістолетні набої вистріляв у небо, у те саме небо, з якого один поважний пан, значно вищий за статусом від усіх нас, мав би щось порадити в цей непростий час, та ні фіґа путнього я від нього так і не дочекався...

Проте отримав пропозицію від Кавуна, з яким у нас багато переплелось й перекорінилося, а теперки знов явилось...

***

Дідусь Микола, чи, як він сам себе називає, цитуючи мене, «дід Кольо» годує коней у стайні, я кручусь у нього під руками, ніби допомагаю. Тут же, поруч із кіньми, живуть кролі, їх уже ніхто не годен порахувати, вони попрогризли дошки підлоги, наробили собі довжелезних нір, окремі з яких мають вихід аж на забур'яненому схилі позаду кам'яної стіни хліва. Мені дідусь доручає носити крілікам траву та конюшину, але трави має бути значно більше, бо від конюшини їх може обдути. Двері до шопи відчинені, я жваво перестрибую через поріг і залякаю, мов патик – просто навпроти мене, в кутку за січкарнею, сидить великий лис і загрозово гарчить. Я вагаюсь, утікати чи стояти на місці, та за мить невідомо звідки в мені народжується неймовірна сміливість, я хапаю більші за себе металеві ґрالی², наставляю їх на лиса й щосили волаю: «Діду-у-у! сюди-и-и!»

² Так у нас називають тризубі та чотиризубі вила. – Прим. автора.

Дідусь одразу ж виростає за моєю спиною, відбирає в мене ґралі, лис реагує на цей рух ще голоснішим гарчанням, водночас глибше забиваючись у кут, із його вишкірених зубів помітними жовтими пацьорками тягнеться слина. «Він скажений, – твердим голосом каже дідусь, – точно скажений, я по морді бачу, та й здоровий не забігби отак серед дня на подвір'я...» Він показує очима, щоб я виходив надвір, і різким рухом зачиняє двері. Потім швидко крокує до хати, повертається з рушницею. Мені раптом стає шкода того лиса, я вже розумію, що таке смерть, тож ловлю дідуся за руку і, дивлячись у вічі, перепитую: «А може, не треба ото... Може, він не скажений?» «От покусав би тебе, не дай Боже, то й ти б сказився!» – чи то жартома, чи то всерйоз каже дідусь, відштовхує двері, швидкими кроками наближається до тварини, яка за час нашої відсутності так і не зрушила з місця, і стріляє їй просто у вуха.

Я не хотів дивитися на мертвого лиса, тож поки дідусь відносив його тіло в глибокий яр і прибирав у шопі, побіг до літньої кухні, де бабуня Маня варила бевку для свиней. Бабуня ще нічого не знала про нашу пригоду, я взявся оповідати, аж тут і дідусь надійшов.

«Здається, цей лис просто смерті шукав, – промовив, сідаючи на лавицю біля відер з водою. – Так буває, коли звір сказиться, ходить-бродить неприкаяний, а тоді до людей кидається – вбийте, мовляв, не можу я більше так жити...»

***

Так і я, відштовхнутий і розчарований, вкотре шукав смерті, підсвідомо, потаємно й наполегливо. Можливо, одразу я цього й не усвідомлював, але коли тоді, в середині 90-х, цілком випадково зустрів у барі Вадима, і він запропонував гроші за цікаву й небезпеч-

ну роботу, раптово просяяв: та це ж те, що мені зараз необхідно!

Я абсолютно спокійно сприйняв Кавунів базар про те, що порядні люди вирішили помастити лоб зельонкою одному баризі обласного масштабу за серйозні рамси, але барига той вліягельний, дістатися до нього непросто, потрібен майстер, профі, далі – гора компліментів персонально мені, кілька речень про попередні «наработкі», від яких буде легше відштовхуватися, і насамкінець – сума, яка перекочує до моєї кишені у випадку «положительного результату».

Так, усе правильно, подумки усміхався я, ця робота, як би там не склалося, може мати лише один фінал: за мною йтиме ще один профі, і його завданням буде забезпечити, щоб я ніколи й нікому, за жодних умов, випадково не розтеревенив про свою функцію в такій делікатній справі. Це просто суперово, думав я, отримати кулю в потилицю, коли цього не чекаєш, тобто ти знаєш, що це станеться, але не можеш передбачити, коли і де саме, а тому живеш собі щасливо і вдоволено, принаймні, не трахаючи собі мозгі майбутньою відповідальністю перед Богом за цілком імовірне самогубство.

«Наработкі» Кавунової братви справді були плідними. Вони вже знали практично всі маршрути пересування «прігаварьонного бариги», мали багато не лише його персональних фотографій, а й знімки будинку, в якому він мешкав, офісу, ресторану, де обідав і, навіть, улюбленої сауни, де той відпочивав із курвами. Але чувака охороняли специ з якоїсь прикритої ментами фірми, тож близько підсунутися досі не вдавалося.

Вивчивши матеріали, я з'ясував, що об'єкт нашої уваги трохи схиблений на релігії і нерідко їздить в

один із монастирів у сусідній області – спілкуватися з тамтешнім ченцем-чудотворцем. Також ми отримали інформацію, що дорогою назад він щоразу зупиняється біля одного зі «святих» джерел – там він неодмінно кілька хвилин чи то молиться, чи то медитує, а тоді ритуально вмивається і власноруч набирає воду в спеціальні посудини, щоб узяти з собою. І поки він цим зайнятий, охоронці топчуться неподалік, але й не зовсім поруч, і це дає серйозний шанс на втілення нашого плану.

Ми з Кавуном побували біля джерела, обстежили місцевість і одразу ж знайшли чудове місце, з якого мені ніщо б не завадило чітко виконати свою роботу. План був розроблений до дрібниць, ми розписали й вивчили кожен крок кожного учасника операції, залишалось тільки чекати сигналу. Але коли він надійшов, сталося те, що я досі не можу пояснити інакше, як утручанням вищих сил.

За планом, мені на мобільник мав зателефонувати хтось із «шестьорок», які стежили за дорогою, і сказати щось на кшталт: «Ми вже їдемо, зустрічай». Я чекав цього дзвінка дуже довго, кілька годин, потім обережно набрав Кавуна, та він був поза мережею. Я не знав, як діяти далі, але коли почало сутеніти, просто перебіг полем до найближчої лісосмуги, заховав там своє «знаряддя праці» й рушив у бік міста.

Наступного дня Кавун вийшов на зв'язок сам і попросив про зустріч. Він мав блідий і розгублений вигляд, замовив цілу пляшку водяри і, випивши одразу мало не половину, здивовано розкинув руки. «Чувак, січеш, це якийсь піздець, – він розгорнув переді мною погляд, у якому я прочитав щось схоже на прохання про допомогу. – Той барига, якого ми чекали, січеш, за три кілометри до нашої точки на повному ході вхуярився в дерево. Його завжди возив охоронець, а це чомусь

він сам сів за руль і йшов на такій швидкості, що всі в машині від удару на кізьяк перетворилися, січеш?»

Я не знаходив слів для подальшої розмови, але в душі заворушився якийсь дивний черв'ячок, який дедалі товщав і довшав, аж доки не доріс до таких розмірів, що я збагнув – це ж радість, звичайна людська радість! Моє огрубле, мов кирза, єство раптом набухло теплою вдячністю отим самим вищим силам, які не дозволили мені додати до свого чималенького реєстру ще один серйозний гріх, – хоча й того чувака не пожаліли, певне, заслужив...

У Кавуна задзвонив телефон, він щось пошепотів у нього, потім, вибачившись, поклав переді мною доларовий струдлик із палець завтовшки. «Це компенсація за безпокойство, січеш, не обіжайся, що всьо не так пішло, як ми задумали, – він підвівся і простягнув свою широчезну правицю. – Мені нада бігти, давай, мало що буде в судьбі, дасть Бог, побачимось...»

***

І от ми сьогодні побачилися через 15 років – в іншому житті, в іншому вимірі. Й тепер Кавун запропонував мені взяти участь у його боях без правил.

«От виставлю тебе проти Вані С. – шикарний буде поєдинок. Січеш, як це класно вийде – пісатель проти політика, ставок дохренá на тоталізаторі буде, заробимо... Да, це всьо конфіденційно, ніхто не здасть, до мене мудаки не ходять. І не сци, Ваня, – він лише з виду грозний, а насправді – мішок мішком! Ти ж, думаю, ще не забув, що таке джеб чи аперкот?»

Ні, я не забув, брателло, боронь Боже, а якщо й відсирів трохи, походжу кілька днів у зал і все пригадаю, але в мене молода дружина, яку я кохаю, і купка дрібних дітей, так, мені потрібні бабки, дуже потрібні, але я не впевнений, чи готовий здохнути на твоєму тіньовому

ринґу бодай і за велику суму, бо не дуже вірю, що в чорний день вона таки потрапить до рук моєї родини...

Усі ці слова так і не прозвучали в нашій розмові, я їх залишив на потім, про всяк випадок, а Кавунові лише сказав, що пропозиція дуже раптова і надзвичайно приваблива, тому з нею треба трохи походити, щоб усе склалося до купи й переросло в єдино правильне рішення.

«Так і я ж не про завтра говорю! – він нарешті продемонстрував мало не всі свої матово-керамічні зуби. – Поки що всі бої розписані як мінімум на місяць. Вирішиш позитивно, дзвони, одразу ж визначимося з датою. А зараз мені нада бігти, давай, до зв'язку!»

Він залишив на столі сто п'ять гривень – рівно за своє брендї плюс чайові...

***

Коли заходила зима, наша старезна хатка аж тріщала від морозу. Вікна перетворювалися на сріблясті химерні плетива, двері дихали пронизливим холодом, і тільки пахощі чогось смачненького могли витягнути мене з-під ковдри. Але, коли западали глибокі сніги, була нагода вчинити те, чого, певне, не обминав жоден хлопець на нашому куті, – та й, як згодом довелось дізнатися, не лише хлопці. Це зимове «фотографування», по нашому – знімкування.

Усе відбувалося так. Спочатку треба було вибрати місце, до якого і від хати недалеко, бо треба швидко повернутися, і щоб зручно було свій «знімок» хлопцям показати. Коли з місцем вдалося визначитися, вибирався час – та навіть не час, бо крім ранку, іншого часу не вибереш, – а момент, коли ніхто не помітить, що ти, босий і голий, хіба що в самих трусятках, вилітаєш із хати, кулею дістаєшся пласкої місцинки біля

старої черешні й, по-пташиному розкинувши руки в різні боки, навзнік падаєш у сніг. Далі – найголовніше: ти мусиш бодай півхвилинки влестися, щоб тепло твого тільця трохи притопило сніг, бо інакше знімок вийде нечітким; відтак зі всіх сил напружити м'язи спини, рук і ніг, щоб одним рвучким рухом піднятися – спочатку на коліна, а тоді й на ступні. Все! «Фотокартка» готова – слід бігти назад до хати, забиватися під ковдру й грітися, поки зуби не перестануть вибивати свої невпинні тріскотливі мелодії, а зі шкіри зникнуть мільйони дрібненьких голочок, які її хоч і не надто боляче, але неприємно шпигають зівсібіч.

Я біжу, аж щось раптово припікає мене по срачині – значно гостріше за снігові колючки; я підскакую від несподіванки, водночас дістаючи ще й запотиличника. Це бабця Галя, де вона взялася, я так і не зрозумів, але вона поруч і її шорстка долоня раз-по-раз болюче прилипає до мого тіла. «А ось тобі, дідьку сорокятий, знимкуватися, ось тобі, ось тобі! А застудитися й лежати із запаленням легких³, а ти ж і так коклюша та бронхіта маєш!»

Я знов у ліжку, і бабчині руки, які щойно мене лупцювали, вже розтирають зі всіх боків горілкою, настоєюю на травах, я плачу, але радше для годиться, бо знімок мій вже є біля черешні, й сьогодні про це знатиме весь кут, головне, щоб раптово сніг не повалив, бо чим потім доведеш, що все зробив, як має бути?

«Лежи, дідьку, вигрівайся, скала б тебе не виділа!», – значно примирливіше каже бабця й виходить. Та лежить мені недовго, мене шйбає, підкидає мало не до стелі, тож я хутенько вдягаюся й пантрую, як би непомітно вислизнути і побігти на Дерняки, де вже чути радісні голоси хлопців, які несуться з гірки на санчатах та саморобних лижвах. І раптом чую розмову моїх бабусь, від якої мені стає ще радісніше.

³ Легкі – тут: легені (діал.)

«Ну й навіщо ти, Галю, дитину вибила? – чую трохи різкий голос бабуні Мані. – Себе малою забула? Не так само знимкувалася?» «Ой, мамо, так то ж давно було, – відповідає бабця Галя. – А якби застудився?» «Вже ж я немало прожила, а не пам'ятаю, щоби хтось у селі від того застудився...»

Я вишмигую з дверей і, мов на крилах, лечу до своїх приятелів...

***

Мене не пустили на семінар до Ніки Польової, мотивуючи тим, що я не зареєструвався через інтернет. Підстрижена «під їжачок» дівчина, майже підліток, без жодних ознак косметики на обличчі, двічі перепитала моє прізвище, довго чаклувала над невеличким ноутбуком, а за секунду, вибачливо усміхнувшись, повідомила своє остаточне рішення – «на жаль, ні».

Перше, що мені спало на думку, це соковито нагрубіянити цьому общипаному курчаті, але схаменувся – боротися зі своєю агресією треба починати вже тут, у фойє. «А хіба десь було написано, що треба реєструватися...» – спробував також вичавити з обличчя усмішку, дістаючи з кишені жовтий деформований папірчик, так агресивно зідраний мною зі стовбура молодої липи.

«Отут і написано!» – жовтороте створіння тицьнуло пальцем у моє оголошення, і я одразу ж помітив унизу слово «реєстрація» і адресу вже відомого мені рожево-сірого сайту. Мда, чувак, ти не тільки агресивний, а ще й неухажливий, – звернулося одне моє «я» до іншого, губи пробурмотіли перепрошення, а ноги почали розвертатися на вихід. «Але це не страшно, вихід є! – дівчина-їжачок підвелася й торкнулася мого плеча. – Коли ви зареєструєтесь і прийдете на наступну лекцію, диск із відеозаписом сьогоднішнь-

ої вже буде готовий. Придбаєте, якщо захочете, то копійки коштує...»

Так-так, неодмінно придбаю, більше мені гроші нікуди витратити, лише на записи лекцій якоїсь божевільної психоложки, сказав я собі, знову опинившись за порогом.

***

Мого дитинства більше немає, воно вже не приходять у сни, не виникає у видіннях. Залишилися спогади, але це лише певна трансформація істини, ілюзорне переформатування духовної вторсировини. Тому завжди існує спокуса переказати все у зручному для себе світлі. А, врешті, чому має бути інакше? Кому і що я винен? Любіть мене таким, яким чуєте і бачите!

Я ж бо з народження мав знати, що диво існує. І підсвідомо його чекав. Бабуня Маня розповідала про різні дива, але вони не були моїми. Навіть те, що їх є дві – моїх бабусі – Маня і Галя, викликало багато запитань. Бо одна іншій казала «мамо». І це саме слово я мав казати ще одній, молодій і красивій жінці, що іноді з'являлася в хаті й клала на стіл зовсім неочікуваного гостинця, до прикладу, велику мальону⁴ або торбину з помаранчами...

В якийсь момент я збагнув, що вся жіноча частина родини одне одному є «мама», а от ми з дідом Кольом – окрема республіка, такі собі поважні хлопці, на відміну від них, які усі – просто баби. «Баба-жаба, – іноді підсміювався дідусь. – А хлопець – таки козак!» «Ага, – у тон йому відповідала бабуня, – козак-гусак, як не крути, а так!»

Іншим разом вона кличе дідуся обідати. «А що є?» – відгукується він з подвір'я, де ми порядкуємо біля воза. «Борщ!» «Не хочу!» «То з'їж сраку сорочу!» – бабунине

⁴ Так «по-сокілецькому» називається диня. – (Прим автора.)

побажання, мабуть, чує весь кут, чую і я, оповиваючись власним реготом. Дідусь трохи морщить чоло, тоді махає рукою, мовляв, ходімо вже той борщ їсти, бо баба не відчепиться...

За диво можна було вважати кавуни, які росли в нас у найвіддаленішому кутку городу, дідусь гордо називав той куток «нашим баштаном». Кавуни виростили щонайбільше як два дідових кулаки вкупі, були темно-зеленими – аж до чорноти, густо-червоними на зрізі, тонкошкірими й дуже солодкими. Ми об'їдалися ними протягом усієї осені, потім оголошувалося про закінчення запасів, але це був лише тактичний хід, спрямований на відволікання моєї уваги, бо справді останні кавуни подавалися до столу на Святвечір та Різдво. Вже підлітком я довідався, що дідусь знає давній секрет зберігання кавунів у сіні – вони там не гниють, лише трішечки підсихають усередині...

Справжнє ж диво сталося саме після Різдва, а може, й ні, бо, кажу ж, спогади не завжди достеменно відтворюють час, але це було – хоча, можливо, й ні, а просто наснилося, наверхлося, вигадалося, врешті, хто сказав, що диво має бути цілковито реальним? Хоча це міг бути і лютий, ба, навіть мій день народження, коли цілих чотири роки виповнилося, і в нас допізна хата від гостей гуділа...

Так от, я прокинувся ніби й рано, а ніби й не дуже, у грубці вже потріскували дрова, але вікна ще підсліпувато мружилися химерно розцяцькованими морозом шибками, тож годі було зрозуміти, яка пора надворі. Я розшукав п'ятикопійчану монету, нагрів її, тримаючи двома паличками, на вогні й притулив до шибки. Утворилося вічко, до якого я одразу ж наблизився оком і спершу побачив свіжий пухнастий сніг, а згодом – що майже все гілля молодої яблуні, найбли-

жчої до причілка, вкрите чималими яскраво-червоними яблуками. Навіть у тому віці я розумів, що взимку дерева не родять, але вірив своїм очам, хоч і тер їх кілька разів, і кліпав, аж повіки заніміли.

Загорнувшись у якусь дрантину, я вибіг у сіни й заходився гупати плечем у забучавілі двері. Раптом вони відскочили, й переді мною постала згорблена постать бабуні Мані. «Бабуню, там, у саду, яблуня вродила! – я нетерпляче потяг її за рукав ватянки. – Ходімо, й ви побачите!» «Що ти видумуєш, яка яблуня? – бабуня взяла в сінях решето з гвіздка. – Щось приснилося?» «Та ні, справді вродила, я бачив, ходімо...» Бабуня підозріло зиркнула на мене й поволі просунулась у двері, я за нею, аж ось і яблуню видно, а на ній... нічого. У мене мокріють очі: «Але ж я бачив ті яблука!»

Та бабуня вже обіймає мене, сміється, бликаючи своїм єдиним зубом: «Он ти про що! Та то ж снігурі на нашій яблуні ночували, від морозу понадувалися, а тобі й здалося через каламутне скло, що то яблука. Біжи до хати, не дзиґони тут, а якщо хочеш яблук, я піду до льоху та й принесу...»

Я досі люблю їсти яблука, милуватися снігурами і вірю в диво...

***

Зима подобається мені тому, що вона чорно-біла. Ні, інші кольори я теж люблю, і решту сезонів року насолоджуюся саме ними, але два найголовніші антонімічні відтінки світу заворожують мене своєю взаємною непроникністю, зманюють на трепетну межу між собою і подовгу не відпускають.

Чорно-білі фотографії з дитинства, чорно-білий телевізор, на який дідусь якийсь приклеїв спеціально придбану веселкову плівку, але згодом обірвав, про-

коментувавши, що зображення стало «ніби обісцяне». Врешті – перші книжки, де все чорним по білому, ба, по жовтому від часу, але символічність пізнання грамоти від того не вивітрюється. Особливо, коли ходити, розмовляти й читати майбутня людина вчиться майже одночасно...

***

Усе колись мусить обірватися, навіть найгрубша мотузка, про ланцюг мовчу, він хутче іржавіє. Так казав наш старезний сусід – дядько Іван, стельмах і тесля, автор усіх возів, саней та бричок у селі, всіх домовин і дерев'яних хрестів на цвинтарі. У дядька Івана була і своя домовина, він її, в селі казали, змайстрував давно, але смерть не помічала його, хіба що авансом нагородила – у вигляді красномовно згорбленої спини.

Я бачив ту домовину, коли ходив до дядька позичати рубанка, по-нашому гимбля – саме тоді, видряпавшись по драбині, я зазирнув на горище стайні й, уздрівши там старого, з усією серйозністю пояснив, що, мовляв, просить дід Кольо, аби ви позичили гимбля, він казав, може, колись і віддасть. Дядько шамкає, давиться сміхом, злазь, каже, зараз дам, а мої очі саме вирізняють у сутінкуватому кутку горища обриси труни...

Так, усе мусить обірватися, тож наступного дня обірветься й дитинство, бо за мною приїде мати разом із якимось далеким родичем на мотоциклі, й мені повідомлять, що годі отут з вітром носитися, настав час їхати в місто й готуватися до школи, бо якщо я залишуся в селі, нічого путнього з мене не виросте. Я кілька разів спробую втекти, та мене впіймають, сховаюся в кукурудзі, але буду виявлений і доволі брутално вкинутий до мотоциклетної люльки, де фацакатиму ногами і зчи-

ню такий лемент, мовби мене хто взявся різати. Коли незадовго до цього, мене спробували вкрасти мандрівні цигани і бабця Галя з коромислом побігла відбивати, я лише голосно сміявся...

***

Вони стріляють на вогник цигарки. Це казав плечистий і головатий Мирон Грень, командир підрозділу добровольців, дислокованого на території закинutoї фабрики на околиці села К-и, неподалік від Дубосар. Я насправді добровільно прибився до цього загадкового формування – поки шукав «рідних унсовців», про яких і мав намір написати серію репортажів для ще ріднішої газети. Але місцеві браття-писаки мало розумілися на військових нюансах, тож звели мене з якимось відставним капітаном, а той і привіз сюди. Так і з'ясувалося, що хлопці з УНСО – не єдині представники української сторони в цьому абсолютно штучному і багато в чому нелогічному для такої території конфлікті.

Миронові урвителі виявилися звичайними найманцями – «псами війни». Так себе та інших називав Фєдя Жуков, який, знайомлячись, повідомляв, що він приїхав з Далекого Сходу, не знає, до якої національності належить, але «москалей, жидов, комуністов і другіх наших врагов не навідіт». Тобто їхня ідея мало відрізнялася від унсовської, але кінцевою метою перебування тут усе ж залишалися гроші. І я б сказав – чималі. Але це все стало зрозумілим згодом.

Я й раніше чув про цих орлів, декого знав особисто. Хлопці свого часу бавилися у спортивно-вишкільну організацію «Нащадки Атили», а згодом, щоб легалізуватися, взяли собі назву «Кобра», що розшифровували як «Козацьке братство». Парадоксальним виглядало те, що, крім самого Мирона й Віталіка на

прізвисько Лютчик, ці джентельмени мілітарної удачі не були типовими «західняками-бандерівцями», хутчій навпаки – їхні родоводи тяглися з Поділля, Півночі й навіть найсхіднішої Луганщини. В більшості за плечима – або Афган, або «свіжий» Арцах-Карабах, інші – просто шукали пригод на молоді й недосвідчені дупи...

«Я ж тобі казав, бля, що вони стріляють на вогник цигарки, я це всім казав, на хуя ти куриш на чатах?!» – Мирон нагадував міфічного Зевса, тільки блискавки летіли не з долонь, а з очей. Я присоромлено мовчав, у мене ще й пальці як слід не почали тремтіти, бо не встиг усвідомити, наскільки близько продзижчала від мене смерть. Таких збігів практично не буває, думав я собі поміж Мироновими докорами та лайками, але це є – я наразі живий. Чи то снайпер трапився не надто фаховий, та ні, таких тут не тримали б, чи то я випадково трохи відхилився назад, але й це ні, я просто йшов, як останній поц, тримаючи в зубах цигарку, і думав не про кохану дівчину, бо такої в мене тоді не було, не про рідну Батьківщину, врешті, не про службу, яку маю нести, а про те, що страшенно хочу пити, а води в боклазі – хрін та ні хрінá...

Адреналін нарешті вивільнився, мене почало всього колотити, я знову дістав цигарки, спробував викресати сірником вогонь і подумав про всесилля Бога. «Ось, блін, ось твоє щастя – «Мальборо», – Мирон бризнув мені перед носом вогнем зі старомодної запальнички. – Ці цигарки якогось хера горять самі собою, чи ти смокчеш її, чи просто тримаєш. І снайпер побачив у прицілі твій вогник збоку, тіпа в профіль, як яйці! – він загуркотів сміхом. – А подумав, що ти просто стирчиш перед ним – рівно. Тому і вцілів не у твій мудрий журналістський лоб, а поруч – у дерев'яні

двері... Нічого, на другий раз будеш розумнішим!»
Щоправда, більше на чати Мирон мене не ставив...

***

Так, це дивно, але в дитинстві я справді майже не грався у «войнушку», тобто кілька разів пробував, прагнув себе примусити робити як усі, але щораз доходив єдиного висновку, що це мені не до душі та й годі. Цікаво, як би цей факт прокоментувала ота психологиня, на лекції до якої я вже не піду, бо що не вдалося спочатку, навряд чи стане продуктивним надалі.

Я ще раз зайшов на сайт Центру психолога Ніки Польової, він, власне, так і називається, вже уважніше роздивився його рубрикацію і зрозумів, що маю можливість постійного інтерактивного спілкування. Я одразу ж виклав своє запитання максимально зрозуміло і, заховавшись за миттєво придуманим придуркуватим ніком, попрохав про коментар. Дивно, але відповідь не забарилася.

«Будь-яка мілітарна гра, – писала мені віртуальна Ніка Польова, – це насамперед спосіб вираження внутрішньої агресивності гравців у соціально прийнятній формі. Водночас це і спосіб розвитку їхньої внутрішньої агресивності.»

Для дитини вираження та розвиток власної агресивності має особливе значення і в процесі становлення особистості. Адже агресивність як явище – це енергія, надана природою людині для виживання. Точніше, певна міра агресивності є необхідною і обов'язковою умовою виживання будь-якої живої істоти, і людина тут не виняток.

Дитяча агресивність – це та сфера, яка чи не найбільш жорстко і, в той же час, на доволі суперечливих підставах контролюється дорослими.

З одного боку, дорослі прагнуть у майбутньому бачити свою дитину самостійною, самодостатньою, успішною, бажано – лідером, однозначно – кращою з-поміж інших, забуваючи при цьому, що для досягнення цього дитині необхідна певна міра агресивності. З іншого боку, вони намагаються спрямувати в соціально прийнятне русло вираження дітьми їхньої агресивності, інколи занадто пригнічуючи саму агресивність.

Типові приклади: «Не можна бити іншого хлопчика – поясни йому словами, чим він тебе ображає», «Не треба кулаками вирішувати суперечку – це можна зробити словами», «Дівчаток узагалі не можна бити – адже ти рицар і джентльмен!», «Як ти смієш підвищувати голос на маму?!» тощо. Не можна сказати, що такі заборони шкідливі. Навпаки, вони покликані показати дитині альтернативні способи дій у ситуації, яка викликає агресію, сприяють «соціалізації агресивності». Однак усе залежить від того, як часто і наскільки жорстко пригнічується дитяча агресивність. Крім того, дорослі, часто абсолютно не задумуючись над значенням своїх дій, самі дають дитині «уроки агресії», демонструючи своєю власною поведінкою далеко не найоптимальніші способи її вираження. Особливо негативні наслідки має використання дорослими власної агресивності та насильства для пригнічення агресивності дитячої. Це тільки сприяє акумулюванню дитиною потужного агресивного потенціалу винятково руйнівного спрямування: «Хай-но я тільки виросту, я вам, суки, покажу!»

Ось таке написала мені Ніка, а я ще раз переконався, що вся ця психологія – суцільне бла-бла-бла. І що тут є такого, чого я не знаю? Це очевидні речі, відомі всім і кожному. І де беруться оригінали, які за це все

ще й платять? Блін, так і я ж збирався оце заплатити чималеньку суму за її лекцію, як добре, що не зареєструвався тоді попередньо! А то слухав би понад дві години отакі ось загальні фрази! Але вже...

І я надіслав їй оцей уривок зі свого майбутнього роману.

***

Це велике і незбагненне місто, ці дивні діти, які не знають, як це – змагатися у сракача чи цвєя, зате постійно граються у «войнушку». Ми в селі так ніколи не бавилися. Не знаю, чому – мабуть, тому що село ще дихало минулою війною. Про неї згадували майже при кожній розмові, з гіркотою, сумом і навіть із ненавистю. До дідуся приходив сусід Петро без правої руки, дядько Демид на дерев'яній нозі і з великим рубцем на щоці – «подарунками» фронту. А ще я знав, що на Байдусівці, під самим лісом, живе такий собі дядько Ананій на прізвисько Самовар – у того ні рук, ані ніг немає, зовсім немає, навіть обрубків, так його сюди-туди й носять, годують, як дитя, з ложечки, а він лише плаче і благає, аби йому дали отрути...

А одного разу я сам чув, як бабуня Маня говорила своїй приятельці Гафії Марчучці: «А видиш, якби ж ті Гітлер і Сталін вийшли в поле і стали битися удвох, хто кого зможе! А то ж – скількох людей через них сира земля забрала...» Бабуня плакала, бо її чоловіка, а мого прадіда Демка теж забрала сира земля. Він, коли німці почали брати «по одній людині з хати», щоб урятувати єдину доньку, добровільно поїхав працювати до Німеччини і там загинув під час чи то американського, чи то совецького бомбардування...

Та бабці Галі все це мало допомогло – через кілька місяців після батька її вивезли до Німеччини примусово...

Так дивно – Ти все ще кохаєш мене, хоч усі книги, які я читав, та приятелі, з якими спілкувався, переконували, що почуття між чоловіком і жінкою схожі на метелика-одноденку. Але Ти таки кохаєш мене, бо досі живеш поруч зі справжнім вітром, стихією, буреломом, який завжди мріяв бути інакшим, але чомусь не вдавалося. Я неухажний, брутальний, важкий і непоступливий, але іноді я вилущуюся з цих панцирів і мене просто заливає трепетна ніжність. І тоді ми з Тобою кохаємося до божевілля, до самозабуття – як кохалися багато років тому.

Ти кохаєш мене, бо пробачаєш, коли я пострілюю очима за іншими жінками, бо ти розумієш, що в усіх них я шукаю лише єдину – Тебе. Тобі я не боюся звіряти свої таємниці, розповідати про негаразди у справах і душі. Поруч з Тобою я не боюся власних дурнувятих учинків – все одно рано чи пізно Ти розумієш це і сприймаєш чи просто примирюєшся. Але й від Тебе у мене бувають таємниці, інакше я б не був чоловіком.

До прикладу, Ти не знала, що одного дня я таки зателефонував Вадимові Кавуну і дав згоду на участь у двобої з Ванею С. – не зовсім адекватним депутатом парламенту.

Кавун невимовно зрадив і сказав, що це буде поєдинок року, а мій гонорар за будь-якого результату матиме в собі не менше трьох нулів.

«Слухай, а якщо я ласти склею на рингу чи за наслідками бою, – я пригадав своє нещодавнє занепокоєння, – родині моїй щось перепаде?» «Абіжаєш, начальник, – зі слухавки аж бризкало Кавунячою радістю, – ми, січеш, не петеушники якісь, а хлопці з опитом і порядок знаєм. Не дай Боже, канєшно, але на такі заморочки у нас імеєтся така штука як

страховка. А ти шо – мені не віриш? Я тебе колись кидав?» «Та попустися ти, – уже веселіше мовив я, – усе буде класно, то я так для проформи запитав...» «От і я так кажу – все буде класно, – ще голосніше заговорив Вадим. – Сьогодні я трохи з ділами розгребуся, січеш, а вже завтра дату бою визначимо – чьотку і незибліму. Не сци, ти ще в мене звєздою станеш. А сьогодні можеш просто до нас у зал приходити – подивлюся, чи ти ще зовсім не зрісся костями!»

***

Я ще спав, власне, ми всі спали, коли увійшов Мирон Грень. Він цього разу не гаркнув: «Вставай! Шикуйсь на руханку!» – а лише мовив звичайним голосом: «Хлопці, прокидайтеся. У нас біда!» Його майже всі почули, одні зіскочили й почали одягатися, інші залишилися сидіти на своїх древніх панцирних ліжках. «Самсона убили! – Мирон присів на край свого ліжка і взявся за цигарку. – Вчора увечері, коли він додому до батьків навідався...»

Згодом я дізнався, що це була перша смерть у підрозділі добровольців на цій війні. Я перебував тут лише восьмий день, а більшість хлопців – третій місяць. Щодня, щогодини, а часом і щохвилини над ними невтомно кружляла велична птаха Смерть, та аж тепер вона вихопила першого, та ще й далеко не найгіршого.

Самсон Ардатій був єдиним добровольцем із місцевих, Мироновим однокашником по службі в Афганістані і, власне, організатором усього перебування хлопців у зоні конфлікту. Самсон добре володів інформацією, мав чимало знайомих у різних середовищах, зокрема й у ворожому. Він був дитиною від змішаного шлюбу, але саме це й виявилось позитивом:

визнаючи себе українцем за національністю матері, він страшенно любив і поважав свого батька-молдованина, вільно послуговувався молдовською, що хлопцям не раз допомагало у складних ситуаціях.

Самсон був яскравою ілюстрацією відомої приповідки про те, як човен назвеш, так він і попливе. У минулому штангіст і борець класичного стилю, цей хлопець, здавалося міг розчавити в обіймах не лише лева, як його біблійний тезка, а й – цілого слона. Власне, ми так і познайомилися, коли хлопці, добряче розігріті домашнім вином, влаштували змагання «Рій проти Самсона». Невідь де знайшли справжній спортивний канат і влаштували перетяганки. Шестеро не найменших, добряче тертих життям чоловіків тріпалося на одному кінці каната, а на протилежному, трохи зігнувши в колінах ноги, стояв Самсон. Хлопці прагнули тілами відхилитися назад, синхронно смикали канат у свій бік, але нічого не могли вдіяти. Врешті це Самсонові набридло, він активізувався, і водночас із вигуком, адресованим мені, – «Журналісте, блін, допоможи!» – усі покотилися шкереберть.

Один із переможених, високий кучерявий хлопець на ім'я Олег, мовби не бажаючи змиритися зі своєю поразкою, запропонував поборотися на руках. Я зрозумів, що такі ігрища відбуваються не вперше, бо всі відреагували на пропозицію доволі кисло. І тут цей активіст боротьби підбіг до мене, захопив за рукав і потяг до столу: «Ось Журналіст, він свіжий у нас! – потім до мене. – Не засциш поборотися з самим Самсоном?»

Звісно, варто було б засцяти, бо переді мною стояла людина мого зросту, але удвічі ширша за мене в плечах. Я наперед уявив, як хрусне моє зап'ястя в його лапищі й навіть почав передчувати біль. Але в

широких очах цього велетня не було агресії, це за-спокійло і допомогло зібрати в грудку максимум внутрішніх сил. Я не вперше опинявся в такій ситуації, ціна якої проста: або ти гідно програєш і тебе поважатимуть, або відмовишся і станеш для товариства звичайним «сцикуном». Тому, усміхнувшись, мовив: «А хулі нам, журналістам-смертникам? З Самсоном, то з Самсоном!».

Ми сіли за стіл, помірялися руками, відчули долоні один одного. «На три починаємо!», – скомандував кучерявий вояк-активіст і скоромовкою протріщав цифри. Моя рука мовби вперлася в непорушний камінь, але я трохи знав цей нехитрий процес, тож прагнув розподілити зусилля так, мовби переді мною не силач-унікум, а звичайний суперник, якого треба цілеспрямовано втомити і, відчувши хоч найменше послаблення, рішучим рухом здолати.

Раптом я відчув у його кам'янім натиску тріщинку. Він грається зі мною, майнула думка. Я подивився йому в очі й побачив там напругу, побачив жилу, набряклу на його чолі. Невже, друже, в тебе слабке передпліччя, та цього не може бути...

Уже наступної миті він заскреготав зубами і просто припечатав мою руку до столу. Болю не було, він нічого мені не зламав. А згодом, увечері, він зізнається мені, що кістки його правого зап'ястя після серйозної травми складали з маленьких шматочків, тому дуже важко боротися цією рукою, але йому соромно про це розповідати товариству. А одразу після поєдинку він просто сказав, що я молодець, і що він сьогодні увечері принесе доброго вина батькового виробництва, і ми гарно посидимо, бо він ще ніколи в житті не спілкувався зі справжнім журналістом.

А всі хлопці, які загалом ставилися до мене іронічно-недовірливо, раптом кинулися плескати по пле-

чу: «Чувак, ти протримався секунд 15-20, це у нас – чорний пояс, він же Мирона завалив одним рухом, і Федю Жукова, і всіх...»

А я тоді згадав про свої студентські роки, коли доводилося заробляти сяку-таку копійчину на прожиття, зокрема, і перетисканням на руках. Був на міському ринку такий собі Міша Фашист, татуйований рецидивіст, який боровся лише на гроші. Ставить собі під лікоть карбованця, і ти собі ставиш. Потім два карбованці, три і так далі. Він програє, програє, а коли ставка доходить до десятки, раз – і виграє. Нас, студентів, він використовував для затравки – ми нібито вигравали і йшли собі, потім знову поверталися – і так за кілька годин заробляли по карбованцю-півтора «на ніс». Але одного разу я вирішив позмагатися всерйоз. Ми нашкребли десять карбованців, я запропонував поборотися по-чесному. Міша насмішкувато зиркнув на мене, але погодився. Ми пройшли усі етапи, граючись у піддавки, щоб не втомитися, а коли на кону опинилася найвища ставка, я раптом зосередився, сконцентрувався і досить легко здолав Фашиста. Він спочатку не повірив, потім образився, почав вигукувати, що тут щось не так, що у нього біцепс, як у мене шия, що він утомився, а я свіжий, але гроші врешті віддав. Так, заробивши одноразово, ми втратили більш-менш постійне джерело прибутку – після цього випадку Міша нас просто не помічав...

Увечері Самсон приніс не лише вина, він привів для товариства аж чотирьох зовсім зелених молдованок, симпатичних і засмаглих, мов узятих із лубкової картини. Ми класно посиділи, поговорили про все на світі, а коли я повернувся з нашого імпровізованого санвузла, він уже поставив раком біля спинки свого ліжка одну з малолеток і захоплено дер, примушуючи то голосно стогнати, то харчати майже по-воро-

нячому. У приміщенні панувала сутінь, і чи то вино розігріло мене, чи то я просто скучив за жіночим товариством, але миттю відчув шалене збудження. «Ну чого скучаєш? – Самсон, вочевидь, відчув мій стан і зупинив свій ритм. – Заряджай їй у другий ствол, у неї така тяга, що і спинний мозок тобі висмокче!»

Це було тільки позавчора, підсумував я спогади того ранку, а Самсона – силача і добряка – вже немає на цьому боці світу. І ніколи не буде...

***

«То ви письменник? – відповіла мені цього разу Ніка Польова. – Це цікаво. Відомий чи початківець? Врешті, якщо не бажаєте називати свого справжнього імені, не треба. З уривка, який ви надіслали, видно, що ви не позбавлений хисту. Хоча особисто мені такий розхристаний стиль не дуже до вподоби.

Мені ще ніхто не надсилав таких листів – із художніми творами. Тому й відповідаю сама. І не як фахівець, а як звичайна людина, якій також небабдужа тема війни. У мене є троє помічників, тож вибачте, попереднього листа готував хтось із них. Я знаю, що вам потрібні не сухі наукові коментарі, а щось інше. Ще сама не розумію, що саме, хоч і відчуваю. Інакше б ви не написали, а я б не забажала відповісти. Отже, листуймося, якщо вам це потрібно. Гадаю, настане час, коли ви отримаєте відповіді на всі запитання. Можливо, і я – разом з вами».

Це було тепло і по-людськи, я аж замилювався цим листом. Потім роздрукував його на окремому аркуші й поклав у спеціальну папку. Он як добре вийшло, подумалось, і нудних лекцій вислуховувати не доведеться, і грошей витрачати. Справді, щось у мені заспокоїлося, щось урівноважилось, притупилося

кілька локальних точок душевного болю, які відчував майже фізично.

Так, я неодмінно писатиму ще, хоча наразі не знаю, що і коли.

***

Я вже кілька разів був у Вадимовому залі, який насправді лише віддалено нагадує типове приміщення для тренування боксерів. Тут неймовірна мішанина спортивного інвентарю – від старих, як світ, витертих на біле боксерських груш до найсучасніших японських маківар з електронними датчиками для фіксації сили й точності удару.

Мушу визнати, що першого вечора почував себе не дуже впевнено – таким собі мішком смальцю серед блискучих від поту, ідеально м'язистих тіл. Але й тіла мене майже не помічали – допоки ми не стали у спаринг із Кавуном. Усі поштиво зайняли місця довкола нашого імпровізованого рингу і мовчки дивилися, аж поки ми не припинили свій довжелезний раунд. «Нормально, чувак, нормально, я так і знав, що ти не згнив, – сопів Кавун, розв'язуючи шнурівки на рукавицях. – Ти лише тут не распротраняйся, хто ти і для чого, січеш? Нефіг наперед карти показувати? Ходи собі спокійно і треніруйся. Усьому свій час, січеш?»

Після тренування Вадим запросив мене до свого невеличкого, але затишного кабінету в кінці довжелезного коридору, що тягнувся повз наш зал. Ми випили чаю без цукру, який нам принесла дівчина з типовою зовнішністю секретарки, й трохи поговорили ні про що. Раптом Вадим підвівся зі свого крісла й, нахилившись над столом у мій бік, промовив: «А твій дружбан Зарік, кстаті, тут є, у Києві. Десь у школі олімпійського резерву тренірує, січеш?» «Та ти що? Лесь Озарко тут? Ви бачилися? То давай його наберемо і домовимося про зустріч на трьох!»

– я теж підвівся зі свого стільця і почав міряти кроками кабінет.

«Не гоні лошадеї! – Кавун повернувся на своє місце і мені кивнув рукою на стілець. – Я тільки недавно взнав, що він там, ну в смислі, тут, січеш? Я озадачив колеґ, щоб телефон його пробили. Скинуть мені, я зразу ж тобі перегружу. А зараз давай подивимося в календар, коли б нам лучче із боєм определитися...»

Дата бою була визначена швидко. У мене залишилося цілих три тижні для підготовки.

***

Зателефонував мій однокласник Валєрка Мазич, шкільне прізвисько якого було Шнурок. Він довго і плутано пояснював, як опинився в Києві, де взяв мій телефон і чому раптом захотів мене побачити. Ми зустрічалися, здається, на десятиріччі від дня закінчення школи, але тоді ще не було мобільників, чи то пак, були, та не в нас. Із розмови я зрозумів, що він має купу вільного часу і просто хоче добряче з кимось посидіти, а оскільки контакти має лише мої, то, якщо я не проти...

Зі Шнурком ми особливо не приятелювали, але й ворогами ніколи не були. Кілька разів я бував у нього вдома, він мешкав на околиці міста в невеликому, хоча й ошатному будинку. Ми гралися в настільні ігри, яких у Валєрки було достобіса. Одного разу знайшли в шафі металеву банку згущеного молока, яке тоді було страшенним дефіцитом, але ми, діти, про це не знали, а тому зжерли білу тягучу масу великими ложками і без хліба. Наступного дня Вітька скаржився, що добряче відгріб від матері. Вона його відчитувала, що це дуже шкідливо – з'їсти стільки «згущонки», адже можна отруїтися й потрапити до лікарні, а він мовчав і слухав, кивав, ніби погоджується, але про

те, що співучасником злочину був і я, так і не сказав.

Я чекав Валерку в «Полонезі», куди прийшов значно раніше, ніж ми домовлялися. Згадував школу, ще раз утверджуючись у переконанні, що загалом це були змарновані роки, бо нічого з того, чого мене там учили, в житті не знадобилося. Тобто в дев'яти з десяти випадків доводилося кардинально перевчатися, і моє щастя, що розумні люди, коли був у доволі юному віці, навчили мене нічого не брати на віру. Але загалом життя учнівське було веселе, тому й згадується не саме навчання, а перерви, час після уроків та канікули.

Я відволікся від думок і раптом побачив перед собою мого майже забутого психопата, того самого, без якого і сонце б не світило, і дощ би не ішов, і з якого, власне, все це й почалося. Він ледь торкнувся моєї правиці й мовби витиснув зі своєї усмішки: «Ну і як твої справи?» Нормально, відповів я, усе просувається, може, не так швидко, як того хотілося б, але, сподіваюся, ти більше не діставатимеш до мене пістолета. «Якого пістолета? Про що ти? – він підвівся зі стільця, пильно поглянув мені в очі і знизав плечима. – Ти, здається, перевтомився. Але це буває. Добре, я побіг. Щастя-здоров'я тобі!» І швидкою ходою полишив кав'ярню.

Що візьмеш із такого, лише і встиг подумати я, аж тут на телефон маякнув Валерка Шнурок, що не може знайти «Полонез». Я вийшов його зустрічати, а згодом ми так наспілкувалися, що я потрапив додому заледве під ранок.

***

Особисто для мене дуже швидко стали зрозумілими всі перипетії збройного конфлікту, в епіцентрі якого я опинився у ролі журналіста й добровольця. З одного боку була територія, яку контролювали місцеві, а насправді занесені вітрами совєцької політики сепар-

ратисти. Їх відверто підтримувала Росія зброєю дислокованої там же фахової армії. З іншого боку була незалежна держава Молдова, яка прагнула відстояти свою територіальну цілісність, але не мала для того достатньої сили – ані політичної, ані військової. Тому й зазнавала поразки за поразкою.

Біля російської армії крутилося кілька так званих «казацких формірований», які насправді нічим, окрім грабунків та інших злочинів, не займалися. А ким же були ми? Тоді таке запитання в жодному випадку не озвучувалося. Бо все і так було зрозуміло – героями! Людьми, які рятують честь держави Україна, офіційна влада якої також є слабкою і не здатною на рішучі кроки. Адже зона конфлікту заселена на сімдесят відсотків етнічними українцями, хтось же мусить представляти і їх. Хлопці з УНСО активно займалися агітацією серед місцевого українського населення, але результати їхньої просвітницької діяльності, на жаль, так і гойдалися поблизу нульової позначки.

Добровольці, серед яких опинився і я, на дрібниці час не витрачали, хоча, коли виникала розмова з місцевими українцями, теж чітко артикулювали, що це історична українська територія. Але ситуативно ми були в одних шанцях із москалями, тож мене це з перших днів шалено вкурвлювало, особливо, коли мені казали, що ось, мовляв, здобудемо незалежність від молдован, а тоді й за москалів візьмемося. Але в якийсь момент мені пояснили, що насправді наша справа – добре воювати за домовленістю з тими, хто пропонує роботу, заробляючи гроші для подальших великих звершень; що тут усі довкола – вороги, окрім хіба що мирного населення, але й від нього не завжди знаєш, чого чекати. І якщо я тут затримаюся довше, то зрозумію багато нюансів, моментів і підводних течій.

Усе це мені відкрилося після загибелі Самсона, який, як виявилось, був незамінним комунікатором і поставальником роботи. Але в чомусь він таки, вочевидь, проколовся, якщо потрапив під кулі. Мирон, повернувшись із похорону, куди зі ще двома хлопцями їздив під прикриттям легенди про давніх буковинських приятелів покійного, повідомив, що зумів налагодити інший контакт – через Самсонового двоюрідного брата, але для цього ще доведеться попрацювати. Найближче ж наше завдання – рейд, ми мусимо жорстоко і справедливо помститися за побратима. Його родичі знають, хто причетний до вбивства, до речі, геть підступного: Самсон саме відчиняв хвіртку на батьківське подвір'я, коли з автомобіля, що проїжджав вулицею, пролунала автоматна черга. На його спині нарахували сімнадцять кульових отворів. Могутній у житті, цей козарлюга ще знайшов у собі сили поборотися й зі смертю – він устиг розповісти, хто нещодавно приходив до нього з певною пропозицією, а він їх послав подалі. А пропонувалося йому, до речі, – тут Мирон Грень гупнув кулаком по столу, біля якого стояв, – пропонувалося йому, побратими, здати всіх нас молдовській міліції! Тому сьогодні, хлопці, пом'янемо нашого Самсона, добре виспимось, а завтра формуємо групу для нічного рейду в глибину ворожої території.

«Мене візьмеш?» – я встиг підійти першим. «Подивимось!» – буркнув він, а я вже знав, що його мовою це означає «так».

***

Дитинство все ж не відпускає мене. Його фрагменти виринають мовби зі снів і химерно заплітаються в пізніше минуле та найновіше теперішнє. Я отримую подвійні спогади – сьогодні відтворюю те, що згадувалося на тій війні...

Перетворення свині на купу м'яса, сала, ковбас та інших кендюхів завжди було однією з найважливіших подій у нашій родині. Як правило, це відбувалося двічі – перед Різдом та перед Великоднем, бо більше ніж двох свиней дідусь із бабусею прогодувати одночасно не могли. Позбавляння життя бідолашної тварини, винної лише в тому, що добре їла і нагуляла чимало жиру, відбувалось, як правило, до зорі. Дядько Сіргей (чомусь саме так у нас інтерпретується це ім'я), різник або коляр (свині або перерізають горло, або довгою заточкою колють «під лопатку», тобто в серце) грюкав годині о третій у вікно, всі прокидалися, дідусь виносив на подвір'я жарівку на довжелезному дроті й прив'язував до жердини неподалік від місця, ще з вечора ретельно підготовленого до ранкової езекуції. Свиня, коли її ногу міцно охоплювали мотузкою, здається, починала все розуміти і тому дико верещала ще до того, як її рвучким рухом повалять на землю й заженуть у серце гостру сталь – дядько Сіргей усе ж був переважно колярем.

Я не знаю, чому мене тієї зимової передріздвяної ночі повело, але, поки всі снували у своїх «свинорізних» клопотах, я також сяк-так одягся і причалапав до них саме в той момент, коли дядько, притиснувши перевернуту на спину свиню коліном, чітким рухом виконав свою звичну роботу.

Поруч стояла бабця Галя, в одній руці вона тримала чарку горілки, в іншій – чималий алюмінієвий кухоль. Коли з рани просто у велику білу миску, яку дідусь підсунув до свині, темною цівкою вдарила кров, дядько Сіргей взяв у бабці кухоль і підставив його під густий струмінь. Поки дідусь із сусідом, шепелявим дядьком Сашком, натягуючи мотузки, стримували агонію свині, наш коляр перехилив чарку і, трохи прокашлявшись, смачно відпив із

кухля крові, яка ще парувала. Я був приголомшений побаченим, але, оговтавшись, раптом запитав: «Дядьку, а вона смачна?» «На, спробуй!» – я не встиг і ворухнутись, як мій рот наповнився солонувато-солодкою і зовсім не густою, як видавалося на вигляд, рідиною. Коляр голосно засміявся, його підтримали дідусь із сусідом.

Я схопив жменю снігу, витер губи і теж засміявся. Мабуть, раптово відчув себе неймовірно дорослим. І, як згодом збагнулося, причетним до вбивства...

***

А ще я іноді згадую сни, які не надаються ні до розуміння, ні до тлумачення. Наприклад, ось цей, що приснився мені незадовго до закінчення школи.

Сниться, ніби я помер. Усвідомлюю це, бо я вже не тіло, а тільки душа, літаю понад землею, озираю все з висоти пташиного польоту. (Згодом, подорожуючи літаком, я побачив дуже схожі картини).

Я цілковито усвідомлюю себе згустком прозорої енергії, але залишилося фізичне відчуття очей, я навіть ніби зазираю в глибину цього згустку. І раптом мені стріляє думка – цікаво, а де моя могила? Мить – і я вже ширяю над кладовищем, зависаю над потрібним місцем. «Цікаво, думаю, а що сталося з моїм тілом?» Земля одразу ж стає прозорою, я дуже чітко бачу свій скелет.

На цьому сон обірвався, але він так закарбувався в пам'яті, що досі прокручується у свідомості, наче фільм...

***

Такого різкого контрасту, який ми побачили між убивцею та його жертвою, годі було й уявити. Перед нами посеред густої лісосмуги лежав на клаптику трави, освітленому млявим світлом ліхтаря, малень-

кий, худий до гострих кутів чоловічок у звичайних полотняних трусах і майці кольору хакі. Він увесь тремтів і голосно дзиґонів зубами. «І оцей нікчемний черв'як розстріляв нашого велетня Самсона!» – блиснула думка. Бо коли, за півгодини до цього, ми витягали чолов'ягу з ліжка і запихали до багажника автомобіля, дрібноти його не помітили. Адже він таки добряче пручався і навіть спробував вихопити пістолета зі своєї ментовської кобури, що висіла на спинці стільця.

Мирон вимагав від мента відповідей на свої запитання щодо вбивства нашого побратима, навіть копнув кілька разів ногою, але той лише белькотів своє «ну штіу» та «ворбеште нумай молдовеняске».

Я завжди вважав себе сентиментальним і в схожих ситуаціях почувався некомфортно. Але цього разу так і не зміг відшукати в душі бодай краплину співчуття до людини, яка, вочевидь, відчуваючи свою безмежну владу та безкарність, чинила поза усякими законами, зокрема, і війни. Адже стріляти в спину завжди було поза честю, казав я собі. Коли ворог утікає, йому варто залишити шанс на життя. Самсон же ні від кого не тікав, він просто входив на подвір'я хати, в якій народився і виріс, а цей недолюдок підступно вистежив його – і...

Я вийняв свого ТТ і запропонував прострелити негідникові коліно. «І коліно можна, – зморщив лоба Мирон, відступив на крок від мента і запалив цигарку. – Але я думаю, зараз ми його краще розговоримо. Хоча він може й далі мовчати – мені й так усе зрозуміло... Журналісте, а візьми-но отам у багажнику сокиру, – Грень гойднув вказівним пальцем чи то в мій бік, чи то в бік автомобіля, – і вирубай он з того грабка добру палю. Отак, метра на півтора від землі. Посадимо цю суку так, щоб зо три дні тут конав,

і рота тряпками наб'ємо, щоб не репетував, а то ще хтось почує і дострелить...»

Загострювати кола, б'ючи сокирою знизу вгору, було незручно, але я сьак-так упорався. Щоправда, попрохав у Мирона бойового ножа, щоб заокруглити нерівні краї гостряка. Щойно я закінчив свою роботу, сталося диво – наш полонений миттю перетворився на поліглота.

«Рєбята, хльопці, не треба так гєлать, вот етот коль не треба, я всьо скажу, то я, да, я пагарячілься, но то не я стріляю, правда, я сидель ззаду в машинє, а це Вітька Пупушой і Слявік Сурларь, ну, Вітька стріляю, Слявік за рульом биль, да, я сказаль, шоб ето, напугать трохі Самсона, ну там одну пулю в плічо, а Вітька не переставиль автомат на одіночние і очередь полючілясь...»

«Де ці твої виродки живуть, швидко розкажуєш, як їх знайти, і все буде добре», – Мирон спробував зобразити щось схоже на підбадьорливу посмішку, але все ж вийшла гримаса.

«Так, так, только коль не треба, записуйте...» Мирон усе власноруч записав на сірому шматку паперу, який дістав із кишені, щось перепитав, швидко намалював схематичний план, потім поволі підвівся і, потягнувшись, кинув у бік мєнта: «Ну все, молися!»

«Ти ж гаваріль, всьо буде добре, як я всьо скажу! – істерично зарепетував той. – Я всьо тебе сказаль, а ти обманщїк! А-а-а, не убивай, не убивай мєня, ну, пажаляста...»

«Бачиш, яка гнида! – Мирон простягнув руку до мене і перехопив свого ножа, яким я грався, перекидаючи з долоні в долоню. – Як іншого убивати в спину, то він сміливий, а як свою смерть гідно зустріти, то на гімно розтікся. Ще й каже, що я обманщїк! Ану скажи, бля, я тобі що, життя обіцяв? Коли я сказав, що все буде

добре, мав на увазі, що подарую тобі легку смерть. Ти ж не знаєш, як це – здихати на палі. Коли ти ще живий, мозги ще варять, а тебе вже черв'яки жруть, мухи їх за сім секунд кругом твоє сраки розірваної накладуть! Тому дякуй, сучара, що я передумав, дякуй! Але мені для тебе навіть кулі шкода, гадюко! Ти що, не доганяєш, що ти убив Самсона, мого єдиного справжнього друга!»

«Я ж сказала, то не я, то Вітька...»

Мирон схилився над дрібним тільцем мента, рвучко перевернув його долілиць, притис до землі і швидким рухом перерізав горло. З рани спочатку зашипіло, потім забулькало. Кров, яка у світлі ліхтаря видалася мені темно-зеленою, вдарила товстим струменем у траву.

«Не підходьте близько, щоб не зафейдатися, – Мирон ще трохи потримав голову мента закинutoю назад, а потім, акуратно задкуючи від тіла, яке вже перестало конвульсувати, звівся на рівні. – Їдьмо, друзі, нам ще тих двох уродів до ранку виловити треба!» «А з оцим що? – ковзнув поглядом по трупі Віталік Льотчик. – Може, ото бензинчиком полити та й на попіл?» «От ще я бензину на всяку гидоту не витрачав! Хтось знайде, то закопають, а ні – собакам та воронам їжа буде. – Грень знову запалив цигарку і сів у наш старезний джип. – Поїхали, поки сонце не почало сходити!»

Вітьку Пупушоя ми знайшли протягом найближчої години, а от «Слявіку» поталанило – напередодні він, напевне, передчуваючи біду, саме чухнув у невідомому напрямку. Мирон, який уже злив свою лютю на мента, спокійним голосом запитав Вітьку, який виявився чи то дрібним бандюком, чи то просто сільською шпаною, навіщо той убив Самсона. Вітька миттєво підтвердив уже відому нам версію – ідея була

просто шуганути, але він не перемкнув «калаш» на окремі постріли. «Уважним треба бути в таких випадках. Це ж у спину стріляєш, не отако собі!» – Мирон примружився, бо на обрії вже помітно червоніло, а ми стояли недалеко від села, в старому винограднику.

Вітька, на відміну від свого колеги-мента, зціпив до білого губи і мовчав, як риба. «Лягти! Мордою вниз, сука!», – скомандував Мирон, але Вітька і далі стояв, мовби здерев'янілий. «Допоможи йому», – Грень зиркнув на мене. Я підсік тому ноги, одночасно штовхнув у спину. Вітька упав рівно, наче був уже мертвим. На мене вийнуло запахом свіжого калу. «Давай, Журналісте, ти ж там поривався, – Мирон торкнувся до мого плеча. – Не мняцкайся, нам пора повертатися». «Та я ж не сталінський кат, щоб отак – у потилицю...» «То розверни його на хер, хай в очі своїй смерті дивиться!» Я ступив крок уперед, але Вітька, незважаючи на зв'язані за спиною руки, перевернувся сам. «Моя душа буде літати за тобою!» – промовив він саме в ту секунду, коли я натиснув на спусковий гачок. Механічно я вистрілив ще двічі й тільки після цього збагнув, що його останні слова прозвучали українською. «Певне, як і Самсон, зі змішаної сім'ї був», – сказав я, коли ми сіли в автомобіль. «Усяке буває...» – пробурчав Мирон, пригощаючи всіх цигарками...

Я добре запам'ятав ім'я та прізвище цієї людини, але рис його обличчя досі не можу згадати. І не снівся він мені жодного разу.

***

Минуле – це лише величезна купа лайна, у теплих глибинах якої почувашся нікчемним черв'яком, себто постійним мешканцем... Іноді я думаю саме так. Іншим разом воно видається великою мискою меду, в якій бачу себе звичайною мухою, що зі всіх сил прагне

видряпатися зі свого солодкого полону. Мабуть, правдою буде безболісне об'єднання цих двох образів...

Я зазирнув до електронної скриньки і побачив там нового листа від Ніки Польової. Вона дякувала за другий шматок із мого майбутнього твору (романом я його боявся називати, це все, здається, вона ж...), хвалила його більше за перший і радила подивитися на поняття «війна» трохи ширше, ніж це роблю я. Ні фіґа собі – ширше, думав я, куди вже ширше, і так лятимуть на чому світ стоїть, якщо цей текст бодай фрагментарно з'явиться в друці. Потім раптом струснув головою – стоп, це ж якась містика! Я нічого більше не надсилав на адресу Ніки, жодного листа, жодного уривка. Принаймні я цього не пам'ятаю! Кинувся переглядати скриньку з відправленими листами і майже одразу наткнувся на своє послання, в якому, крім згаданого причепленого уривка, були ще й якісь убогі розумування.

Блін, мені треба або менше працювати, або менше... бухати! За числом я визначив, що лист був надісланий тієї ночі, коли ми зірвалися з катушок із колишнім однокласником Валеркою Мазичем на прізвисько Шнурок – людиною, яку наступного разу якщо й доведеться зустріти, то через багато років.

Я чесно описав цю ситуацію у своєму наступному листі й попросив у Ніки пробачення за час, відібраний у неї тим позасвідомим листом. Але невеликий новий уривочок усе ж причепив – якщо їй подобається, нехай читає!

***

Щойно ми виїхали на дорогу, котра, за всіма нашими розрахунками, мала бути порожньою і безпечною, як Віталік Льотчик, що саме був за кермом, голосно

вилаявся. Попереду метрів за чотириста ми побачили автомобіль молдовської військової інспекції, а біля нього людей, які саме розгорталися у блокпост. «С-с-стоп, – просичав Мирон. – Нам треба швидко помінятися місцями!» За мить він уже сидів поруч із водієм, а наш четвертий учасник рейду, кучерявий Олег, опинився біля мене. «Так, нам зараз накажуть вийти. Ми одразу ж валимо офіцера й солдата, які стоятимуть ближче. Ви – інших двох. Якщо виявиться, що їх п'ятеро, теж не страшно. Думаю, криворуких серед нас немає!» – і Мирон хижо скреготнув зубами.

Усе відбулося чітко за планом. Солдатів з офіцером виявилось лише троє, і саме третій з них, коли ми поклали його товаришів, кинув свій автомат і, піднявши руки, упав на коліна. Це був зовсім молодий хлопець, вочевидь, нещодавно призваний, бо навіть однострій на ньому ще не вицвів і сидів мішкувато. «Журналісте, Льотчику, тримайте цього на прицілі!» – скомандував Мирон і разом з Олегом узявся обшукувати мертвих. Повиймавши з їхніх кишень документи й зібравши автомати, Мирон відніс усе це до багажника. Назад він повернувся з невеликою поліетиленовою торбинкою, вийняв свого ножа й акуратно повідрізав загиблим вуха. На мій здивований погляд відповів, що це наші гроші, й непогані.

«Що, салабоне, молишся? – нарешті він звернув увагу на нашого полоненого, який, звівши очі до неба, ледь помітно ворухив губами. – І правильно робиш. Ще по цій дорозі є ваші блокпости?» «Нє-нє-нєту!» «Добре, закінчуйте!» Солдат заплющив очі, його губи заворушилися швидше. «А знаєш, комбатанте, – я всім обличчям усміхнувся до Мирона, бо лише я так його називав, а йому це подобалось, – я би не вбивав цього салагу. Шмаркатий він ще, може, колись і

людиною став би...» «Як хочеш... Я не проти, він же твій. Тільки вєщдоки забери, бо бабла не одержиш». «Які вєщдоки?» Хлопці зареготали у три горла. Я продовжував запитально дивитися. «Вуха і документи, Журналісте! – Мирон простягнув мені свого ножа, продовжуючи блискати зубами. – Його автомат уже в багажнику!»

Я кивнув, мовляв, зрозумів, підійшов до солдата і швидким рухом відтяв йому праве вухо. Хлопець заскімлив, як вовчєня, затряс головою і добряче забризкав мене кров'ю. «Потерпи, дурню, життя важливіше! – я одразу ж черкнув лезом попри інше вухо. – Мале втрачаєш, велике отримавши, хіба не так? Документи давай і дуй звідси нахер!»

Вуха упали в торбинку, яку переді мною розгорнув Олег. Ми сіли в авто і без пригод повернулися до місця дислокації...

Того вечора ми ще раз пом'янули Самсона. Говорили про швидкоплинність часу, і я раптом згадав, що вже на три дні перетермінував своє і без того тривале відрядження. Я бовкнув це просто так, а Мирон Грень зрозумів як спонукання до дії. «Перекажу завтра одному чоловічкови, то він без перешкод тебе звідси вивезе і через кордон переправить. Але треба почекати, поки з нами розрахуються!»

Протягом наступних трьох днів, поки я чекав свого майбутнього перевізника, ми ще раз встигли успішно сходити в рейд по «вєщдоки», отримати винагороду, з якої я щедро виставився «на коня», та вдосталь наговоритися про національну революцію, яку ми зробимо в країні, коли повернемося. Також ми всі сфотографувалися справжнім «Полароїдом», який невідомо звідки принесли хлопці. Це було диво техніки, з якого одразу ж після натискання на пупчик вистрибував готовий знімок...

Вона досі збереглася – ця, єдина з того часу фотографія, мутна, нечітка, непридатна для друку, але чомусь напрочуд дорога. І я справді шкодую, що моя давня мрія – розмістити її на обкладинці цієї книжки – не здійснилася...

А ще за дві доби я з великим речовим мішком, де серед ганчір'я, паперів, грілок з вином і яблук лежав мій вірний ТТ та дві гранати, подаровані побратимами, вистрибнув з обдертої електрички на перон рідного міста. Мене ніхто не зустрів.

***

Самогубець-вітер хапає гострі кленові листки і ріже ними собі вени. Але, замість крові, в очі міста бризкає ранковий туман. Це, здається, та осінь, до якої він не дотягнув. Василь Кожелянко. Великий письменник із невеликого села.

Напередодні також була війна – москалі напали на Грузію. Він був готовий туди їхати – у складі письменницького десанту, який і пропонував мені сформувати. А за кілька тижнів увійшов у такий глибокий штопор, з якого можна було вийти лише одночасно двома сутностями – духом у безмір, тілом у землю. Так склалося, що мені довелося зачиняти віко його останньої хати...

Але це все потім, а наразі – моя криза після повернення з Придністров'я, коли головний редактор на пару зі своїм заступником категорично відмовилися друкувати мої репортажі у тому вигляді, в якому я їх запропонував. Чого вони злякалися, досі не знаю, але я впав у пасію і спалив рукопис. А за кілька днів добряче відлупцював хамовитого заступника редактора і пішов з роботи – робити велику національну революцію. Василь Кожелянко став єдиною людиною, яка вислуховувала мої божевільні прожекти і багато в чому поділяла їх. Це тепер я розумію, що, крім іншого, він був ще й справді геніальним

психологом – якби не його дружба і постійна підтримка у хвилини розпачу, не знаю, чи в небо б я повистрілював набої зі своєї «тетешки», чи все ж – собі у скроню...

***

Щоразу, коли я закінчую тренування, Вадік Кавун любить потеревенити про мій майбутній поєдинок з Іваном С. Я так розумію, що він готує мене морально, бо мого потенційного суперника весь час виставляє нікчемою, слабаком і мало не деґенератом. Цікаво, з ним він про мене теж так само розмовляє? До речі, це одна з Кавунячих заморочок – ми з Іваном С. тренуємось у різні дні, до поєдинку не маємо бачитися і знати один одного. Точніше, так – я Ваню С. теоретично знаю, бо бачу іноді в телевізорі. А він мене – ні.

«А як же ти рекламуєш нас серед потенційних глядачів і гравців на тоталізаторі?» – якось запитав я. Кавун загадково усміхається, довго мовчить, потім каже: «А отак. За поганялами, ну, псевдонімами, січеш. Ну всі знають, що один, тіпа ти, – пісатель, а він – депутат. І що в прошлому ти – нехреновий боксортяжоловес, клікуха Слон. Чи ти забув? Ти менше про це думай. Всьо буде супер-пупер, січеш?»

Я заспокоївся і запитав, чи не прислали ще йому номер телефону Леся Озарка. Кавун заперечливо похитав головою.

***

Війною можна захворіти, як морем чи горами. У мене були знайомці, які розповідали про такі недуги, бо хронічно хворіли ними, але я не вірив. Поки не переконався – це таки суцця правда. І доволі неприємна.

Прокидаєшся вранці, а твій світ уже з першої хвилини видається прісним, порожнім і беззмістовним. Тебе дратує все – речі, звуки, а особливо люди. Люди

із заспаними обличчями і млявими вустами, з яких вряди-годи масними патьоками сповзають слова про гроші, їжу або траханину. На інше їхні мізки чомусь не спроможні, це тебе просто рве зсередини, перетрушує, мов від удару електрики.

Але ти змушений тут жити, ходити на обридлу роботу, багато усміхатися, робити компліменти непривабливим жінкам – словом, бути у сотні разів меншим, ніж ти є насправді. Бо справжнім ти відчув себе на війні. Де головними є твердість духу і жорсткість вчинків, а кожне промовлене слово важить неймовірно багато, нерідко – це вага людського життя. Страх смерті існує лише на самих початках, згодом ти і думати забуваєш про ймовірність своєї загибелі. Мабуть, те саме відчуває злочинець, який не впіймався ані вперше, ані вдруге, ані ще кілька разів. Але злочинця колись неодмінно упіймають і знешкоднують – адже він сам ініціатор своєї війни з рештою людства. В усьому існує енергетична складова, і тут його сила виявляється надто дрібною супроти сили суспільства, яке його ненавидить.

Інша справа – вояк. Приємно це чи ні, але він – лише пішак на величезній Господній шахівниці. І Головнокомандуючий Всесвіту – хороший гравець, він знає, кого й коли треба віддати смерті на поталу першим, кого до певного часу заховати за іншими фігурами, а кого – просто зберегти до завершення гри, потім зняти й перекласти в інше місце. До прикладу, в коробку з пласкопиким доміно...

***

Парадоксально, але інстинкт самозбереження почав у мені проявлятися, коли я повернувся з першої у своєму житті війни. Надзвичайно гостро сприймаючи світ, я багатьом кидався в очі. Мені нерідко відвер-

то грубіянили різноманітні нікчеми, а я змушений був згортатися у клубочок, бо якось піймав себе на тому, що дивлюся на цих представників людської популяції винятково під гострим кутом – бачу перед собою не людське тіло, а схему больових та смертельних місць, у які досить завдати точного удару – і проблема зникне. Назавжди.

Тому важливим було – не дати волі емоціям, адже тоді стаєш неконтрольованим. Я ще був солдатом совецкої армії, а вже з листів знав історії про кількох знайомих, котрі, повернувшись, як тоді казали, з гарячих точок, одразу ж заgrimіли до в'язниці. Найобразливіше було за Сашка Гірчицького – студента факультету фізвиховання і брата-близнюка чудової Таїсочки зі старшого від нас курсу, дівчини, в яку ми всі були закохані, але вона завжди наголошувала, що ми – малятка, а тому – її найкращі друзі. Сашко приходив у відпустку перед відбуттям до Афганістану, ми познайомилися й одразу ж заприятелювали, згодом листувалися. Він повернувся за кілька днів після того, як призвали мене, тож на «гражданці» ми навіть не побачилися. А згодом Таїса написала сумного листа про те, як Сашко одразу ж після дембеля влаштувався на будівництво, щоб до осіннього повнення в університеті трохи підзаробити грошей. Там у нього виник конфлікт із парторгом, ішлося про якісь пільги, а той загилив щось на кшталт «я ж тебе на ту війну не посилав». Сашко і врубав йому добряче, скалічив і пішов на три роки за ґрати...

Мені не хотілося повторювати Сашкової долі, і я одразу ж почав учитися правильно триматися. Це як у боксі, коли опиняєшся на ринґу зі значно сильнішим супротивником. Наперед розуміючи, що програвеш, ти загострюєш зусилля на захисті, бо йдеш за інстинктом – менше пропустити, простіше кажучи, відгреб-

ти. І, оскільки ти недосвідчений, зовсім не думаєш про те, що суперник дивиться на тебе як на слабака, працює не на повну силу, він дещо розбалансований, відкритий, а тому вразливий. І треба дуже багато разів отримати, поки до тебе дійде, що перемога забезпечується не лише силою і точністю удару, а й швидкістю думки, блискавичною оцінкою ситуації і вмінням перемогти у собі страх перед сильнішим. Але це вже, здається, з царини психології...

***

Я виходжу з роздягалки у повному спорядженні, тобто без жодного спорядження, лише в жорстких рукавицях та з капою в роті, це про всяк випадок, сказав мені якийсь хлопчина у спортивному костюмі, який відрекомендувався моїм помічником на сьогоднішній вечір. Він веде мене коридором, але не в бік зали, у якій я тренувався, а в протилежний, відчиняє двері, і я опиняюся у ще одній залі, рази в чотири меншій за тренувальну. Тут усе знайоме, розумію, я бачив щось схоже в тупих американських фільмах – у центрі майже стандартний ринг, тільки канатів помітно більше, довкола – сидіння, розташовані амфітеатром. Світло падає тільки на ринг, тому глядачі зливаються в суцільну темно-сіру масу.

Я чекаю на дзвінке оголошення себе, коханого, але чую лише невдоволене гудіння зали. Стою, наче дурень намилений, за кілька кроків до рингу, мій «помічник» кудись зник, не знаю, що мені робити далі, раптом на ринг різко прослизає крізь канати Вадік Кавун, у його руці бездротовий мікрофон, він вітає всіх, а тоді оголошує, що в останній момент мій суперник, який, виявляється, був заявлений під псевдонімом Железний, відмовився від поєдинку без повідомлення причини. Просто був лише дзвінок від

иого помічниці, що він не зможе бути тут присутнім, і все. У нашій практиці, – в голосі Кавуна яскраво бриніли розчарування і розгубленість, – це перший випадок, ми не знаємо, що робити, але хутчій за все, без бою перемогу Слонові (тобто, мені, блін!) зараховувати не можна, тому всі, хто з цим згоден, можуть забрати свої ставки назад, мільйон пробачень, що так сталося, любі панове, більше, сподіваюся, такого не повториться, ще раз вибачайте і до наступної зустрічі.

Я бачу боковим зором, як глядачі встають, чую чиюсь смачну лайку, але здається, що вона лине звідусіль. Мене тягнуть за руку, це нізвідки виник «помічник». Я повертаюся в роздягалку, там уже стоїть всюдисущий Кавун. «Січеш, яка лажа, – каже він, – мені зараз усе це треба розгрібати, вибачай, що так вийшло, переодягайся, Петя тебе відвезе додому, – він киває на «помічника». – Ось тобі невелика компенсація за неудобства, хоча у тебе всьо нормально, січеш, це Ваня – сцикун!» У моїй руці опиняється зелений струдлик завтовшки з палець, Кавун мене ляскає по плечі, обіцяє, крім цього, виставити мені ще й «серйозну поляну» і зі словами: «Нє, такої херні ще в мене не було!» – зникає за дверима.

Я почуваюся розгубленим і спустошеним, адже скільки часу я, вже не першої молодості чоловік, всього лише заради одного з ненайбільших у моєму житті заробітків збирав сили для перемоги чи гідного програшу, але не відбулося нічого. Мені дали кільканадцять банкнот відчпного і везуть додому в розкішному джипі, марку якого я навіть не встиг розгледіти.

Я прошу Петю-«помічника» зупинитися біля маркету, купую там пляшку коньяку, горішки і пластикові стаканчики, пропоную Петі скласти мені компанію, він не відмовляється, але прохає налити «чісто сим-

воліческі». Заковтнувши майже півлітру і поскаржившись Петі на свій дебільний стан, я їду в ліфті до своєї квартири й вирішую найближчим часом усе ж витиснути з Кавуна обіцяну поляну і теж пояснити йому, що він виставив мене у поцоватому вигляді перед людьми, частина з яких мене, ймовірно, знає як письменника і журналіста.

***

Але Ти таки кохаєш мене, бо, зустрівши на порозі не зовсім тверезого, дивишся в очі й читаєш там отой калейдоскоп почуттів, які бурлять у моїй душі. Ти розумієш, що зі мною щось не так, чи то пак – усе не так, тому усміхаєшся і пропонуєш смачно поужити. Мені на правду сьогодні понад усе потрібне Твоє мовчазне розуміння, трішки насмішкувате сяйво Твоїх очей, звичайний доторк до руки чи мила гримаска...

Так, я буваю неадекватним, коли вип'ю забагато, мене краще не чіпати, бо я миттєво наповнююся безпідставною агресією. В мені народжується минуле, в мені народжується війна. Я борюся з цим, протистою зі всіх сил, і так чудово, що Ти сьогодні на моєму боці...

Після вечері я сідаю за комп'ютер, дивлюся пошту і знову бачу листа від Ніки Польової. Ось кому б я не проти сьогодні звіритися-висповідатися, але у моїх думках така мішанина, що я не здатен стулити до купи і двох слів. Вона пише, що їй надзвичайно лестить бути співучасницею творення мого роману, і вона хотіла б стати його першою читачкою, коли я поставлю фінальну крапку. У її житті теж був період своєрідної війни – це подружнє життя з людиною, яка спочатку видалася доброю і спокійною, але в якийсь момент радикально змінилася і стала жорсткою, злою та неприємною. «Якби я тоді отак серйозно

займалася психологією, як тепер, – писала Ніка, – не було б стількох років змарнованого життя. Але сталося так, що одного дня мій чоловік трагічно загинув, були роки першої релаксації, потім – новий шлюб, також невдалий, і ось тепер – знову самотність, яка компенсується лише улюбленою роботою. Я не знаю, для чого я про це Вам говорю, можливо, тому, що відчуваю певну спорідненість наших душ і доль...»

Оце так лист, подумалося, це дуже схоже на завуальований флірт. Отже, ця Ніка – жіночка не без минулого, але якщо їй подобається так листуватися зі мною, то чому б не підтримати це спілкування? Хоча, хто їх, психологів, зрозуміє – раптом вона щира у своїх висловлюваннях і жодного іншого плану не варто шукати в її листах? Я спробував знайти в мережі її фотографію, але пошуки виявилися марними. Та, врешті, ну її нафіг, ту психологиню! Хоча це негарно – нічого не відповісти. Я трохи зібрався з думками і попрохав її детальніше розповісти про свою долю, висловивши сподівання, що її історія неодмінно допоможе мені в подальшій роботі над романом.

***

Служити в совецькій армії не було западло. Більше того, це вважалося почесним. Середньостатистична дівчина могла припинити стосунки з хлопцем лише на підставі того, що той «не був у армії». Отже, щось з ним не так! Тому всі воліли чесно відслужити «положених» два роки. Гірше було тим, хто потрапляв на флот – там із чобіт не вилазили протягом цілих трьох літ. І приповідка така була про армію: хто там не був, той буде, а хто був – не забуде. Так писали на шмуцтитулах дембельських альбомів.

Зрозуміло, що тим, у кого були «предки при посадах», велося легше. Їм забезпечувалася служба за

категорією «не бий лежачого». Іноді траплялося, що хлопчик був і до того нездатним, тоді через шпиталь організовувалося комісування – демобілізацію через хворобу. Зрозуміло, що липову. Таким спритникам навіть статус спеціальний надавався – інвалід совецкої армії. Правда, цей статус ретельно приховували.

Але одного разу все змінилося – совецкий союз окупував територію братнього Афганістану. Пропаганда нібито необхідності перебування там армії була такою шаленою і всеохопною, що діяла практично на всіх. Я сам був свідком, як синок одного з дрібних партійних фюрерочків нашого міста, з яким ми разом кисли на призовному пункті, радісно повідомляв через телефон свого «дарагова папочку», що написав рапорт із проханням відправити його «виконувати інтернаціональний обов'язок» до Афганістану. Зі слухавки добре було чути відбірний «русскій мат» упереміш із докорами на кшталт «кто просіл тібя, дурака, ето делать? Жізьнь надоєла?!»

Я теж писав аналогічний рапорт. Здається, його писали всі призовники, без винятку. Але коли до нас після двох діб тягучого очікування нарешті прийшов «купець» – рудовусий і доволі веселий капітан із зеленими погонами прикордонника, усі зрозуміли – афганський песик здох! Це вже в дорозі він нам пояснить – кордон на замку триматимемо не ми, і зелених погонів нам не бачити. Які матимемо? Чорні загальновійськові, можливо, сині, як у десантури, це для маскування, конспірації. Мовляв, подивіться один на одного, що ви бачите? Усі хлопці високої й міцні, усі – з доброю спортивною підготовкою і освітою не менше двох курсів. «Та хто ж ми будемо?» – усім не терпілося про це дізнатися. Проте капітан мовчав і лише усміхався у вуса. І аж коли ми добряче розігрілися ще домашніми запасами спиртного – на при-

зовному за цим пантрували, тож нормально посидіти не вдавалося, – капітан став значно комунікабельнішим. «Більшість із вас – кадри для роти спеціального призначення при штабі Закавказького військового округу! Не всі, але більшість. Але наказую негайно ж забути, що ви це від мене почули!»

Ми презирнулися – хто розгублено, хто здивовано. Та капітан і після свого ж наказу мовчати не бажав. «Драти вас будуть, як сидорових кіз, – продовжував він, занюхуючи хлібною скоринкою щойно випитий самогон. – Жодних поблажок. Але з вас вийдуть справжні солдати. Най-кра-щі! Та й клімат там хороший, тепло завжди. Радіації трохи менше, ніж тут – від вашого Чорнобиля! І в Афган ніхто не потрапить, хіба у відрядження – на кілька днів!»

Ми дружно зареготали від такої відвертості. Бо насправді кожен, пишучи той дурнувятий рапорт, у глибині свідомості все ж сподівався, що саме йому й відмовлять і не візьмуть «виконувати інтернаціональний обов'язок». Усі були молодими й хотіли жити. Якби ж то знаття, який сюрприз піднесе нам доля за півроку до закінчення нашої загалом спокійної служби...

***

«Сон алкоголіка крєпок, но краток», – мені завжди подобалася дотепність цієї російської приповідки. Здавалось, я щойно приліг на диван у своєму імпровізованому кабінеті-вітальні, як уже прокинувся і збагнув, що почуваюся доволі бадьоро. Тихенько шмигнув на кухню, заварив велику чашку міцнющої кави і повернувся, щоб трохи посидіти за комп'ютером. Власне, працювати мені не хотілося, а от інтернет-мережею трішки поблукати – це завжди перфектно!

Перший же інформаційний портал приклеїв мої очі до монітора. Колонки новин рябіли від єдиного заго-

ловка «Помер депутат Іван С-к». Я швидко розшукав першоджерело повідомлення і прочитав таке.

«Сталося це вчора увечері, близько 22 години. Як повідомила помічник народного депутата Людмила В., о 20-й годині в Івана Михайловича мала відбутися важлива зустріч, до якої він готувався. «Близько 19-ї я викликала водія і постукала у двері кабінету, щоб доповісти про це Іванові Михайловичу, – розповіла пані Людмила. – Він завжди голосно відповідав «Заходьте!», а цього разу промовчав. Я, думаючи, що він зайнятий і не почув стуку, легенько прочинила двері й побачила, що він лежить на підлозі...»

Депутата доправили до лікарні, але до свідомості він так і не повернувся. Попередньою причиною смерті лікарі називають інсульт. Іванові С-ку було 42 роки.

Наше видання вже писало про захоплення покійного Івана С-ка різними бойовими видами спорту на аматорському рівні. У певних колах подекуди, що він не цурався так званих тіньових боїв без правил, у яких полюбляє брати участь найбільш екстремальна частина нашого політичного та бізнесового бомонду. Тож не виключено, що справжньою причиною смерті могла стати травма голови, отримана під час диких депутатських розваг, до речі, абсолютно протизаконних, але чомусь «невидимих» для наших правоохоронців.

Що ж тут удієш – ми живемо в наскрізь корумпованій державі...»

Та що ж це таке, блін? Як? Чому? О 20-й годині ми мали битися з ним на підпільному Кавуновому рингу. Теж мені, «важлива зустріч»! Стоп! Кавун же оголосив на всі присутні вуха, що телефонувала помічниця депутата і сказала, що він не зможе приїхати. Отже, вона знала, куди має їхати її бос, але журналістам збрехала. Врешті, вона звикла брехати, це обов'язок усіх депутатських помічників. Але тут – щось випа-

дало з логіки подій. Я відчував це, та одразу не міг збагнути, що саме.

Потім зблиснуло – чому вона не повідомила Кавуна, що Іванові С. погано, що він втратив свідомість? Це ж поважна причина, бій можна було перенести, ставки пролонгувати тощо. Чи вона сказала, а Кавун уже сам все перевернув так, ніби Ваня просто злякався? Тоді навіщо це було потрібно Кавунові? Щось тут не так, не так, не так!!!

Я вирішив накопати більше інформації про Івана С. і почав юзати мережеві пошуковики. Закинув і його бійцівський псевдонім «Желізняк». А коли він вивів мене на завуальований анонс нашого, тепер уже такого, що не відбувся, бою, я просто офігів від несподіванки. Інформація про Желізного була цілком-то нейтральною: зріст, вага, чим займався, кількість боїв, перемог і програвів. Зате з інформації про Слона я поставав просто таки неймовірним чудовиськом. Мало того, що там майже не було написано правди про мене, – там ще й смакувалися якісь міфічні каліцтва на рингу, одне з яких нібито призвело супротивника до смерті.

Це вже було занадто. Я кинувся до телефону, бо хотів цієї ж хвилини розпитати Кавуна, що все це означає. Але на дисплеї висвітилася шоста тридцять, не пасує так рано телефонувати, навіть такому дружбанові, як Вадік. Урешті, година туди – година сюди нічого не вирішить.

Відчувши себе розбитим і спустошеним, я вимкнув комп'ютер, приліг на диван і за секунду провалився в глибокий сон.

***

Це вже потім я збагну, що армія у мирний час – анекдотична і пародійна. Там насправді дружно перено-

сять кругле і котять квадратне. І старшина наказує копати шанець «від мене і до наступного дуба» або підмітати плац... ломом, щоб служба не здавалася медом.

Спершу все здається грою – від тренінгу «відбій-підйом» за час згорання сірника до ранкових щоденних трикілометрових кросів, але не простих, а з рукою на плечі товариша, який попереду. Абсолютно безглуздими видаються вправи з протигазом та ОЗК («общевойсковим захисним комплектом») – речами, про які самі офіцери кажуть, що під час ядерної війни вони допоможуть, як мертвому кадило. Але якщо «положено», доводиться виконувати, вивчати і тренуватися.

Є, звісно, чимало і цікавого – розбирання і збирання автомата, вивчення парашута і техніки стрибання з ним (у нас є спеціальна вишка), досягнення прийомів рукопашного бою та, власне, сама стрільба. Стрілецький тир розташований в ущелині між горами, за п'ятнадцять кілометрів від військової частини. Їдуть туди лише автомашини забезпечення, які везуть мішені, брезенти для стрільби лежачи, питну воду в бідонах та іншу необхідну для таких подій трахомудію. Для частини офіцерів, сержантів і курсантів, а наразі нас називають саме так, шлях до стрільбища – це підсумковий за місяць марш-кидок у повній бойовій викладці. Біжиш зі всіх сил, бо треба вкластися у визначений час, а на тобі автомат, два магазини до нього, ніж-багнет, протигаз (нафіга він потрібен?!), боклажка з гарячим чаєм (води у спеку набульбонюватися не бажано, бо дуже вприваєш) і, звісно ж, важкі й чомусь неодмінно тверді чоботи, в яких, як би ти тісно не замотав онучі, мозолі таки натреш.

Зрозуміло, що не всі здатні до такого екстриму, частина нас дорогою «здихає», їм треба допомагати,

нести їхні автомати, декого й самого під руки підтримувати доводиться. «Нічого, скоро звикнете!» – кричить старший сержант Гудз, який біжить позаду всіх і несе на собі, попри свій, ще зо п'ять курсантських автоматів. Але всіх гріє думка, що після виконання нормативів зі стрільби ніхто нікуди не бігтиме, онде вже чекають вантажівки з тентованими кузовами, які повернуть нас до місця дислокації частини, де одразу ж усіх нагодують святковим обідом – із шоколадом і згущеним молоком.

***

Після цього телефонного дзвінка я подумав: як багато в моєму житті смертей! Уже стільки років довкола мир, а якась невблаганна сила косить і косить моїх найкращих друзів.

Саме тих, кого найбільше любиш і шануєш, кого вважаєш неодмінною частиною свого життєвого простору. До кого можеш прийти чи приїхати серед ночі з пляшкою горілки і якими-небудь пиріжками в поліетиленовій торбині, з іншими друзями чи якимись мало-знайомими штемпамі, які просто прилипли до тебе в черговому ганделику, а іноді – навіть з курвами, котрих тягаєш за собою не заради подальшого використання за призначенням, а просто, щоб не було нудно угвинчуватися в чергове алкогольне піке.

Що б там не було, але тобі завжди відчинять двері, завжди запросять до столу, на якому неодмінно знайдеться чимало всілякої смакоти... І буде щира радість в очах, і обійми, і плескання по плечі, й розпитування про кожного родича, кожного спільного приятеля та знайомця, яких тепер немає поруч. Будуть теревені до світанку, звідкись з'являтимуться нові й нові пляшки і нова закуска, будуть пісні й анекдоти, веселі бувальщини з життя і ще веселіші приповідки

до чарки. І за будь-яких умов має прозвучати така:

«Братіє, подимем чари сії не яко п'янство, а яко лікарство, і не через день, а кожний день, і не по чайной ложце, а по чайному стакану. Прийми, Господи, во чрево телесное, нині і прісно, і во векі веков. Амінь!»

Усе це роїлося в моєму мозку, поки я, ледь просуваючись в автомобільній тисняві на виїзді зі своєї вулиці, прагнув швидше виїхати з міста. Це був пообідній час, півгодини тому я лише прокинувся від цього наполегливого дзвінка, вислухав чорну новину, ковтнув каву і, напхавши повний рот жуйки, застрибнув у авто. Я мусив промчати понад п'ятсот кілометрів, щоб востаннє попрощатися зі своїм великим другом – отцем Оланвієм.

***

Туркмен Худайберди Тачмамедов на прізвисько Сіко – високий, кремезний, у його рисах немає майже нічого азійського. Він єдиний у нашому взводі, а всього туркменів у першій навчальній роті семеро. Під час коротких перекурів вони завжди збираються разом. Усі підкреслено запобігають перед Сіко, дружно замовкають, коли він говорить, часто вихваляють його вголос. Сіко сприймає лестощі й прислужування як належне, на одноплемінників поглядає трохи зверхньо. Якось я запитав, чому це так, в іншого туркмена, носія смішного прізвища Ораздурдієв. Він пошепки відповів, що Сіко – з роду дуже шанованих баїв. Я тоді лише щиро засміявся, які, мовляв, баї, ви ж у совецкому союзі живете. Бай від Аллаха, відповів мені Ораздурдієв з надзвичайно серйозним виглядом, а от союз – не знаю від кого. Така релігійно-феодальна антирадянщина мені сподобалась, однак подальші події зробили цілковито марними мої спроби збагнути суть складної азійської душі.

Мене призначили черговим по навчальному корпусу. Це була величезна лафа, бо протягом цілого дня у тебе ні теоретичних, ані стройових занять. Сидиш собі біля входу-виходу, віддаєш шану офіцерам і прапорщикам, а коли вони розходяться по своїх навчальних взводах, можеш виходити до курилки і пахтати димом до запаморочення в голові.

У чергового в підпорядкуванні є троє днювальних, по одному від кожного взводу. Їхнє завдання – постійно стежити за чистотою приміщень та прилеглої до корпусу території. Поки тривають заняття, їм також лафа, але наприкінці дня увесь двоповерховий корпус має бути ідеально вилізаний, блищати, мов у kota яйця, як висловлюється наш капітан Шульгін. І от за цю схожість приміщень із котячими яйцями відповідає знову ж таки черговий, себто я. А оскільки я – такий самий курсант, як і всі інші, лише, згідно з чергою, на один день наділений більшими повноваженнями, також беру в комірчині віник, відро й ганчірку і, розподіливши загальну площу між усіма, зі всією солдатською ретельністю беруся підарасити широченні східці, що ведуть на другий поверх.

На першому поверсі прибирають Сіко Тачмамедов із мого взводу і Вася Величко з третього. У них площі менше, ніж у мене і третього днювального, але на їхні руки падає «об'єкт номер один» – туалет, прибирати який неприємно всім. Але там – джерело води чистої, і туди ж ми виливаємо брудну зі своїх відер.

Я підхожу до дверей туалету і чую звідти збуджені голоси. Упізнаю голос Сіко, який говорить: «Слиш, да ти щас будешь всьо здесь язиком лізатъ. А будешь піздеть, іщо і отсосать дам. Все щас дадім!»

Чую звуки ударів, різко відчиняю двері, бачу перед собою Сіко, поруч із ним – ще трьох його друзів-туркменів з другого взводу, які затисли в кутку Васю Ве-

личка і, заважаючи один одному, прагнуть засипати стусанами. Та Вася не здається, намагаючись блоками захистити своє обличчя, нижня частина якого вже густо зафарбована червоним.

«Що тут відбувається?» – якомога спокійніше запитую, але нариваюся на агресивну відповідь Сіко. «А тебе не похуй? – він недобре блискає на мене очима. – Тебя не єбут, не лезь!» Я ловлю благальний погляд Васі, озираю всіх, поволі оцінюючи ситуацію, я ж зовсім не знаю цих туркменів, бачу, б'ють доволі вміло, ймовірно, їм не чужі східні єдиноборства, тож і мені може бути непереливки. Але у грудях моїх уже бурхає полум'я, мов у кратері вулкана, от-от вирветься назовні. Вася про це не здогадується, в його очах знову з'являється безнадія. Він чітко знає, що хохли – народ недружний, отже ніхто за нього не заступиться, та і хто я йому, а він мені, щоб лізти під піздюліни? «Ти шо не понял? – робить крок у мій бік Сіко. – Я сказав, піздууй отсюда, а то і тебе щас дадім отсосать!»

Я відповідаю йому точним ударом у здухвину, він присідає і прагне хапнути ротом хоч трохи повітря. Мій важкий чобіт летить у його щелепу, Сіко відлітає вбік і падає просто в туалетну кабінку. Він знову силкується встати, але мене вже повело, я стрибаю до нього і, заламавши руку, заштовхую його головою просто в туалетне очко. «Ти кому золоті гори обіцяв, чурбан вонючий? Зараз ти все гімно зіжреш у цьому сортирі!» – кричу я, б'ючи обличчям Сіко об туалетну заглибину, аж поки не помічаю, що мій туркмен ридає, мов дитина. Вулкан у моїх грудях згасає так само раптово, як і з'явився. Відпускаю Сіко і помічаю, що позаду мене стоїть лише Вася Величко, а туркмени зникли, мовби їх і не було. «Годі з нього», – пробачливо каже Вася, його закривавлені вуста усміхаються. «Чого вони

до тебе доколупалися?» – запитую, поки Вася умивається. «Сіко не хотів у туалеті прибирати, казав, щоб я прибрав, бо йому, бачте, чомусь «не положено». Я обурився, трохи наїхав на нього, а він пішов і цих друганів привів. А остальне ти бачив!» «Прибирати, блядь, різко! – я артистично хмурю брови у бік Сіко, який уже звівся на ноги і теж почав умиватися. – За півгодини перевірю. Буде хуйово прибрано, ще раз відгребеш!»

Минає кілька днів, тепер у мене є друг Вася Величко, він не курить, але у вільні хвилини сідає в курилці поруч зі мною. Ми гомонимо про все потроху, в основному – про життя на «гражданці», чекати якого нам ще так довго. А якось він мені показує кудись пальцем, мовляв, дивись, як цікаво. Я зводжу очі й бачу туркменів, які так само дружно стоять неподалік від курилки, повз них щойно пройшов Сіко, але ніхто з них навіть не глянув у його бік. Мене розпирає цікавість, я підходжу до них, щиро усміхаючись у відповідь на їхні насторожені погляди, вітаюся з кожним за руку, пропоную цигарки. Бачу серед інших свого знайомого Ораздурдиева, який, здається, єдиний з них курить, тож його й запитую: «А чого ж ви зі своїм баєм не розмовляєте? Стоїть онде окремо від усіх...» «Та чмо він, а не бай! – мало не хором відповідають туркмени. – Після того, як ти його побив і зганьбив, він мав або тебе зарізати, або себе. А він нічого не зробив. Чмо останнє!»

Після закінчення «учебки» жоден із туркменів не потрапив до роти спеціального призначення. Усі вони кантувалися у взводі господарського забезпечення, простіше кажучи, годували свиней, їздили на окружний склад по продукти і, як казав наш старшина – прапорщик Рахманов на прізвисько «Композитор», «регуляторно» чистили картоплю на кухні. Але

Сіко, вочевидь, таки був зі знатного роду – одразу після закінчення навчального періоду його відправили для проходження подальшої служби в рідний Туркменістан. А такі фінти тоді були неймовірною рідкістю...

***

Домовина посеред древньої, збудованої у фортечному стилі церкви займає доволі багато місця. Воно й не дивно – за життя отець Оланвій був велетнем. Я приїхав пізно, весь час так тиснув на газ, що аж протектори кипіли. П'ятсот сім кілометрів відміряв мій спідометр до прощання з людиною, яка, здавалося, завжди була, є і ніколи не зникне з мого життя.

Раніше я не знав, що при відспівуванні священика його обличчя накривають якоюсь ритуальною тканиною. Може, це й правильно, бо смерть рідко прикрашає зовнішність покійного. Врешті, коли не бачиш тіла, людина залишається в пам'яті живою, принаймні такою, з якою ти спілкувався востаннє. З отцем Оланвієм я зустрічався нещодавно, кілька місяців тому. Ми домовлялися, що він приїде до мене до столиці, освятить моє нове помешкання, а після того ми просто забухаємо як у старі добрі часи. Вигляд він мав утомлений, але балагурив як завжди.

І ось сьогодні я сиджу біля труни, накрив своєю правницею крижані руки мого друга і блукаю в часі та просторі, плутаючись в обривках подій, у яких ми разом брали участь, у фрагментах телефонних розмов та випадкових зустрічей.

З отця Оланвія завжди перла доброзичливість. Щиро усміхнене рум'яне обличчя, акуратна борода, кучеряве волосся – мабуть, таким і має бути пастир душ, що заблукали, а водночас – і фаховий ретранслятор слова Божого. Але в панотця закохувалися

прихожанки, це страшенно дратувало його дружину. Можливо, там було не стільки дій, скільки чуток і пліток, але шлюб його невдовзі зруйнувався. Це порушило церковні канони, і патріарх наклав на отця Оланвія епітимію на цілий рік – він не мав права служити в храмі, тож жив із того, що працював журналістом у місцевій газеті.

Але це було давно і недовго, в усіх спогадах мій отець у ризах або в підряснику, який я жартома називав «спецівкою», а він – «педерасником», наголошуючи, що назва ця більше стосується попів московського патріархату, а не київського. Політиків він називав «полютиками», депутатів – «дупотатами» та «одnodупцями», а популізм – «впопувлізмом». Жартував, що на гербі Росії має бути зображений не двоголовий орел, а зозуля з двома анусами, бо де б випадково не впало їхнє яєчко, одразу ж починають казати, що то їхня земля.

Під «педерасником» отця Оланвія у потаємній кишені завжди «відпочивала» пласка металева пляшечка доброго коньяку. Посудина невелика, грамів на триста, блискуча, прикрашена витисненим барельєфом козака, що сидить на діжці. Коли я приїздив і потрапляв на службу Божу до його храму, по закінченні оної ми неодмінно мали увійти до крихітної кімнатки, де отець переодягався, і поспілкуватися з козацькою пляшечкою.

Та й сам отець Оланвій мені частіше уявлявся хвацьким козарлюгою з домахою в руці та пістолем за поясом, бо кадило видавалося на тлі його могутньої фігури чудернацькою іграшкою.

Одного разу, коли ми, після поважних возліяній, мало не до світанку «водили козу», проводжаючи один одного від його будинку до мого тимчасового помешкання й назад, до нас причепилися якісь хани-

ги. І тоді отець дуже швидко довів, що його ручиська уміють тримати не лише хреста й кропило. Ханиги, яких було четверо, доволі «борзо» запитали про наявність цигарок, а коли почули адекватну відповідь, полізли на нас із кулаками. Тож, поки я відтісняв одного, котрий доволі непогано махав ногами перед моїм носом, щоправда, жодного разу так і не влучив, отець блискавично впорався з двома, третього примусив утікати і швиденько розвернувся з чітким наміром допомогти мені...

І ось мій друг лежить посеред церковної споруди, близько двох десятків його колеґ-священників сидять поруч на лавицях, по черзі читаючи в узголів'ї покійного молитви та псалми. Я шукаю контакту з його духовною сутністю, хочу запитати, нафіґа він так рано пішов звідси, але відчуваю довкола лише дику порожнечу. Мені вже треба повертатися додому, в мене завтра купа важливих справ, які, окрім мене, ніхто не вирішить, тож зараз я помчу крізь глупу ніч, щоби знову здолати оті приємні й осоружні п'ятсот сім кілометрів. Я всю дорогу думатиму про тебе, отче, про тебе, побратиме, бо тебе вже ніби й немає, і тіло твоє завтра опустять у глибочезну яму поруч із храмом. І я не кину на твою труну грудку землі, я буду вже вдома, у своєму звичному калейдоскопічному житті, але я знову й знову думатиму про тебе, роздвобая і святого в одній особі, й підступно свербітимуть очі, бо це несправедливо, коли такі класнющі чуваки, як ти, припиняють своє перебування з цього боку, а всяка сумнівна шушера живе собі й жирує до потворних зморшок і незаслужених сивин. Я обов'язково завтра набухаюся з приятелями, пом'янемо тебе за звичаєм, хоча досі не знаю, чи треба це вам *там*, чи ні.

А поки що я вперше і востаннє поцілую тебе в руку, бо я хріновий християнин, мене завжди це тільки приколювало, коли тремтячі бабусі, статечні молодиці й зовсім мо-

лоді дівчата цілували тебе в руку. Я мав би поцілувати тебе в чоло, як полегло вояка, але обличчя твоє сховане під якоюсь вишитою золотими візерунками шматою, і мені твої колеги категорично забороняють зняти її.

Я ще раз кажу тобі «прощай і до зустрічі» – й виходжу в ніч, щоб бодай на кілька годин цілковито розчинитися в її величі та неосяжності.

***

Уже позаду «учебка» і присяга, позаду виснажливі марш-кидки і стрільби. Тепер ми – бійці третьої роти полку спеціального призначення при штабі Закавказького військового округу. Ми не маємо жодного уявлення, в чому саме ота таємнича «спеціальність» нашого призначення. Бо всі думали, що нас повезуть у Баку, ближче до штабних споруд, до полковників і генералів, яких ми доволі «кучно» одного разу бачили у своїй частині – під час підсумкового стройового огляду. Але всі ми опинилися в якійсь пустелі. Принаймні, поки нас везли і ми озиралися на всі боки, довкола лежала лише вигоріла від спеки брудно-жовта земля. Раптом нізвідки – висока бетонна огорожа і типова приземкувата будівля контрольно-пропускного пункту. Тут нас і випустили на територію зовсім крихітної військової частини, вишикували й одразу ж представили командира роти – старшого лейтенанта Юнусова. Казах із цілковито незворушним обличчям, він спочатку нам видався кимось на взірець неприступного робота, заточеного лише на ті дії, які закладені до його штучного мозку.

За кілька днів ми трохи освоїлися і почали розуміти, що лафи у нашому житті не буде – вже з другого дня розпочалися ті ж самі ранкові багатокілометрові пробіжки, щоденна фізична підготовка, вправи зі зброєю і обридливі стройові заняття. Малим відпочинком

була караульна служба – тут ти кілька годин на добу опиняєшся на самотині з власними думками. Великий же відпочинок – це чергування на об'єкті, яких тут було небагато – той же центральний КПП, автопарк і так званий малий КПП – власне, будка зі шлагбаумом при в'їзді до «військового містечка» – десятка двоповерхових «фінських» будинків, у яких мешкали офіцери.

Також ми завважили цікаву річ: нас не розміщали у постійні житлові кубрики, доки не виперли на «гражданку» всіх, хто служив до нас. Одного разу в ідальні ми перетнулися з групою «дембелей» – їх одразу видно за яскравими порушеннями «форми одяжки» і гордовитою поставою. «Вешайтесь, салагі!» – доброзичливо зареготали «дембеля», але більше не промовили жодного слова.

«Чим ми будемо займатися?» – запитали ми якось у нашого старлея Юнусова, коли чистили зброю на лавицях біля казарми. «Отставіть разговори! – спочатку рывкнув він, а потім, помовчавши хвилю, додав: – Родіне служіть будете. До останньої каплі крові!»

Тієї ж ночі нас підняли по тривозі. В «учебці» ми двічі «проходили» навчальну тривогу, яка закінчувалася банальним шикуванням на плацу і оголошенням про виконані чи не виконані нормативи. Тут усе відбувалося по-іншому: жодного виття сирени та забігання офіцерів із криком «Тревога, падйом!». Команда зі штабу телефоном, днювальний доповідає черговому по роті, той трохи розгубився, прагне перевірити, чи це не жарти якісь, з телефону линуть матюки і обіцянка віддати під трибунал, але про всяк випадок «падйом-сорокпятьсікунд-полнийбоєвой-строїтьсьянаулице» вже прозвучало, і ми, доодягаючись і довзуваючись, товчемося біля «оружейки», яку відчиняють знову ж через підтвердження паролю і матюки. Хапаємо автомати і

протигазні сумки, вилітаємо на місце для шикування. Ледве встигаємо вирівнятися в шеренгах, як наш «замкомввода», а простіше – «замок», молодший сержант Сомов, уже доповідає старлею Юнусову, котрий щойно виник просто з повітря, що «рота по тревоге построєна». «Правое плечо вперед, бегом марш!» – командує старлей, і ми гупаємо чобітьми у непроглядну пітьму. І жоден з нас і підозри не має, що за рік, усього на три дні пізніше від нинішньої дати, буде оголошено таку ж тривогу, тільки вже не навчально-тренувальну, а справжню, бо станеться подія, після якої Кавказ знову охопить тривала і жорстока війна. І ми, хлопці, які гордо називали себе «дєдами совєцької армії», ходили із задертими носами і вже почали закреслювати в календариках свої останні сто днів до указу про дембель, раптом опинимося у справжньому пеклі, де більше не вестимемо відлік часу, а будемо лише потай шепотіти подячні молитви Богові за кожну хвилину, протягом якої наше життя не обірвалося.

Але то буде згодом, а наразі – нічого нового. На плацу нас зустрічають офіцери й прапорщики, серед яких – сам командир нашого полку полковник Геґечкорі.

Прикол у тому, і ми це вже знаємо, що звать нашого «батю» Василь Айвенґович і родом він зовсім не з сонячної Грузії, а з майже рідної Полтавщини. І цей суворий син грузина й українки, і наш командир роти майор Зеленько іноді дозволятимуть собі порозмовляти з нами «по-земляцьки». Але це буде після того, як наш, на дев'яносто відсотків український взвод, на свій страх і ризик вріже на стройовому огляді замість тупого «Наши жони – пушкі заряжони» ностальгійне «Розпрягайте, хлопці, коней!»

А поки що на плацу вмикаються прожектори, і нам стає видно, що «батя» усміхається. За хвилину він

усім оголосить подяку за «отлічну службу» і дасть команду йти до казарм спати далі. Навіть наш незворушний казах Юнусов зобразить на обличчі щось схоже на усмішку. Отже, і тут вдалося вписатися в нормативи, бо коли наступного разу цього не станеться, нас справді протягом двох тижнів дертимуть, як сидорових кіз.

***

Кілька днів я вирішував дрібні й не дуже справи, яких нагромадилося достобіса, – бігав, наче перцем посипаний. Схаменувся, коли побачив, що на календарі субота, а отже – можна просто відпочити від усього. Проте, коли я звично зачинився у вітальні й розтягнувся на дивані, зрозумів, що до відпочинку готове лише тіло. Уява і далі бурхливо перекадровувала події, учасником яких довелося стати протягом тижня.

Розуміючи, що помедитувати не вийде, я примостив собі на живіт ноутбук, щоб переглянути свою електронну пошту. Одразу ж із подивом законстатував, що цього тижня можна сміливо цитувати афористичну назву відомої повісті Маркеса. Ну майже ніхто не пише! Та і я не зовсім полковник. Тому відзначаю трохи спаму, який одразу ж знищую, переглядаю кілька типових повідомлень, що надійшли із соціальних мереж...

А ось і те, чого я підсвідомо шукав – лист від моєї нової віртуальної подруги Ніки Польової. Але в листі – лише кілька слів. «Вибачте, змушена терміново вилетіти у відрядження за кордон. Повернуся, відпочину від вражень і неодмінно напишу вам». Стандартні побажання, підпис і усміхнений смайлик. Ну й нехай.

Далі – кілька розсилок новин, стара журналістська звичка – отримувати такі розсилки за передплатою. Переглядаю, починаючи з найдавніших, бо випав із життя. Таке-сяке, дрібниці-дурниці, а ось і воно – «Де-

путата Івана С-ка поховали на Байковім». Я закидаю ці слова до пошуковика, і перед моїми очима постає цілий фоторепортаж. Труна чомусь на всіх фотознімках закрита, але довкола неї бачу чимало знайомих фізіономій, знайомих переважно з телевізора, а тому не надто милих. На одній з фотографій помічаю Вадіка Кавуна, стоїть у чорному костюмі, обличчя підкреслено сумне. Блін, згадую я, Кавуне, піховшику⁵ довбаний, ти ж обіцяв мені поляну виставити, зараз я тебе потурбую, матері твоїй ковінька! Натискаю потрібні кнопки, та з телефону ввічливий жіночий голос повідомляє, що «цей номер не є дійсним, будь ласка, перевірте правильність набору цифр». Що за лажа, обурююсь я майже вголос, куди це ти заникався, друже Кавуне, я ж тебе під землею знайду, і справа не в обіцяній тобою поляні, хоча жирно посидіти я тепер геть не проти. Але в мене є кілька серйозних запитань до тебе, я дуже хочу почути відповіді, бо досі по душі щось шкребе, коли подумки повертаюся до того дурнуватоного вечора і до того бою, який дивним чином не відбувся. Я все більше відчуваю, що ти, дружбане хрінів, якимось чином використав мене, зіграв мною, мов пішаком, але не можу намацати, як саме. Також мені незрозуміло, чи виграв ти, та ні, бо якби виграв, навряд чи відмикав би телефон чи міняв номер. Хоча, чому я так поспішаю з висновками, можливо, мій Кавун просто кисне зараз у якомусь глибоко андеґраундному ресторанчику, яких із кожним роком стає все більше в місті, й вони усім класні, зокрема і тим, що там не ловлять мобільники, а тому можна посидіти абсолютно спокійно.

***

Насправді армійський час пролітає доволі швидко. Дні, хоча й до нудоти однакові, але страшенно наси-

⁵ Синонім до «балакун, базікало» Від «піхва» — жіночий статевий орган. — (Прим автора.)

чені. Немов лише вчора духами й салагами ходили, а вже й у черпаки посвячені. Бо вже рік минув нашої служби, тобто половина.

Але ми й далі мало не щодня згадуємо нашого командира з «учебки» – веселого капітана Шульгіна, який зовні дуже був схожим на актора Філатова. Перші слова, які ми почули від нього на вступному занятті, були такими: «Вот в руках у меня воїнській устав. Это самая сексуальная книга. Здесь за каждой строчкой столько еблї, шо вам і не снілось!» Усе так і є, не обдурих нас капітан Шульгін...

У нас післяобідній відпочинок, можна протягом цілих сорока хвилин сидіти в курилці, валятися на лавиці чи на коричневій від спеки траві, словом, розслаблятися. Бо навіть тут, у совецкій армії, про людину дбають. Хіба ж можна після обіду щосили товкти підошвами по плацу або займатися фізичною підготовкою? Ні, бо станеться заворот кишок у солдата, склеїть він ласти, й за це комусь відповідати доведеться. А кому потрібні такі проблеми?

Отак ми й теревенимо, чоботи і паски познімавши, часу ще маємо вдосталь, хіба не кайф? І раптом – як завжди з-під землі наш дерев'янопикий Юнусов: «Первий і второй взвод строїцца! В расположение беґом марш! Пять минут, полный боевой, строїцца перед входом!»

За десять хвилин ми вже виїжджаємо на тентованім ЗіЛі за КПП, запитуємо один одного, що сталося, трохи нервуємо, але згодом усе з'ясовується. З однієї із сусідніх військових частин утекло троє солдатів. Сталося це під час караульної служби, тому всі втекли зі зброєю. Ще один нібито прагнув їх зупинити, але його підстрелили – поранили у стегно. Тепер ці втікачі переховуються десь неподалік – у передгір'ї, де багато дерев. У них три автомати

і шість повних магазинів з набоями. Тож наше завдання – пильно обстежити сьомий і восьмий квадрат. Якщо натрапимо на «об'єкт», подати звістку керівникові операції через посильного або сигнальною ракетою. У контакт із дезертирами намагатися не вступати, першими вогонь не відкривати, якщо ж потрапимо під обстріл з їхнього боку, залягти й відповідати одиночними, намагаючись лише поранити їх, адже вони потрібні живими, щоб постати перед військовим судом.

Але сталося все трохи не так, як передбачалося. Ми одночасно з хлопцями із першої роти, обстеживши свої квадрати, вийшли на край старого шовковичного саду. Побачили свіжі пні – старі дерева нещодавно позрізали. А он і вони, звалені у величезну купу метрів за сто попереду.

Хтось запропонував підійти туди, щоб присісти на поліна й перекурити. Щойно ми рушили, як звідти коротко затріщало. «Ложись!» – зарепетував наш «замок» Сомов, і ми за мить опинилися на землі. Одрразу ж пролунала друга черга, я навіть побачив, як від пенька, що жовтів ліворуч від мене, відірвало кілька трісочок. «Усім не стріляти, тільки я буду, – підняв руку Сомов. – На фіґа патрони витрачати?»

Не минуло й півгодини, як вирубана частина саду була зівсібіч оточена нашими хлопцями. Усі залягли за деревами і пнями. Офіцери опинилися за кілька кроків від мене. Командир першої роти капітан Сафронов зголосився бути парламентарем, підвівся, підійнявши руки, і прокричав, щоб утікачі не чинили опору, а швидше здалися. Він народився у сорочці, цей вусатий добряк, бо з черги, якою його обдарували, одна куля подряпала йому плече, інша вирвала шматок вуха. Про це ми дізнаємося згодом, але коли він із криком «Ах ви сукі!» упав, здалося, що все значно серйозніше.

Керівник операції, підполковник Громик, жорсткий хохол, як про нього казали в частині, дав утікачам три хвилини на те, щоб здатися. В іншому випадку, мовляв, живими вас ніхто брати не буде.

Секунди помиралі повільно. Раптом із-за купи дерев вистрибнула людина і побігла у наш бік. Це був невисокий хлопець у військовій формі, він голосно закричав «Здаюсь!» і тієї ж миті упав навznak, отримавши у спину кулю від своїх. Підполковник Громик скипів і дав команду покликати Сергія Ушакова з першої роти. Невдовзі той підповз до імпровізованої командної точки. Мені було добре видно, як підполковник, жестикулюючи, інструктує Сергія, як передає йому який темний предмет. Я все зрозумів, бо знав, що цей гігантський ставрополець – мало не абсолютний чемпіон країни з метання гранати. Щось таке про нього розповідали, але ж від нас до схованки злочинців близько ста метрів, хіба це можливо – докинути туди гранату, думаю я, тому ледь виокремлюю слухом команду «Всім пріжаться к землє!» І от наступної миті ця земля здригається, я хутчій відчуваю, аніж бачу вибух, ще один, потім тиша, ми ще трохи чекаємо і починаємо потихенько підповзати вперед. Але в нас ніхто не стріляє, підполковник Громик підводиться першим, рявкає в наш бік «Команди встать нє било!», потім махає рукою вгору, ми теж підводимося і біжимо вперед. Перше, що кидається у вічі – частина людської ноги в чоботі. Зазираємо за стос полін – решта тіла хоч і геть посічена осколками, але тримається купи. І вбитий там один. Інший, який хотів здатися, лежить неподалік. Куди ж подівся третій утікач?

Це спантеличує підполковника Громика, він радиться з рештою офіцерів, затим залишає трьох бійців із другої роти біля вбитих, пораненого капітана Саф-

ронова відправляє до медпункту, а нам дає команду продовжувати пошуки. Ми знову розбиваємося на групи й починаємо рухатися в межах визначених квадратів. Раптом чуємо крик «Назад! Назад!». Це один із тих хлопців, котрі залишилися біля трупів, наздоганяє нас. Ми з Сомовим повертаємося, хлопець зупиняється і показує рукою на найвищу сосну, яка стоїть на межі саду і невеликого ліска. На висоті метрів восьми наші очі вирізняють силует людини. Повішеної людини.

Сходимося до сосни. «Хто зніме?» – запитує Громик. «Разрешіть?» – виходить наш Сомов, отримує дозвіл, стискає зубами ніж-багнет і з мавп'ячою спритністю видряпується на дерево. Він одним рухом перерізає ремінний зашморг, і труп, наче велика лялька, падає на землю, мало не прибивши кількох неуважних солдатів, що ледве устигли відстрибнути вбік...

Наступного дня ми дізнаємося, що втікачеві, якого знищив своїм унікальним кидком гранати Сергій Ушаков, залишалось півроку до дѐмбеля. А ті двоє взагалі були салабонами зі свіжого призову. Але смерть об'єднала їх, вона вже нипала Кавказом, передчуваючи свій майбутній бенкет. Дурна, але невблаганна смерть.

***

Насправді Київ схожий на море. Вранці тут повний штиль, вулиці такі порожні, що будь-який випадковий перехожий здається таким собі дивовижним блукальцем у пустелі. Але минає трохи часу, і перші хвилі людей та автомобілів збурують увесь простір. Вони дуже швидко набирають сили, ці горизонтальні хвилі – аж до свого дев'ятого валу, який застигає неймовірним велелюдям та безкрайними автомобільними заторами. Однак невдовзі знову все затихає, вулиці порожніють

і настає час для вільних людей – саме тих, хто не сидить із дев'ятої до шостої в офісах та інших установах, кав'ярнях та супермаркетах.

Усе це ще раз має повторитися увечері, але в трохи менших масштабах. Кожен має право затриматися на роботі, чимало є й таких, котрі свідомо пересиджують, щоб не штовхатися в тисняві. Та й потоки увечері рухаються в протилежних напрямках від ранкових. Тож коли ти знаєш, хто, коли і куди їде, легко можеш уникнути проблем із пересуванням.

Я це знаю, тому й спокійно їду собі на вулицю Січових Стрільців, де знаходиться зал, де я нещодавно готувався до поєдинку, який так і не відбувся. Там я сподіваюся все ж знайти Вадіка Кавуна, який протягом останніх двох днів так і не вийшов на зв'язок. Урешті, не поляну ж обіцяну я витрушуватиму з нього, адже, коли є бажання, можна і зі стовпом ліхтарним набухатися. Мене цікавить, що це за манси з поширенням в інтернеті брехливих відомостей про мене, та ще й таких, що характеризують мене як справжнісінького монстра? І чому саме цього вечора помер Ваня С.? Це збіг, випадковість чи кимось спланована жорстока реальність?

Паркуюся на невеликій стоянці, де завжди автомашин було так багато і стояли вони так щільно, що з дверцят доводилося витискуватися боком. Сьогодні тут майже порожньо – хоча понеділок, і тепер має відбуватися тренування, отже, й автомобілів, на яких прибули учасники того тренування, має бути вдосталь. Дивина та й годі!

Заходжу в знайомий вестибюль, швидко долаю темнуватий коридор, відчиняю двері до зали і одразу ж стовпію – переді мною не тренувальне приміщення, а звичайнісінький склад сантехніки та іншого будівельного начиння. Звідкись вибігає хлопчина в чер-

воно-зеленій курточці. «Вибачте, ми ще не працюємо, – усміхається він. – На сайті ж має бути написано – відкриття у четвер. Хоча, якщо вам щось неважке і негабаритне потрібно, я відпущу. Але до авто в руках нести доведеться, візочків ще не доставили...»

Ні, це якась повна хрень! Я нічого не розумію. Ще кілька днів тому я тут витискував із себе сьомий піт, готуючись до тіньового комерційного бою. Тут господарем був мій сумнівний дружбан Кавун, і я кілька разів спарингував з ним на тому місці, де тепер стоять сотні блискучих унітазів. Куди поділося все спортивне обладнання, дорогий інвентар?

Запитую про це хлопця, та він нічого не знає, каже: так, ми днями сюди переїхали, треба в господаря запитувати, я ж лише найнятий працівник. Господаря тепер тут немає, номера його телефону дати не можу, мовляв, не маю права, вибачайте, з четверга робить замовлення на нашому сайті й приїздить по сантехніку, тут усе значно дешевше, ніж в інших магазинах.

Я повертаюся назад до вестибюлю, але там, де в Кавуна сидів охоронець, нікого немає. Зазираю до будки, але не бачу там уже ні телефонного апарату, ні дерев'яної панельки, на якій висіли ключі, нічого. «Оце так історія!» – кажу собі майже вголос і бреду розгублений назад до свого авто.

***

Це може звучати як анекдот, але того дня я не заступив у караул тому, що мені на ногу впала справжнісінька батарея опалення. До нашої казарми нещодавно добудували нову, простору і широку «ленінську комнату» – приміщення, в якому наш замполіт капітан Цибулін розповідатиме нам про політику партії та виховуватиме з нас «настоящих совєцких солдат». Саме замполіт і дав нам наказ занести у новобудову бата-

реї, одна з яких неочікувано вислизнула з рук і завдала серйозного ушкодження пальцям моєї лівої ноги.

Добре це чи погано, я не знаю, бо в караулі мав стояти на четвертому посту, що означає охорону складу паливно-мастильних матеріалів і прилеглого до нього смітника. Пост цей був дуже непопулярним серед солдатів. Особливо після того, як незадовго до Новруз Байраму⁶ караульний із другої роти підстрелив біля того смітника місцевого підлітка, який із двома друзями зумів проповзти під колючим дротом огорожі й шукав на смітнику магній.

Магній використовувався для імпровізованих салютів, якими щедро прикрашалось нічне небо, коли заходив Новруз Байрам. Ото хлопчак і поліз, бо хтось їм сказав, що тут можна знайти той дурнувятий елемент таблиці Менделєєва. А вартовий, почувши незрозумілі звуки, чітко виконав вимоги військового статуту. Він крикнув «Стої, хто їдьот?» – і це чув офіцер, який саме перевіряв сусідній третій пост, потім «Стої, стрелять буду!» – і бабахнув у повітря. А хлопчак, замість того, щоб спокійно здатися і пояснити ситуацію, кинулися навтьоки. Солдат, який у темряві нічого не бачив, просто вистрілив на звук. І поранив підлітка в стегно. Ще добре, що куля не зачепила кістки, а то б і скалічити могла.

Солдатові як винагороду дали десятиденну відпустку. Але військовою частиною ходили чутки, що родичі пораненого хлопця пообіцяли принагідно помститися тому солдатові, так само підстреливши його. Усім же відомо, що кавказці – народ безбашений, слів на вітер не кидають. Отож, ходиш собі за маршрутом четвертого поста і не про службу думаєш, а про те, чи не шарахне по тобі отакий місцевий месник із добрячого дробовика просто крізь колючо-дротяну огорожу, за якою дерева, густі кущі і взагалі «ґражданка»?

⁶ Новий Рік у мусульман.

Як би там не було, але караулу я уник, хоч і дорогою ціною. У медпункті лікар, що мав дивне прізвище Добровісний, ретельно обмацавши пальці моєї лівої ноги, сказав, що переломів немає, є лише сильний забій, уколів щось знеболююче і виписав звільнення від усіх занять і видів служби, що передбачають фізичні навантаження.

Я сидів у «ленінській кімнаті», робив вигляд, що читаю статут, а насправді милувався папірчиком, який мені дав капітан Добровісний. Три дні ґарантованої лафи, на четвертий – наступні відвідини медпункту. Пухлина навряд чи так швидко зійде, а тоді можна буде ще поскиглити, що болить, – а раптом вдасться ще на три дні звільнення продовжити? Саме на таких думках і застав мене наш замполіт капітан Цибулін. «О, харашо, што ти свободен, там помочь человеку нужно, – замполіт козирнув у відповідь на моє шанування. – У прапорщика Мірзаєва син погіб. І не в Афганістанє, а так, по глупості. Кароче, собірайся, получай лічное оружие і пошли, там єсть єщю ребята із другіх рот. Отвезьом, похоронім по-человеческі, с воінскім салютом!»

Я щось був пробулькав про своє звільнення, але капітан лише махнув рукою, мовляв, а що ж там такого важкого робитимеш? Одягнувши парадну форму і отримавши з «оружейки» свій АКМ, я мовчки пошкунтильгав за капітаном у бік КПП.

У кузові автомобіля, довкола цинкової труни, сиділо нас шестеро солдатів і двоє офіцерів. Сам прапорщик Мірзаєв, батько загиблого, сів у кабінку, вочевидь, щоб показувати водієві дорогу. Поки ЗіЛ рухався, ми курили і мовчали. Коли зупинилися, з'ясувалося, що аул, з якого родом прапорщик Мірзаєв, високо на схилі гори. Туди веде єдина стежка, рухатися якою можна лише пішки, у крайньому випадку – на віслюку.

І от ми, шестеро хлопців, один із яких тимчасово кульгавий, несемо понад сто кілограмів ваги по майже вертикальній стежці. Труна страшенно незручна, нести її можна лише на плечах. Але ми не ризикуємо так робити, мало того, що у нас через плече автомати, так ще, не дай Боже, хтось один не втримає або перечепиться, і гріб покотиться вниз.

Іти нам так не менше кілометра. Ми познімали свої паски, поклали на них труну і потихенько просуваємося. Долаємо кілька десятків метрів, і руки в усіх за-терпають. Мене жахливо болить нога, я ж мав ще раз прийти до медпункту, щоб укололи знеболююче. А ні хрена! Я подумки лаю нашого замполіта. Глипаю на хлопців – піт з усіх плється рікою.

Офіцери спочатку просто позаду ішли, але згодом, коли зрозуміли, що нам геть непереливки, взялися допомагати. Прапорщик наш уже давно побіг уперед, він тут з малого виріс, отже звик до такої місцевості. І лише коли до аулу залишилося не більше ста метрів, нам назустріч вийшло з десяток чоловіків, які й перехопили труну. Через деякий час ми ще раз понесемо її – вже до кладовища.

І хоча нас після похоронного ритуалу гарно пригостили, і ввічливо з нами розмовляли, в багатьох очах ми читали німе запитання: «Чому загинув наш хлопець, а не хтось із вас?» Вони, певне, навіть не знали, що ми ніколи не були однокашниками загиблого, ніколи не бачили його живим, а мертвим – і поготів.

Уже згодом капітан Цибулін розповів мені, що хлопець, тіло якого ми з такими муками несли на гору, служив у військах протиповітряної оборони. Одного разу він зайшов у ангар, де стояв розкішний МіГ-25. Хлопець захотів побувати в кабіні, відчинити яку виявилось справою нескладною. Ось він там і грався кнопками та важеликами, поки не натиснув на ка-

тапульту. А катапульта викидає крісло пілота з ним же в комплекті на триста метрів угору. Висота ж ангару – близько двадцяти метрів. Було що відшкрябувати від рапатої бетонної стелі!

***

Я залишив авто біля свого будинку й застрибнув у маршрутне таксі, яке їхало до Контрактової площі. У моїй голові бовталася така каша, що годі було їй дати раду. Мені треба поблукати наодинці, посидіти за кавою, можливо, з коньяком, і спробувати розібратися в собі. Це все скидалося на містику – зник не тільки Вадим Кавун, зник і його спортивний зал. Так, у наш час усе відбувається дуже швидко, але щоб за кілька днів із величезного приміщення вивезти неосяжну купу спортивного начиння, а на тому місці встановити височезні торгівельні стелажі й заповнити їх умивальниками та унітазами?!

У якийсь момент я навіть подумав, а чи все гаразд із моїм глуздом? Можливо, я вже давно «поїхав стріхою», і все це мені примарилося, наснилося, вималювалося в уяві? Може я плутаю реальність зі своїми ж фантазіями та ілюзіями? Тепер це модно, у голлівудських фільмах – одна з популярних тем. Мені таке кіно подобається, там є претензія на інтелектуальність та елітарність. Он «Ігри розуму» з Расселом Кроу разів зо п'ять дивився. Може, й запрограмував собі щось схоже, а тут ще наслідки контузій вилізли...

Та ні, бляха-муха, я цілком нормальний, я згадую мало не кожну хвилину свого життя і жодного провалу пам'яті, жодної чорної діри в свідомості відшукати не можу. Все відбувалося насправді, все абсолютно відчутне і реальне!

Довкола мене гамірно, хрипко гуркоче двигун, але якоїсь миті вухо вирізняє мелодію мого мобільника. Я дивлюсь на дисплей – дзвінок із прихованого

номера. «Доброго дня, – тихим голосом говорить мені телефон. – Це вас Петро турбує, який вас додому відвозив, пам'ятаєте? Можете сьогодні приїхати в «Гарбуз»? Це на Подолі, біля Житнього ринку, якщо йти ліворуч, знаєте?» Я несподівано для себе здригаюся, а потім радію. Це ж те, над чим я щойно сушив голову, це ж звістка від Кавуна, вочевидь, ми там і побачимося з ним. Я дивлюся у вікно, кажу, що їду в тому напрямку, а там від найближчої зупинки мені йти до «Гарбуза» тихим кроком десять хвилин. «Гаразд, чудово, – чую я, – тоді приходьте, коли вам зручно, я чекатиму вас там». Я вимикаю телефон і знову занурююся у свої каламутні думки.

«Агов, це кінцева!» – вигукує водій мого маршрутного таксі. Так, вибачте, я, здається, задрімав, дякую. Переходжу вулицю, розрізану навпіл трамвайними коліями, кручу головою в обидва боки, щоб не опинитися під колесами, і раптом мало не зіштовхуюся зі своїм рідним психопатом, про якого вже давно забув. Але, видно, він теж заклопотаний, бо ледь усміхається й киває головою, навіть, не головою, а лише бровами, і поки я шукаю слів, з якими б мав до нього звернутися, пробігає повз мене і зникає між кіосками й ганделиками. Ну й хрін з тобою, думаю я, врешті, у мене й без тебе тепер усе гаразд. Хоча, я мав би подякувати за твій наїзд, твоє дивне прохання і погрозу шляхом демонстрації пістолета. Хоча... Не останній ніби день живу, встигну ще подякувати. Я не маю його контактів, але Київ – це велике село. Тут кілька мільйонів мешканців, але якщо ти дуже хочеш когось зустріти, неодмінно зустрінеш...

«Гарбуз» зустрічає букетом кулінарних ароматів і приємною напівтеплого. Я озираюся довкола й помічаю, ніби хтось махає мені рукою з другого поверху. Якби я ще запам'ятав того Петю! Ці помічники

всі однакові. Та це ніби він. Долаю круті східці й опиняюся біля розкішно накрытого столу, в центрі якого очі вирізняють раків, таких великих, що за все своє життя тільки раз довелось такого піймати. Я не встигаю і слова мовити, як Петя підсуває мені стільця, наливає в келих коньяку і тиче в руки листа у великому конверті. «За все добре! – він цокається зі мною келихом води і, гойднувши рукою над столом, додає. – Це все для вас, за все заплачено. Розважайтеся. Можете покликати друзів, щоб самому сумно не було. А я мушу бігти, бо справи. Вибачте!» І зникає.

Я сиджу ні в сих, ні в тих, до мене підбігає усміхнений офіціант, запитує, коли подавати гаряче. Я жестом показую, що не готовий до розмови, відпускаю його і одразу ж розриваю конверт.

«Привіт, брателло», – читаю я доволі каліграфічний, але дрібний почерк заголовка. Пробігаю очима далі й розумію, що Кавун пише абсолютно так само, як і говорить.

«Іногда так буває, – пробігаю очима решту рядків, – що не всьо складається в житні правильно. Получились рамси. Але я не при ділах, січеш. І ти прости, якщо якусь обиду маєш. Я слово своє держу і поляну виставляю. Жаль, що разом не накатім по рюмахе. Дасть бог, ще побачимось, годов впереді немеряно. Всіх благ!»

Та що це за херня?! Я жбурляю листа на стіл, збігаю вниз, сподіваючись наздогнати Петю і розпитати його, що це все означає, куди подівся Кавун, його секція і таке інше. Дарма, біля входу нікого немає, я шукаю очима джип, але теж не знаходжу. Раптом позаду чую своє ім'я. Озираюсь, а там давній приятель, лідер відомого музичного гурту. «Ходімо нагору, – кажу я йому, – побухаємо і кишку побавимо. Я виставляю!»

***

Була в армії така посада – «каптьорщик». Служба – не бий лежачого, основний обов'язок – допомагати старшині на належному рівні забезпечувати роту побутовими дрібницями. Мило, онучі, білизна, склад особистих речей, парадні однострої, віники, швабри, ганчірки – ось воно, царство каптьорщика. Як правило, це мав бути недолугий солдат, непридатний для нормальної служби. Але до нас такі не потрапляли, тому на посаду можна було сісти або випадково, або по блату.

Був у нас у третьому взводі такий собі грузин Давид Берзенішвілі, людина на своїй хвилі. Він майже ні з ким не спілкувався, мовчки терпів «тяготи і лішення воїнської служби» (це, до речі, цитата зі статуту совєцької армії), а кожна вільну хвилину використовував або для відпрацювання прийомів кунг-фу, заняттями яким жив і дихав, або для виконання під гітару власних пісень, зрозуміло, грузинською мовою. Коли ми його запитували, про що його пісні, відповідав «Пра жізн. Хачю бить как ваш Вісоцкій!»

Одного разу на вечірній перевірці на нашого командира роти майора Зеленька зійшов з небес абсолютно крамольний для армії демократичний настрій. Але ж ми жили в часи горбачовської перебудови, то чому б не використати нових віянь? Майор звернувся до роти з проханням запропонувати кандидатуру на посаду каптьорщика, яка вже з місяць була вакантною, оскільки попереднього щасливчика, височенного, як тополя, молдованина Колю Бумбу, як людину з трьома курсами медінституту за плечима, перевели служити до медсанчастини, а старшині допомагав на громадських засадах наш «замок» Юрко Сомов.

Тож поки особистий склад розгублено фігів від неочікуваної пропозиції, я козирнув і попрохав у майора дозволу звернутися. «Говори!» – весело гаркнув

той, і здалося, що густі його вуса також усміхнулися. Я одразу ж запропонував кандидатуру Давида Берзенішвілі, риторично висловивши припущення, що навряд чи хтось буде проти. Подумки я це мотивував тим, що Давид з виду дивак і виразно не вписується в загальний процес, а вголос сказав, що він людина ретельна, старанна і обов'язкова. «Да, это правильная мысль! – знов усміхнувся вусами майор Зеленько, пильно глянувши на мене. – Молодець! Если нікто не протів, і ти, рядовой Берзенішвілі не протів, завтра прінімай каптьорку!»

Минуло кілька тижнів, була неділя, єдиний день, коли солдат спить на годину довше, а протягом більшої частини дня може вільно займатися своїми справами. Одразу ж після сніданку я взявся наводити лад зі своїми білими підкомірцями. Лиш тільки праску розігрів, як до мене у побутовий кубрик прибіг днювальний Сашко Любаско, завжди усміхнений хлопець родом із Львівщини, й повідомив, що мене викликає майор Зеленько. Виклики до командира роти ніколи не обіцяли нічого доброго, тому, поки я плівся коридором, мій мозок кипів, прагнучи вгадати, за що я цього разу маю відгребти.

Та майор лише глянув на мене з-під лоба і простягнув якийсь папірець. «На, оце ж зі штабу за тебе дзвонили, – заговорив українською. – Родичі до тебе приїхали. Давай, дуй на КПП, а с увольнення не опаздывать!»

Які ще родичі, блін? До мене ніхто не мав приїхати. Якби хто і їхав, попередив би листом або телефоном, я ж майже щотижня телефонував матері. Але вже ж хтось приїхав, бо інакше б не дали звільнення через штаб, подумав я, входячи в кімнату для гостей, і одразу ж остовпів. Посеред кімнати сидів могутньої статури грузин в елегантному сірому костюмі, поруч

4

із ним – худорлява дівчина, а з іншого боку стояв наш Давид Берзенішвілі. «Мой атец, мая сестра Маріко!» – промовив він, шанобливо схиливши голову в бік батька. «Автанділ, – підвівся мені назустріч «атец» і простягнув руку для привітання. – Давід розказал мне, что вы сделали для него. Я хочу вам отблагодарить. Поехали, мы астанавілісь здес недалеко!»

Згодом я змушений буду визнати, що в житті так не напивався, як тоді. Спочатку ми пили червоне вино, заїдаючи білим виноградом, при цьому Давид лише кілька разів пригубив зі своєї склянки. Потім Маріко звідкись принесла дві величезних чи то варених, чи то печених курки, кілька лавашів і літрову банку якоїсь приправи. «До етава ми толька розмінались! – усміхаючись, Автанділ дістав із сумки кілька пляшок із прозорою рідиною. – Ета чача. Віноградная водка. Дамашняя. Маладьожі етава неззя, пусть пайдут пагуляют. А вот ми с вами пасідім!»

Поки «маладьож» гуляла, ми з Автанділом випили більше, ніж по літру на «душу населення». Мене почало дико нудити, адже за рік служби я жодного разу не вживав спиртного. Зробивши вигляд, що хочу до вітру, я втік до туалету і добряче проблювався. Після цього у мене відкрилося друге дихання, і надалі вже я виступав ініціатором продовження пиятики.

Можливо, я тобі б і помер від тієї чачі, та якоїсь миті у кімнаті з'явився тверезий Давид і нагадав, що звільнення має властивість закінчуватися, і нам треба рухатися. «А сколько в часті єсть солдат-грузінов?» – поцікавився Автанділ. Спільними зусиллями ми з Давидом нарахували шість. «Атец» одразу ж дістав з іншої сумки вісім півлітрових пляшок. «Вот, каждому грузіну передадите па одной, а еті две – своїм ребятам в роту!» «Як же ми їх через

КПП пронесемо? – запитав я. – Там за такими речами пильно стежать». «Всо будет харашо, я дагаварілса, што вас нікто не заметіт! – Автанділ обгорнув старими газетами пляшки і склав у невелику сумку. – Ну, паєхалі!»

І справді нас «нікто не заметіл». Ми з Давидом чесно рознесли пляшки за призначенням, а дві своїх одразу ж «приговорили» вузьким колом у каптьорці. Це і стало останньою крапкою, що вибила мене з життя. Прокинувся я серед ночі у тій же каптьорці на підлозі, загорнутий у кілька шинелей. Дико хотілося сцяти, але двері були замкнені, тож довелося відчинити вікно і вилізти надвір, а повернутися до приміщення вже через центральний вхід. «Слухай, а коли ти виходив, що я не помітив? – запитав днювальний, здивовано кліпаючи сонними очима. – Я ж мав у журналі відмітити, що ти вийшов...» «Спати менше треба, чуваче! – я весело ляснув його по плечі. – Особливо, коли на тумбочці стоїш. Бо увійдуть вороги і всю роту у сні переріжуть. Ладно, розслабся, можеш записувати мене у свій журнал, я ж повернувся!»

Хіба міг я знати, що через чотири місяці моє дурнувате припущення збудеться з дивовижною точністю. Місцеві бойовики, зодягнуті в офіцерські однострої, увійдуть серед ночі до казарми однієї з інженерних частин, дислокованої за кільканадцять кілометрів від нашої, «знімуть» днювального і сплячими виріжуть сімдесят шість солдатів і трьох сержантів. І жоден не прокинеться під час цього масового вбивства.

Бойовики заберуть усю зброю та набої, а це загалом – понад чотириста кілограмів ваги, і розчиняться в часі й просторі. А ще місяць по тому різанина перекинеться на мирні населені пункти.

***

Наступного дня після посиденьок у «Гарбузі» мене огорнула дивна байдужість. Жодних ознак похмілля я не відчував, з такою кількістю закуски перебрати просто було неможливо. Те, що не помістилося у шлунок, мені акуратно склали в целофанові пакети та пластикові коробочки, тож тепер мій холодильник погуркує не намарне.

Я зрозумів, що перестав сердитися на Вадима за його витівку зі мною. Врешті, хіба він винен, що депутат Іван С-к помер саме того вечора? Та й на дідька мені цим голову собі забивати? Шкода, звісно, людини, нічого поганого він мені не зробив. Хай спочиває з Богом. Та й Кавун знову зник з мого життя – так само раптово, як і з'явився. Коли він виникне знову, я навряд чи зможу передбачити, а наразі у мене в сейфі лежить згорточок доларів, яким Вадим спробував компенсувати моє незручне становище. Отже, варто просто подумки йому подякувати й на тому заспокоїтися.

Життя моє сьогоднішнє, наче на екрані пробігає, констатував я подумки, ковтаючи терпко-гірчаву розчинну каву. З'явилася впевненість, що недавні події, які все більше мені нагадують сон, невдовзі мусять зникнути з пам'яті, випаруватися, розчинитися в часово-просторовому небутті. А я врешті-решт маю соковито начхати на день сьогоднішній, бо обрав зовсім іншу місію – відтворити реалії, про які більшість людей лише чула краєчком вуха, а ті, хто побував у епіцентрі, одразу ж спробували і надалі намагаються якомога ретельніше все забути. Мені хоч трохи легше, бо в часи перших серйозних протестів проти існування совєцького союзу я публічно спалив свій військовий квиток разом із «вкладишем», і тепер мені не треба принижуватися ні перед борзими контролера-

ми в громадському транспорті, ні перед тупорилими водіями маршрутних таксі, які цідять крізь зуби щось на кшталт «розвелось вас – учасників і прирівняних, ніхто бабла платити не хоче!», ні перед товстоногими вахтерками в метро, які хапають із рук посвідчення і мало не на зуб його куштують, аби хтось раптом не посмів обдурити неймовірну добродійку-державу.

У передпокої заверещав мій мобільник, настирливо, істерично, давно треба поміняти цей дзвінок нафіг!... «Вибачте, це знову Петро, я вчора забув про це, маєте чим записати, ось номер пана Озарка, ви ж просили...» Блін, так, зараз, секундочку, давай, я пишу! Так, добре, є, окей, дуже дякую, дуже! А де там той конспіратор хренів, чому він мені не подзвонить, ти не можеш його запитати, га? Я продовжую говорити, але зі слухавки вже дихає тиша, там уже нікого немає, лише написано, що номер, з якого телефонували, не визначений, тобто прихований. Та якого хєра ви ховаєтеся від мене? Ні, мабуть, ще рано викидати вас зі свого сьогоднішнього, ви ж мені в мізки наче цвяшка іржавого забили, ви поболюєте в мені, як той заскалочок під серцем, якого я не можу видалити, бо маю страх, аби хірурги не різонули щось не те і не відправили мене під наркозом у кращий світ... Ні, всьому свій час, повертаюся до охололої кави, я неодмінно вас вирахую і про все дізнаюся, мені буде вкрай лажово жити ще й із цим пораненням, чуєте, мудозвони?

Але як класно, що я вже маю номер Леся! Треба трохи зібратися з думками і одразу ж зв'язатися з ним.

Знову репетує телефон. Так, це я, гаразд, зараз приїду, добре, що нагадали, бо я зовсім забув про цю зустріч. Я останнім часом узагалі багато всього забуваю, навіть про те, що я письменник і маю цілий оберемок зобов'язань перед видавцями, що у мене є чудова родина, класні

друзі, що у мене є Поділ і Андріївський узвіз. Я справді живу ніби тут, і ніби не тут, я просто почав висипатися зі своїх днів, як зерно з мішка, прогризеного мишею...

От і думай тепер, дядьку, як би тебе раніше від визначеного часу не видзьобали на битім шляху чорні птахи примхливої долі!

***

Ще одна лафа для солдата совєцької армії – це відрядження. Їздимо ми з певною періодичністю, поняття зеленого не маємо, що то за важливі речі чи папери везуть наші офіцери, яких ми супроводжуємо, але в наших купе цивільних пасажирів не буває, по вагонах нам шастати категорично заборонено, хіба що по чай до провідника сходити можна та до туалету, де треба встигнути не лише нагальні справи вирішити, а й нікотину похапцем наковтатися, бо «курить будете, ко́гда пріедем», як правило, каже офіцер. Вогнепальної зброї нам «не положено», маємо лише причеплені до пасків ножі-баґнети, які – і це всі розуміють – у критичну хвилину допоможуть, як мертвому компрес. Пістолет із двома повними магазинами неодмінно має бути в офіцера, а звідси виникає інше запитання – навіщо тоді потрібні ми? Словом, совєцькая армія.

Цього разу ми їдемо до Тбілісі, зовсім недалеко, тому можна спокійно подрімати на своїй полиці. Але це не так просто, адже організм звик до постійних навантажень, він би мав зараз сходити потом на плацу чи в спорткомплексі, паритися в караулі або в наряді, а йому раптом кажуть: «Спи!»

Ми знову – збірна солянка, жодної логіки у формуванні групи для відрядження також знайти неможливо. «Майстер спорту» з метання гранати Сергій Ушаков із першої роти, сержант Алексюніс із другої, довгий, мов щогла боксер, імені його чомусь ніхто не

знає, зате всім подобаються прізвиська – легальне Жальгіріс та поза очі – Гуй, бо саме так він вимовляв це поширене в чоловічому товаристві слово; третій я. Наш ситуативний командир – капітан Сафронов, його вухо і плече давно загоїлися, він справді добра людина, хоч і мовчазний, дозволяє курити в купе, але лише у вікно і з другої полиці. Мета поїздки, зрозуміло, нам невідома, вся наша служба – суцільні таємниці, але велика істина в тому, що коли менше знаєш, краще спиш. Капітан завважив лише, що пробудемо ми у Тбілісі не менше тижня, тому настрої у всіх ліричний – так довго бити байдики за час служби жодного разу не доводилося.

Одразу ж після прибуття нас поселили в невеликому військовому готелі, усіх в одну кімнату. Капітан Сафронов, звелівши нам відпочивати, кудись пішов, а увечері повернувся разом із рудим і веснянкуватим майором. Як ми згодом дізналися, це був давній приятель Сафронова, ще з військового училища. У майора з собою виявилася сумка, повна пляшок із різними грузинськими винами домашнього виробництва. Найбільше нас здивувало зелене тархунне вино, бо до цього всі вважали, що «Тархун» – це класний безалкогольний напій, значно смачніший за «Буратіно», «Байкал» і «Крем-соду». Офіцери, попри те, що самі глушили вино повними «тесаними» готельними склянками, нас призначили на роль дрібних дегустаторів і наливали грамів по п'ятдесят кожного сорту вина на трьох. Нас образила така неповага, тож ми, пошепотівшись, вирішили лягати спати і почали демонстративно розстеляти ліжка. «Ложіться, ложіться, синкі, поспіте нормально, завтра вас к здешній часті прикомандірують», – підвівся з-за столу капітан Сафронов.

«Здешня часть» виявилася банальним автомобільним батальйоном, де величезний автопарк, поді-

лений на відкриті бокси та стандартні гаражі, стара триповерхова казарма і купа худющих солдатів-чорнопогонників у засмальцьованих військових робах. Чому нас «прикомандірували» саме сюди, незрозуміло, але армія є армія, уголос повторив мої недавні думки Серьога Ушаков, думати про щось та шукати пояснень тут шкідливо, а іноді й небезпечно. Основною ж незручністю було те, що кожного з нас трьох поселили на іншому поверсі – в кубриках різних взводів.

Наступного дня мала бути неділя, тож капітан Сафронов сказав, що побачимося аж у понеділок. Ми цілий вихідний протинялися по території частини, у якій до нас нікому не було діла. Подивилися на нелегке життя автомобілістів, поспілкувалися з окремими з них, розпитали про їхні справи, розповіли про себе. Решту часу просто пробайдикували. Офіцерів ми майже не бачили, лише кількох на території автопарку, тому й почувалися вільно. Після вечері посідали собі на траву неподалік від прилеглого до казарми спортивного майданчика. Жальґіріс дістав цигарки, пригостив мене, а Ушаков, який не курил, розтягнувся на весь свій гігантський зріст і, стуливши повіки, взявся медитувати.

«Альо, гараж, командіровочніє!» – ми повернули голови на голос і побачили неподалік непоказного солдатика. «Вахід сказав, нехуй здесь валяцца, слышалі? – він помітно хвилювався, але намагався поводитися нахабно, щоб приховати це. – У нас здесь нікто не валяцца. Особенно салаґі!» «Ні гуя себе! Он сказав «салаґі!» – Жальґіріс аж підстрибнув сидячи. Потім, мов удав, витягнув шию в бік миршавого: – Слыш, ты, отлынь отсюда, пока живой. Во дают! Заслуженых черпаков назвал салаґами!» «Так сказав Вахід, у нас с ним не спорят!» – солдатик про всяк

випадок відступив на два кроки. Мене така поведінка просто розсмішила. Чувак збагнув, що опинився між двох вогнів, але не може в'їхати, де ж більша небезпека. «А хто такой е тот ваш Вахід?» – запитав я, заливши обличчя усмішкою, що мало означати цілком позитивні наміри. Та солдатик мене зрозумів не так. «Вахід всех вас поставит на колєні і обосцит!» – викрикнув він і відзадкував ще далі. Мене це ще більше розсмішило. «Передай своєму Вахіду, еслі у нєво такіє шєстьоркі, как ти, то хуй єму за воротнік, штоби шею нє натірало! – зарєготовав я, зробивши вигляд, що підводжусь на ноги. – А тепєрь згінь отсюда! Рєзко! Сім секунд – і тебе всі шукають!»

До відбою ми потеревенили про все на світі, але про цей невеличкий конфлікт більше жодного разу не згадали. Після вечірньої перевірки я попрямував до свого тимчасового куточка в загальному помешканні. Після потяга й готелю спати не хотілося, тож я, знявши кітель і стягнувши чоботи, просто приліг на застелене ліжко. Це вже була третя казарма за рік і два місяці моєї служби, але всі вони були мов з інкубатора і навіть пахли однаково – їдкою мастикою для підлоги, брудними онучами і спермою – примусово позбавлені жіночого товариства, доблесні совєцкі солдати масово були змушені мастурбувати перед сном...

Я почув поруч кроки і повернувся у той бік. Біля ліжка стояв знайомий мені миршавий солдат, але вже без маски зухвалості на обличчі. «Вахід пріглашаєт тебє поговоріть, – він усміхнувся. – Нє пережівай, он сказал, что раговор будєт мірним!»

У мені ворухнувся сумнів, але, увімкнувши здоровий глузд, я зрозумів, що опинився в неоднозначному становищі. Мене запрошують цілком коректно, а отже, невмотивована відмова з мого боку буде спри-

йматись або за боягузтво, або за хамство. Вірити в такій ситуації нікому не можна, але й жодної вагомої причини для уникнення розмови немає. Я повільно взувся в чоботи, одягнув кітель, підперезався паском і рушив слідом за солдатом.

Це була звичайна «сушилка», хоча, порівняно з аналогічним приміщенням у нашій роті, значно просторіша, а крім трьох рядів труб, на яких розвішували одяг і онучі, тут знайшлася ще й стаціонарна грубка. На повну потужність «сушилка» працювала лише взимку, тож тепер солдати затягли туди невеликого столика, кілька стільців, навіть м'яке крісло і, як було видно, використовували приміщення для своїх вечірніх посиденьок.

Саме в кріслі, в оточенні п'яти чи шести солдатів, і сидів той, хто запросив мене для мирної розмови – товстун і коротун типової кавказької зовнішності, помітно старший за однокашників. Його чи то масні, чи то вологі губи ніби й усміхалися, але очі залишалися неприємно колючими. Він запропонував мені присісти біля столика і пригощатися. На столику я завважив згорнуті рурочками лаваші, сир, копчену рибу і холодні котлети, які, згодом з'ясувалося, були спечені з баранини, тому й неприємно прилипали до зубів.

За час нашого спілкування я дізнався, що його звать Вахід Нажміддінов, що він аварець, що служить після закінчення якогось дуже поважного інституту, а на дємбель йому іти за найближчим указом. Липко усміхаючись, він раптом запрезентував історію, що коли, перед призовом до армії, він працював у відділі кадрів і відповідав за розподіл молодих фахівців, користуючись цим, «єбал рускіх тьолок прямо у себ'я в кабінєтє» – тих, які просили не відсилати їх у глухі поселення. Відповідно, і я розповів про себе

та свою службу, але в загальних рисах, пам'ятаючи настанову нашого командира, що «воєннослужащіє спецподразделеній о своєї службе лішнево не болтают!» Вахід мене вислухав, криво усміхаючись, а потім раптом запитав, навіщо я його облаяв, ще й через іншу людину, чим удруге поставив мене в кепське становище.

Мабуть, я справді не мав би лаятися на адресу людини, якої не знаю, а лише обмежитися відповідною реакцією на дії його нарваного посланця. Але ж і той наїхав не від свого імені й поведився зухвало, відчуваючи себе «прикритим». Тож я обережно сказав Вахідові, що, напевне, він теж не висловлювався так різко в наш бік, як це переказав його солдатик, і якщо він це підтвердить, то я готовий попрохати пробачення, після чого можна було б вважати конфлікт залагодженим. «Я падумаю над єтім! – Вахід підвівся, але одразу ж знову сів і обвів усіх важким поглядом. – Наверное, пора ітті спать!» Оскільки руки він мені не подав, я теж лише кивнув і рушив до дверей. Цієї ж миті у мене в мозку щось зблиснуло, вибухнуло, здригнулося і сутність моя провалилася в темну безодню...

***

Мені привидівся Олесь Ульяненко. Їду оце по Межигірській, дивлюся – стоїть у своїй джинсовій куртчині, волосся од вітру ворухиться. Та що це за дурниці, думаю. Гальмую, сунуся трохи назад, приглядаюся пильніше – таки дуже подібний цей чоловік до Олесья, щоправда, лише під певним кутом зору.

Згадалося, кілька років тому я сказав Олесеві, що він схожий на Ігоря Талькова, російського автора і виконавця небанальних пісень, дуже популярного на початку 90-х років. «Та ну на хуй, – зморщився Олесь,

наче мав хворого зуба, – його ж молодим убили...»

Інша картина – ми по черзі гортаємо збірку одного з молодих поетів, я не знаходжу в ній нічого особливого, знизую плечима й простягаю йому. Олесь пробігає очима сторінки і раптом різким рухом повертає мені книжечку. «Ні, старий, це ж хуйня тут написана – «сочиться сміх»! Сочиться може з пизди, а не сміх!»

У ньому жили десятки, якщо не сотні інших людей, він робив з них яскравих персонажів. Але коли пішов, жодного не забрав із собою...

***

Свідомість поверталася повільно. Спочатку я відзначив, що голова поки що там, де й була раніше – нижче маківки скимів тупий біль. Потім знайшов руку і доніс її до потилиці. Пальці натрапили на велику г'юлю, але крові не намацали. Отже, я лежу на підлозі, в абсолютній темряві, у мене тіло – суцільний біль, з чого я роблю висновок, що ці негідники не лише мене вдарили чимось важким ззаду, а ще й, безпорадного, копали чобітьми.

З великими зусиллями я зводжуся на ноги, знаходжу в кишені сірники й вичиркую вогонь. Так, я в тій самій сушилці, де нещодавно сидів, «мирно» спілкуючись із цим довбаним Вахідом. Другим сірником я присвічую до годинника, на ньому тріснуло скло, але секундна стрілочка мерехтить, а інші показують майже другу. Якщо ми розмовляли понад годину, то близько трьох я лежав тут без пам'яті.

Я пошкандибав до санвузла, увімкнув світло й оглянув себе у дзеркало. Здивувало те, що на обличчі – жодного сліду, хоча на однострої чітко видно відбитки чобіт. Вочевидь, боксерські навички допомогли

– навіть на рівні підсвідомості я прагнув максимально захистити голову. І це мені вдалося.

Спершу я відчув дике бажання відшукати цього ґандона штопаного й задушити просто уві сні, тим же робом відплативши за його підступність. Уже й рушив був у бік кубрика, але схаменувся: а хіба завтра дня не буде? Чому я прагну уподібнитися цій гниді? Не забагато честі? От настане ранок, він допоможе. Мені ранок завжди допомагає.

Я відчистив, наскільки зміг, плями на одязі й поволік ноги у свій куток. Треба трохи поспати, зібратися з силами. Поки йшов, ворухнулася думка: а чи не захочуть вони продовжити екзекуцію, коли побачать, що я в кубрику? Та казарма аж здригалася від хорového хропіння, і навіть днювальний не стояв на своїй тумбочці, а сидячи спав, поклавши голову біля телефону.

Утома перемогла біль, що й дозволило провалитися в тривожний сон. Крик «Рота, падйом!» розбудив мене, але було видно, що ніхто не поспішає вставати. Я поворушився, відчув, що тіло мовби затерпло, але гострого болю вже не було. Я привів себе до ладу, одягся і пішов на третій поверх шукати Жальґіріса. Він ще валявся, витягнувши свої ножиська поміж залізними прутами спинки ліжка, але не спав, тому й зустрів мене усмішкою. Я присів поруч і коротко розповів про свою пригоду. Слухаючи мене, він кілька разів повторив своє «Ні гуя себе!», тоді швидко зістрибнув на підлогу й миттю зодягнувся і взувся, поруйнувавши міф про гіпертрофовану загальмованість прибалтів. В умивальнику ми знайшли Серьогу Ушакова. Він зморщив чоло і пробасив: «Значіт, будєм піздіть уродов. Нещадно. До полусмерті!»

Ми вийшли з казарми, Жальґіріс нагадав, що незабаром сніданок. Я заледве почув його, бо мої очі вже вирізли в курилці мішкоподібну постать Вахіда На-

жміддінова. «Вон етот сучара!» – показую хлопцям. За кілька секунд я вже там, бачу лише його круглі очі й відкритий рот, але він нічого не встигає сказати, мій кулак заганяє його слова назад у гортань, у його гниле, падлюче нутро, я чую, як від другого удару щось хруснуло, потім ще раз, на тобі, на, подумки повторюю я, ганяючи його розм'яклу тушу з кулака на кулак, а коли він сповзає під лавицю, починаю зопалу добивати ногами. «Остановись, убйош!» – це Ушаков струснув мене за плечі. Я схаменувся й роззирнувся довкола. Вахід лежав нерухомо, його обличчя було схожим купу гнилого вінегрету.

За межами курилки бачу кількох солдатів, в їхніх поглядах ненависть до нас перемішалася зі страхом. Я впізнаю їх, усі вони вчора були присутні при нашій розмові з Вахідом, серед них і його миршавий посланець. Отже, хтось із них і вперіщив мене чимось по голові, а інші, вочевидь, били ногами. Я тихо кажу про це своїм, на що Серьога Ушаков відповідає пошепки: «Я понял!». Наступної секунди ця гора м'язів, легко перелетівши через півтораметрову огорожу курилки, уже хижо втارانюється в коло Вахідових «шісток». Двоє упали, наче поліна, підбігли ми з Жальгірісом, вирубали ще двох, а далі сталося таке, чого я не бачив раніше, а згодом, уже після розвалу союзу, такий трюк показуватимуть лише у фільмах зі Шварцнеґґером. Ушаков схопив миршавого за горло і легко підняв у повітря однією рукою. Той тріпався, мов риба на гачку. «Кто єво біл сзаді? Говорі, падла!» – Серьога торкнувся ним землі, а потім знову підняв. Миршавий захрипів і ткнув пальцем собі у груди. Ушаков жбурнув ним, як шматою, і коли той розпластався на траві, в ньому щось аж кавкнуло.

«Єщю хоть раз кто-то із вас мелькньот перед глазами, урою!» – прогуркотів Серьога, і ми, дружно роз-

вернувшись на сто вісімдесят градусів, почимчикували на сніданок.

Не знаю, хто, що і кому розповідав про цей випадок, але після обіду прийшов якийсь прапорщик, зібрав нас усіх трьох і переселив в окрему кімнату – на другий поверх того ж приміщення, в якому був медпункт. Туди вів окремий вхід, і, як нам пояснив прапорщик, тут раніше мешкали «медбратья-сверхсрочнікі», але тепер їхні посади скорочено, замінено на солдатські. Так ми і прожили своє відрядження – майже як у готелі.

Уже виїжджаючи, ми мали змогу ще раз побачити в медпунктівській курилці чорно-синьо-жовту від гематом і рубців фізіономію Вахіда, яку він демонстративно відвертав у бік, протилежний від нас. Поруч, також у лікарняній піжамі й халаті, сидів його вірний миршавий помічник...

***

Мені спершу здалося, що Лесь Озарко зовсім не зрадив, почувши з телефону мій прихриплий голос. Мені ж – ніби лиш учора ми спілкувалися, ніби не було цих років, утрачених і за вітром розвіяних. Я сиплю й сиплю йому свою радість, а він з іншого боку мовчить. «Ти мене чуєш, блін, Лесю, це ж я, я!»

«Бути цього не може! – нарешті я чую той тембр, який жив у моїй пам'яті, з тими ж веселими інтонаціями. – Я давно чув, що і ти до столиці перебрався, але якось не випадало на слід твій натрапити!» «Так моя ж пика у всіх соціальних мережах красується, та й просто так у інтернеті куди не плюнь, одразу ж вцілиш!» – хизуюсь я своєю відомістю, але він віджартовується, що не вбачає жодного задоволення у віртуальному житті, тому, крім електронної пошти, нічого більше не переглядає. «Та й з очима проблем все більше, – регоче зі

слухавки. – Ми ж, боксери, не тільки їмо в голову, ми ще й нею іноді дивитися мусимо!»

Ми теревенимо і подовгу регочемо, врешті я оговтуюся від перших вражень. Слухай, Лесику, звертаюсь, як у дитинстві його називав, ми так усі картки повиговорюємо, давай домовимось про зустріч, щоб було вдосталь часу й місця, наберемо бухла й закуски, скільки душа забажає, та й посидимо, як і пасує старим друзям. «Та без жодних питань, – знову лунає його сміх, – хоча щодо бухла я не дуже, а от від закуски не відмовлюся. Пропоную післязавтра, у мене це єдиний вихідний, та ще й посеред тижня!» Ми визначаємося з часом і місцем, обмінюємося побажаннями і відмикаємося від стільника.

Мені хочеться стрибати, як дитині, навіть літати, адже в моє життя повертається людина, яка завжди для мене дуже багато означала. Помічаю, що світ довкола став світлішим. А чому б ні, у Леся ж прізвище таке – мабуть, від слова «озаріння» походить...

***

Я погано пам'ятаю, як усе це почалося. Оголосили тривогу, всі спершу вважали, що навчальну, але команди «Строїцца на плацу!» не було, всі бігли в бік автопарку, де заспані офіцери й прапорщики розсаджували нас по машинах. Уже сіріло, я зиркнув на годинник – п'ята тридцять. Не могли вже кількадесят хвилин до стаціонарного підйому дочекатися! «Хоча, напевне, в цьому й цимес, – думав я, всідаючись на вузеньку лавицю біля заднього борту вантажівки, – погнати нас кудись, перевірити нормативи, відомі лише вищому командуванню, а на сніданок повернути до частини...»

Але позаду залишилося КПП, біля якого я запримітив близько десятка солдатів, які колом схилилися

над кимось або чимось, офіцерське містечко, цивільне поселення. Двигуни ревіли, аж хрипли, нас кидало в усі боки, мов картоплю, хоча й асфальт, як на ці краї, видавався доволі пристойним. Не минуло й години, як машини в'їхали в місто, назву якого ми іноді чули, зокрема, й від щасливців, котрі виривалися сюди у звільнення.

Автомашини зупинилися на невеликому пустирі, ми позістрибували на землю й одразу ж вишикувалися. Командир роти майор Зеленько, виокремившись з оточення офіцерів і прапорщиків, рявкнув своє: «Рняйсь! Смірна! Вольна!» – а тоді трохи схвильовано заговорив. І що більше ми вслухались у його слова, то більше самі переймалися тривожним настроєм.

Зі слів майора Зеленька виходило, що цієї ночі в місті сталася низка жорстоких погромів. Азербайджанці масово винищували вірменів. Також мали місце випадки розстрілу міліціантів, які прагнули захистити мирне населення. Погромники добре озброєні, у них такі ж, які в нас, автомати Калашникова, карабіни, пістолети, гранати і безліч холодної зброї. Отже, наше завдання складається з двох частин – спочатку ми маємо допомогти прибрати з вулиць тіла загиблих, а потім – прочесати місто, перевіривши кожен сантиметр на предмет виявлення бандитів, а тоді обеззброїти і знешкодити їх. Оскільки місто це майже круглої форми, то поділене воно не на квадрати, а на гострокутні сектори. Наш сектор найвідповідальніший, бо через нього за межі міста виходить дві дороги – та, якою ми сюди прибули, і ще одна, давня, яка тягнеться до гірських аулів. Зрозуміло, що ми охоронятимемо ці важливі об'єкти, охоронятимемо споруду, в якій будемо жити, он вона, з сірими стінами, а також – закріплену за нами частину периметру сектора. Все, приступити до виконан-

ня наказу, підсумував свою промову майор Зеленько, воду в боклажки наберете на місці квартирування, з їжею доведеться почекати, її за кілька годин доставлять польові кухні. Поки старший лейтенант Юнусов у відрядженні, першим взводом командуватиме капітан Жуган. «Я дуже хотів би, – завершив майор зовсім не за статутом, – щоб це була локальна подія, а не початок серйозної заварушки!»

Шкода, що майорове бажання не збулося, говорили ми згодом...

***

«Доброго часу доби, шановний пане письменнику. Ось я повернулася додому і одразу пишу вам. Я могла б і з відрядження написати, доступ до інтернету був весь час, але в іншій країні по-іншому відчуваєш реальність, іншими спогадами живеш.

Я багато разів перечитала надіслані вами уривки і багато думала про ваш майбутній роман. Пробувала уявити його весь, але нічого не виходило. Виникло крамольне запитання – а чи варто було взагалі торкатися цієї теми? Здається, у всій світовій літературі немає жодного, замисліть, жодного твору, в якому бодай би не згадувалася війна. І в народній творчості, і навіть у віршах для найменшеньких діток про неї згадується. Є низка колискових, у яких ідеться про війну. Дитина щойно народилася, а її вже на підсвідомому рівні готують до участі в кровопролитті! Хіба це не жахливо?

Мабуть, про цей зріз проблеми я також маю говорити у своїх лекціях. Я й раніше звертала увагу на це, але побіжно, поверхнево. І лише завдяки вам буду занурюватися все глибше і глибше. (Усміхнений смайлик)

Вибачте, що турбую. З найкращими побажаннями – Ніка Польова».

Я кілька разів прочитав цього листа з монітора, а потім послав на друк. Хай лежить у матеріалізованій формі. А не така примітивна ця психологиня, як я вважав. Ніби й не уявила мого твору в цілому, а про дитинство правильно загнула. До болю правильно!

«Ніченька у вікні, шабелька на стіні, вже турків по-дерли пси, пси, а ти, мій козаче, спи, спи!» – здається, такої співала мені бабуня Маня на сон грядущий...

***

Різниця між людиною, яка йде на війну і знає про це, і людиною, яка випадково опиняється у вирі війни, просто разюча. До свого призову я чимало розмовляв з хлопцями, які вже відслужили в Афганістані. Вони одразу ж знали, куди йдуть. У них був час для того, щоб внутрішньо налаштуватися на екстремальне життя, щоб приглушити свій інстинкт самозбереження, врешті, у них був час для молитов. Ми ж собі потихеньку волочили службу, хай і не так солодко, як хотілося, але загалом почувалися не найгірше. Та коли ти протягом одного дня зі звичайного солдата, який охороняє мирний сон чувака, котрий спить з твоєю ж дівушкою, перетворюєшся на реальну живу мішень, – почувашся аж геть не за-тишно.

Страх смерті – звичайна відповідь організму на небезпеку. По суті – фізіологічний момент. Учені кажуть, що відбувається посилений викид адреналіну в кров. Тепер про це говорять навіть школярі. Але ми тоді нічого цього не знали. Не знали, чому холодніє у грудях і животі, чому терпнуть яйця, чому дрижать руки... Ми просто прагнули кожен для себе пояснити ті тисячі й тисячі думок, емоцій та реакцій, які на-

роджуються в душі людини, котра раптово й непере-
дбачено опинилась у володіннях невблаганної пані
Смерті.

Здається, ніби ця істота крутиться повсюди довкола тебе, розповзлася, мов ранковий туман, тремтить у повітрі, наче полуденна спека. Ти помічаєш її страшні очі серед густого гілля невисоких гранатових дерев, вона дивиться на тебе з вікон і з пласких дахів будівель, ти дихаєш її випарами, крокуючи погано заасфальтованою вулицею. Ти цілком безпорадний, бо не знаєш, звідки отримаєш отой несхибний удар, після якого тебе не стане. Але як це – не стане? «Куди я подінуся?» – запитуєш у простір. Я ж завжди був, є і буду. Мені щойно двадцять два роки виповнилося, але мене пізно призвали, багатьом іншим – і двадцяти немає! Ми ще ні фіґа́ доброго не зробили на цій Землі, ми ще навіть розуму як слід не набралися, лише дівка й чарка в голові!

Он Гриць Тимків, галицький пролетар із Червонограда, одразу після школи у шахту поліз, щоб грошей заробити, а звідти вже сюди потрапив. Так от, цей Гриць якось зізнався, що в нього ще жодної дівчини не було. Тобто дівчина була і тепер є, але крім поцілунків, як він скаржився, вона нічого йому не дозволяла. А проводжаючи до армії, сказала, мовляв, кохаю тебе і хочу дочекатися, але щоб ти, коли повернешся, таки повірив, що я тебе чекала.

Та й мій дружбан Вася Величко не був на «гражданці» казановою. Спорт, спорт і ще раз спорт, а для дівчат ще буде час, казав йому тренер. Вася його ревно слухав. Думаю, насправді таких у нас третина роти – просто в чоловічому колективі прийнято про такі речі або мовчати, або вигадувати історії. А тепер хлопці переймаються всерйоз – як же це – загинути, жодної жінки не спізнавши?..

До ймовірних підстав такого занепокоєння учора ввечері додалася ще одна – цілком реальна. Виявляється, наша рота вже має першу втрату – коли частина, піднята по тривозі, залишала місце дислокації, на КПП помічником чергового стояв наш Сашко Любаско. Ворота там величезні, важкі, він одну половину відчинив, другу заклинило, а водій уже газонував і зачепив колесом той металевий прямокутник... Про це розповів нам прапорщик Курбатов, старший польової кухні. Ми кинулися до свого тимчасового командира капітана Жугана, він нічого не знав, але після повернення з командного пункту підтвердив сумну інформацію. Отже, немає вже нашого Сашка. І ми не маємо змоги навіть попрощатися з ним, бо вже сьогодні його тіло відправлять до Баку, а звідти – на батьківщину.

Згодом я збагнув, що він, бідолашний, навіть не усвідомив, що став першим полеглим солдатом цієї, майже непомітної для світу, але доволі тривалої і кривавої війни. А того вечора ми, геть припишкі, сиділи в кубрику і говорили про Сашка. Кожен запитував усіх і себе: хто ж буде наступним? І раптом пригадалося, що коли наша автомашина виїжджала з воріт, я спостеріг боковим зором, що купка солдатів чаклує над кимось, нахилившись до землі. Тепер знаємо, що там лежав Сашко – русявий, завжди усміхнений, доброзичливий хлопець. І саме я, хай не безпосередньо, але доторкнувся до його смерті. Певне, це знак. Невже наступний саме я?

Я сказав про це, а хлопці чомусь засміялися. Але сміх цей був не вибуховим, як завжди, а доволі тихим і мовби обережним...

***

Я вдячний, що Ти так довго терпиш війну в мені. Ти не просто жінка, яка ділить зі мною життя, Ти – ревний помічник мого янгола-охоронця, моїх ельфів та інших

добрих сил і сутностей, без допомоги яких я б давно склеїв ласти. Війна не може зовсім випаруватися з життя того, хто хоч трохи нею жив. Тепер кажуть, що навіть радіацію можна поступово вивести з організму майже до нуля. А от війну з серця – ні. І саме війна – єдина Твоя суперниця, бо любов до неї – за давненими і хронічна, мов хвороба.

Але Ти вмієш у небезпечний момент знайти мою руку і повести мене подалі від небезпечної стежки, яка манить і кличе мене. Ти знайшла у моїй душі прогалини сентиментальності й навчилася їх пестити. І я тепер не вбиваю тварин задля власної розваги. І все менше хочу вбивати людей...

***

Другий день ми допомагаємо прибирати з вулиць та дворів тіла загиблих під час погрому. Нас розділили на кілька груп, до яких, окрім взводу солдатів, входять ще по двоє міліціантів і по двоє цивільних, які є працівниками чи то спецслужби чи то міськвиконкому. Цивільні ні з ким не спілкуються, лише старанно все документують, зрідка щось пошепки запитуючи один в одного.

У місті тиша, вулиці майже безлюдні. Ані сутічок, ні провокацій. Єдиний випадок – діти обстріляли нас із катапульок. Це були навіть не підлітки, так, років по вісім-десять мали, але стріляли невеличкими металевими кульками, вочевидь, вийнятими зі старих підшипників. Коли влучали, було боляче. Міліціанти натупали на них ногами, і діти повтікали. Але куди ж поділися справжні погромники, не в повітрі ж вони розчинилися?! Щоб вимордувати таку кількість людей, убивць мало би бути не менше сотні. Невже зараз ці покидьки сидять по своїх житлах, зображаючи з себе добропорядних громадян?

Мертві мають жахливий вигляд. Переважно це чоловіки, в яких розбиті голови і майже відсутні обличчя. Через подертий одяг видно глибокі порізи та рани від куль. Припікає сонце, тому трупи вже почали розкладатися, над ними дзижчать рої мух. Трапляються тіла й геть обгорілі, неприродно скручені, наче величезні павуки, що наводить на думку, що цих людей живцем обливали бензином і підпалювали. Коли ми клали на ноші перше обгоріле тіло, майже всіх знудило. Особливо після того, як хтось недоречно пожартував про «жарену людятіну». Мені довелося напружувати всі фізичні й моральні сили, щоб також не позбутися ранкової гречаної каші, перемішаної з тушонкою.

У протигазах працювати майже неможливо. На повен голос я висловив думку про те, що справжньою метою винахідника протигазу було абсолютне зниження боєздатності нашої армії, за що був удостоєний недоброзичливого погляду від одного з наших цивільних. Але наш меткий «замок», тепер уже старший сержант Сомов зрозумів мене правильно. Під час обіду він збігав на командний пункт і приніс звідти цілий пакунок новеньких респіраторів.

Неприємна штука – оглядати цілком розгромлені будинки. Сьогодні вранці ми вже обстежували один, що належав літній вірменській родині. Старий господар лежав у дворі, Бог дарував йому гідну і відносно легку смерть. Ймовірно, його попередили про погром, чи він просто швидко зреагував, бо відстрілювався зі свого дробовика. Довкола тіла ми виявили з півтора десятка вистріляних мисливських набоїв, приблизно стільки ж цілих залишилось у патронташі. Вочевидь, коли нападникам набридла ця перестрілка, вони накрили старого зі своїх «калашів».

Справжній жах нас чекав у самому будинку. Лють, яку в погромників викликав учинений опір, вони зірва-

ли на старій вірменці. Бідолашну жінку роздягнули, майже все тіло почеркали ножами, викололи очі, а в статевий орган увігнули шматок іржавої труби. І лише після цього дострелили, певне, боялися, що й після таких жахливих тортур вона виживе...

Ми обмінялися важкими поглядами, коли завершуючи обстеження свого сектору, вперлися у ще один розгромлений будинок. Біля хвіртки лежала стара жінка а біля самих дверей – молода, обидві – з простреленими головами. «А бачиш, тут побували милосердні негідники, – завважив я, – хоч не мучили цих нещасних жінок!»

Довкола будинку – невеличкий сад із мандаринових і гранатових дерев та кущів порічок. Ми з Сомовим, Льонькою Забарою, Васею Величком і одним із ментів залишилися оглядати територію, інші увійшли в будинок.

У нас – усе чисто, стоїмо й димимо цигарками, раптом підбігає наш сибіряк Сашка Пєров, борець-класик із Омська, який чомусь вимовляв своє прізвище з наголосом на «є». Він блідий, губи й руки тремтять, на очах сльози. «Я їх... Я етіх ублюдков когда поймаю, буду рєзать по кусочкам! Живйом, блядь, живйом!» – вигукує він і кличе нас у будинок.

У вітальні перед нами камін з ажурно викуваною решіткою, зверху на каміні – такі ж ковані прикраси у вигляді химерних списоподібних металевих шпилів. Ми завмираємо на місці – наші очі вирізняють на одному з цих гостряків скривавлене тільце кількамісячного немовляти...

***

«Шановна Ніко, вибачте, що одразу не відповів. І хоч я вас зовсім не знаю, але розумію, що ви стаєте чи вже й стали важливою частиною мого життя. Живу собі як живу, але раптом виникає непє-

реборне бажання поспілкуватися з вами. Якби я не був одруженим чоловіком, подумав би, що в мені зароджується кохання. Але ж повторю – я вас не знаю, і правду кажучи, не впевнений на всі сто, що ви існуєте реально – людина з таким саме ім'ям і прізвищем. Іноді мені здається, що все це спілкування – лише чиясь вдала містифікація. Чому я так думаю? В інтернет-мережі ви є дуже відомою людиною, але я так і не знайшов жодної вашої фотографії. Єдиний раз, коли хотів потрапити на вашу лекцію, мене туди не пустили, натомість запропонували купити аудіо-диск із записом ваших лекцій. Але ваші листи – такі листи живої людини, тому я трохи розгублений. Хоча й продовжую спілкуватися з вами як з реальною, а не віртуальною.

Не пам'ятаю, чи писав вам, що я невисокої думки про психологію як науку. Скажімо так, не розумію її практичної користі. Бо вважаю, що кожна людина, якщо вона сильна морально і загартована фізично, виплутається з будь-якої халепи. Якщо ж людина слабка, вона підсвідомо тягнеться до когось сильнішого і продовжує жити в його тіні, під крильцем, чим теж вирішує свої проблеми. Тому людство і складається з лідерів та виконавців, скептиків і туповірів. До речі, останнє слово вигадав я. Щойно. Як на мене, етимологія його цілком прозора.

А релігію і психологію ми вигадали або від небажання боротися, або просто задля періодичного отримання розради «на стороні». Хіба не так?

Вибачте, оце перечитав усе, що написалося, і впав у сумніви – чи не ображу вас таким листом? Чи варто його посилати? І чи про це я хотів з вами поговорити? Адже коли сів за ноутбук, хотів лише похвалитися вам, що, як сьогодні помітив, моя робота поволеньки виповзає на фінішну пряму. А те,

що я надсилаю вам фрагменти і морочу голову своїми хаотичними роздумами, певне, є бажанням, щоб мою писанину якомога швидше хтось прочитав. Так я підсвідомо прагну позбутися війни в собі, або принаймні перекласти бодай частину її на когось іншого.

Ще раз вибачайте за різкість суджень і недовіру. А в причіпному файлі знайдете найсвіжіший уривок із... Та хай вже буде – з роману. (Усміхнений смайлик)».

***

Сьогодні тиждень, як ми ретельно патрулюємо й охороняємо територію та периметр нашого сектора. Наш офіційний статус, який було оголошено – військові охоронці порядку. Ні ментів, ні цивільних уже з нами немає, ми самі за все відповідаємо. У нас більш-менш спокійно, лише протягом цього часу то тут, то там знову з'являлися діти з катапультками. Висновок простий – хтось їх спеціально посилає з провокаційною метою. Але на що вони розраховують? Що ми відкриємо вогонь по дітях? Це ж якими треба бути ідіотами! Ми доповідали командирові роти про ці випадки, він жорстко завважив – не дай Боже, щоб хтось навіть торкнувся до зброї! Міліція ними також не займається, якимось Сомов зателефонував, то відповіли, що це дрібниці, а в них значно серйозніших справ по горло. Але ж не втікати воїнам совєцької армії від дітей! Тому терпимо їх обстріли, це справді боляче, особливо, коли вціляють в обличчя, доводиться руками затуляти то очі, то яйця. Потім хтось зривається на матюки, робить кілька кроків уперед, роблячи вигляд, що знімає з плеча автомат, і малі зловмисники, мов горобці, кидаються врозтіч.

Солдати шепочуться, що в секторах, які контролюються іншими ротами нашої частини, вже були сутички з озброєними місцевими жителями. Особисто мене дуже цікавить, у чому ж суть конфлікту між двома націями, які, здається, мешкали тут завжди. Але офіцери відмовчуються. Ми у своєму колі прагнемо з'ясувати все самі, та до інших висновків, крім того, що одні – мусульмани, а інші – християни, не доходимо. Також знаємо, що єдиного вірменина в частині – добродушного велетня з першої роти Тіграна Танделяна перевели на інше місце служби, здається, навіть у європейську частину союзу.

І аж сьогодні на ранковому розводі наш замполіт Цибулін розповів, що насправді конфлікт розгорівся через взаємні територіальні претензії. Свого часу частина однієї республіки випадково потрапила в територіальний склад іншої, але етнічно там переважає корінне населення. Тож тепер, коли в країні «перестройка і гласность», у республіках загострилася політична боротьба, яка й переросла в низку міжетнічних сутичок на спірних територіях. У якому населеному пункті представники якої нації переважають кількісно, ті й перемагають супротивників. Годі сказати, хто пролив першу кров, головне, щоб вона не проливалася далі. Отже, наше завдання, наголосив замполіт, запобігати ескалації конфлікту, гідно нести службу і бути вірним присязі совєцького солдата!

Вулиця 26-ти бакинських комісарів – головна в нашому секторі, вона й переходить у заміську дорогу, яку наша рота з першого ж дня перебування тут перекрила блок-постами. Але з місцем несення служби – у нас суцільні ротації. От сьогодні я – старший патруля на визначеному відрізку головної вулиці, це в місті, але не в самому центрі. Зі мною дотепний Вася Величко, без якого мені сумно ходити на патрулювання, та

Ігор Подлесних, ще один сибіряк, кандидат у майстри спорту з кульової стрільби, теж любитель пожартувати. Одного разу він із серйозним виглядом запитав мене, чи це правда, що українською «табурет» буде «підсрачник»? Я, впевнений, що він кепкує, з такою ж дерев'яною пикою відповів, що правда. Потім Подлесних, коли хотів зробити приємність комусь з українців, обов'язково приплітав туди «підсрачника». Врешті, йому пояснили, що це такий же жарт як і «чахлик невмирущий» стосовно кощія безсмертного чи «гумовий нацюцюрник» щодо презерватива. Він прийшов до мене з претензією, результатом якої став спільний регіт і приятельські стосунки...

Тих чоловіків виокремив саме натренований зір Ігоря Подлесниха, як його, супроти всіх філологічних правил, відмінював наш Сомов, котрий, попри російське прізвище, виявився «хахлом із Запорожжя». Чому саме вони викликали підозру, Ігор сказати не міг і згодом, просто відчув. Їх було двоє, в одного велика сумка через плече. Коли ми почали наближатися, вони прискорили крок і звернули в провулок. Я скомандував: «Швидше!», і ми зі всіх ніг кинулися за ними. Коли ми виринули з-за рогу, я побачив, що наші підозрювані вже без сумки, але в руках у них по автоматі, і зброя ця націлена на нас. Заторохтіла перша черга, та ми вже встигли впасти за високу купу щебеню на вузенькому тротуарчику під самою стіною старого будинку. Цей щебінь і створив нам перевагу, бо провулок виявився не наскрізним, а звичайним під'їздом до чийогось помешкання, огороженого височезним муром. Ми теж відкрили вогонь і примусили наших ворогів залягти просто на бруківку. Стало помітно, що вони, лежачи, потроху задкують, прагнучи доповзти до воріт помешкання, з-за муру якого нам буде їх дістати дуже складно,

або й неможливо. «Ігорьоха, Подлесних, чуєш? – шепочу я. – А спробуй-но прицільно одиночними!» Ігор починає підсуватися до гребеня нашої щебеневової купи, щоб знайти зручну позицію для стрільби. Я знаю, що він не схибить, він же в нас «почті мастер спорта!»

Але після того, що сталося наступної миті, я завжди довірятиму своєму другому я, внутрішньому голосові чи просто передчуттю – як би це явище не називали, воно врятувало нам життя. Мене просто щось примусило озирнутися, розвернуло голову мало не на сто вісімдесят градусів, наче сові, і я побачив за кілька десятків метрів позаду ще двох чоловіків, один із яких саме відводить руку убік. Я швидко стрибаю їм назустріч, одночасно реагуючи прицільною чергою, бачу, що саме цього чувака відкидає назад, але периферія мого зору ловить, що від руки його злетів у повітря невеликий темний предмет. У голові моїй яскраво зблискує, і я розумію, що падаю в глибочезне провалля...

***

«Вітаю вас, шановний пане письменнику. Одразу ж скажу дві важливі речі. Перше: я – абсолютно реальна людина, а щодо відсутності фотографій – це мій особистий бзік, про причину якого колись, можливо, я вам розповім. І друге: ви анітрохи мене не образили своїм листом. Іноді я чую або читаю такі словесні перли на свою адресу, що вуха загинаються, а очі заплющуються (усміхнений смайлик). Але ж я, як фахівець, навіть на таке не маю права ображатися. Це частина моєї роботи. Ви слушно завважили схожість між психологом і служителем культу – і цей, і той є лікарями збентеженої душі, зболеної совісті, емоційного перевантаження, ін-

ших нефізичних болячок. Тож нерідко доводиться бути і звичайним громовідводом. У цьому суть діяльності психолога-практика.

А ви, шановний, хоча на словах і не надто пошановуєте психологію, на ділі є її прихильником і популяризатором (знову смайлик). Це я до того, що письменник просто не міг би стати письменником, якби не був хорошим психологом. Але наразі я не про це хотіла з вами поговорити.

Мені іноді здається, що я давно вас знаю. В уривках, які ви надсилаєте, відчувається щось дуже знайоме, близьке. І мене також весь час тягне більше спілкуватися з вами, це справді схоже на зародження кохання, але якщо воно і спалахне, то так і залишиться віртуальним. Я свідома того, що ви маєте родину, яку створили саме в коханні, тому досі боялася й сама собі в таких думках зізнатися. Але ви зробили це першим, я долучилася, і тепер нам обом має стати легше. Тому пропоную сьогодні ж закрити цю тему і більше до неї не повертатися.

Я не забула, що свого часу пообіцяла вам детально розповісти про себе, до речі, на ваше прохання. Але виявилось, що той, хто легко роздягає інших, не завжди здатен легко і швидко оголитися сам. Якщо вам це ще потрібно, я таки зберуся з силами і напишу вам про свою війну – за себе, за свою індивідуальність, за право вирішувати свою долю.

Гадаю, ви зрозуміли, що мені вже, м'яко кажучи, не перших двадцять, і життя позаду зовсім не гладеньке. Свого часу я знаходила в собі сили, щоб радикально змінювати все, але досі не розумію, чи стала від того щасливою. Тому дякую, що примушуєте мене ще раз озирнутися і спробувати переоцінити своє життя. З повагою – Ніка».

***

«Ти живою? Живою!» Я прагну розтулити повіки, вони, наче з каменю, але врешті сяк-так розходяться. Протираю рукою очі, бачу перед собою капітана Жугана, свого «замка» Сомова, Васю Величка, Ігоря, ще кількох наших хлопців. «Встать можеш?» Я спочатку сідаю, озираюся довкола, так, я там, де й був – біля купи щебеню, у голові крутиться, наче добряче перебрав, у вухах гуде так, що всі слова і звуки долітають наче через товщу води. «А ви молодці! -- усміхається капітан Жуган. – Хоть і ми бистро под'їхали, добивать после вас нікого не прішлось! А ти в рубашке роділся, – привітно дивиться на мене. – Граната за нескілько метров от тебя разорвалась, а только контузіла, і то, кажись, легко. Смотріте, вон все осколкі в стєну ушли!» Я дивлюся на білу стіну, подзьобану, наче віспою, осколками, потім на вирву, і розумію, що моє народження в сорочці цілком надається до матеріалістичного пояснення. Граната втрапила в заглибину для стоку води, що й скорегувало напрям вибуху й руху осколків.

Я звівся на ноги і побачив тіла знищених нами бойовиків. Тих, яких таки «зняв» Ігор Подлєсних, вже принесли сюди, он і сумка, яку вони кинули, втікаючи від нас, і автомати, і в сумці ще автомати й магазини до них. Я поволі наближаюся до «свого» вбитого, блін, думаю я, це ж перша людина в моєму житті, яку я позбавив її життя, ось він лежить, розкинувши руки, доволі молодий чоловік, частини черепа немає, мозок звисає на бруківку світло-бордовою ґулею, замість лівого ока – темно-червоний згусток крові... Раптом я відчуваю, як моїм стравоходом пробігає конвульсія, друга, третя, ці конвульсії неприємно лоскочуть корінь язика, мов хвилі морські, накочуються на горло, і я розумію, що це блювота, дика, болюча блю-

вота. Я роблю крок убік, щоб не наглявати на труп, і протягом кількох хвилин почуваю себе рукавицею, яку вивернули навиворіт. «Та нічого страшного, після першого часто таке буває, – каже, підійшовши, капітан Жуган, я розумію, що він теж «хахол», і роблю спробу кволо усміхнутися. – Забери он краще його пістолет, це твій законний трофей. А хоча – на фіга він тобі, краще по опісі здамо, хай менти розбираються, звідки він у них взявся! А от і вони, радіміє, приїхали!»

Мене добряче гойдає, до мене підбігає Вася Величко, пропонує опертися на його плече, що я й роблю, повертаючись. Раптом я починаю усвідомлювати, що мене страшенно болить гомілка лівої ноги.

Я знову сідаю на щєбінь, стягую чобіт, у якому зауважую невелику дірочку, й оголяю ногу з онучі, яка вся просякла кров'ю. Сантиметрів на двадцять вище від початку підйому ступні бачу невелику, але глибоку рану. «Таки не всі осколки нас обминули, товарищ капітан!» – трохи по-панібратськи звертаюся до свого командира, який саме спілкується з міліцією. Він наближається, дивиться на рану, цокає язиком і дає розпорядження Сомову, Величку, Подлесних і своєму водієві везти мене в «расположеніє і сразу же в медпункт».

Ми завантажуємося в командирський патрульний «бобік», він припаркований поруч із вбитими, один з яких – «мій», аж тут Вася Величко зривається, біжить за машину і теж довго й голосно бекає. «Як мені недобре!» – каже він, коли ми вже виїхали на головну вулицю. Потім повертається до мене: «Ти коли тих задніх положив і граната рвонула, нас теж «взривною волною» накрыло. Он Ігорьоха аж на інший бік тієї купи скотився, а я просто в щєбінь влип. Очухався, дивлюся на тих чуваків, один із них не

ворушиться, а другий встати пробує, на чотирьох топчеться. То я по ньому і шарахнув... Як мені зараз недобре!»

«А менє нормально, – схоже, Ігор уже навчився розуміти українську, – цель єсть цель. Он приказал, я поразіл, і всьо тут!»

«Ну, а шо возьмьош с Подлесниха, еслі он у нас во-рошиловській стрелок!» – показує білі зуби старший сержант Сомов...

***

День почався не зовсім так, як я планував. Уночі різко змінилася погода, прошумів сильний дощ. Я прокинувся з гострим болем у голові, це знайомий стан, який, на щастя, з роками, відвідує мене все рідше. Але коли настає – хоч вовком вий. Я завжди ненавидів усілякі пігулки, але без них цей біль доведеться терпіти кілька годин, а це понад мої сили.

Я саме запихався різними препаратами, як заспівав телефон. Редактор одного з популярних журналів запрошував якомога швидше приїхати й забрати гонорар, бо йому гвалт треба закривати квартальну документацію. Я мляво запитав про розмір того гонорару і був приємно подивований відповіддю. «Гаразд, старий, дякую! – я зберіг у голосі показну байдужість. – Якщо кажеш, що треба, зараз приїду. Ось тільки чай ковтну, окей?»

Наступний дзвінок довів, що й решта мого сьогоднішнього дня піде не за планом. Телефонував Лесь Озарко, він просив вибачення за те, що сьогодні його попрохали виконати роботу рефері в кількох кваліфікаційних боях, тому його вихідний переноситься на післязавтра. Отже, якщо я не проти, то чому б не перенести і нашу зустріч? Він ще запитує, говорю подумки, хіба ж я не розумію, що він завжди заклопотаний важливими справами! Озвучую я свою думку

лаконічно: «Та не переймайся ти!» «Тоді я попереджу всіх своїх, що післязавтра мене не буде і телефони вимкну!» – дзвенить його веселий голос, і мені знову просвітлюється перед очима. І звідки в цій людині стільки позитиву, що навіть через супутниковий зв'язок він передається?..

У центральній частині Києва всі автостоянки переповнені, тож я залишаю машину в якомусь дворі на Пушкінській і далі йду пішки. Редакція журналу, який розщедрився на гонорар, неподалік від Бесарабського ринку, це зовсім близько, тож я пересуваюся по волі, милуючись вулицями, які добряче вимив нічний дощ.

Знов у кишені лементує телефон – це вже третій дзвінок за сьогодні. І на іншому кінці голос людини, спілкування з якою я близьким часом і не передбачав – мого однокласника Валєрки Мазича на прізвисько Шнурок. «Я знову в Києві, – радісно повідомляє він, – може, повторимо наші минулі сиденьки?» І де ти взявся, хлопче, на мою голову, і якого лиха набиваєшся в друзі, коли я про тебе забув до наступної зустрічі випускників, проблискує в моїх думках, а слідом виринає зовсім інше – а чому б ні? Я зараз отримаю копійчину, розполовиню її, як усі нормальні чоловіки роблять, одну половину заникаю для домашніх потреб, а другу проп'ю, як це і прийнято у письменників. І чим поганий цей Валєрка Мазич, однокласник? Ну, не письменник він, а чи то експедитор, чи то дрібний менеджер, але хто сказав, що гонорари пропивати можна лише з людьми зі свого кола? Якщо Валєрці приємно потусуватися зі мною, отже, все гаразд. Ми домовляємося зустрітися за дві години в «Барабані», я йому детально описую, як туди дійти від метро, де сісти, якщо він прийде першим.

І вже коли я збираюся вимкнути телефон, Валєрка раптом каже: «А вгадай, кого я сьогодні зустрів! Ніколи не вгадаєш!» Зрозуміло, що когось із наших, але ж нас було два класи, які в процесі перемішувалися, а це понад шістдесят людей, кажу, тому і вгадувати не беруся. «Ну ладно, не напружайся, – сміється він, – і так скажу. Виходжу оце з фірми, на яку приїхав, там поруч «Дім кави», зайду, думаю. Я туди, а з дверей виходить Капчьона, пам'ятаєш її, з «бе» класу, ну, Віка Ковбаса? Така красива, слухай, майже не змінилася, а це ж двадцять сім років пройшло, як ми школу закінчили. Я ж її з випускного не бачив, а тут – на! Але в неї щось з головою не в порядку – коли я заговорив з нею, вона подивилася на мене дикими очима і сказала, що я помилився, що вона мене вперше бачить, і втекла. Але ж це вона, я ж її не забув, ти би знав, як я колись в неї був втюрився, ночей не спав, все з думок не йшла. Але ж всі з неї ржали, що Ковбаса, от і я ржав...»

Оце так ситуація, кажу про себе, не мені одному вона подобалася. Боже, якими дурними були ми тоді! «Ти, сподіваюся, в очі її Капчьоною не назвав?» «Та ні, – голос Валєрки стає серйозним, – сказав, о, Ковбаска, скільки літ, скільки зим, яка ти класна, щось таке...» «З тобою все ясно, – кажу, – давай тоді вже зустрінемося і продовжимо цю розмову. А зараз вибачай, я по гроші мушу йти, щоб було нам з тобою за що посидіти. І ще машину відігнати додому маю встигнути, щоб не кидати, де попало. Я, коли їдзнуть, за кермо вже давно не сідаю!»

***

Наш тимчасовий медпункт – дві суміжні кімнати, де кілька кушеток, шафа з ліками та іншим начинням і стіл, за яким сидить незнайомий нам старший сер-

жант медичної служби, простіше – медбрат. Він промиває мою рану, запитує, звідки вона у мене, я кажу, дівчина вкусила, Величко і Подлєсних регочуть.

У медбрата тремтять руки, він щось белькоче про шпиталь. Який на́хер шпиталь, кажу, у мене післязавтра знову патрулювання, так що замащуй зеленкою цю подряпину, мотай бинтом та й відпускай в «расположеніє», бо мене трохи контузило, треба полежати, відійти, щоб бути готовим службу нести. Це вже потім я зрозумію, що тоді я увійшов у стан ейфорії, це тимчасовий збій у психіці, мозок таки добряче струснуло тим вибухом.

Входить наш командир роти майор Зеленько, позаду нього – «замок» Сомов, він одразу ж, коли ми приїхали, побіг доповідати про все, адже капітан Жуган залишатиметься в місті до кінця патрулювання. Майор усміхається, дякує нам за службу, жартує, мовляв, добре, що не в яйця осколок цілив, а в ногу – не страшно. Його настрої мені подобається, та й ейфорія моя поступово згасає, тому я нормально сприймаю командирське розпорядження відвезти нас усіх трьох до нашої військової частини, там медпункт стаціонарний, там капітан Добровісний – ескулап на всі руки, він військовий хірург, осколок без питань видалить, і рентген там є, і після контузії уколи поприймати треба... Величко і Подлєсних теж хай добу відпочинуть, а післязавтра – замінять тих хлопців, які там уже загинаються на внутрішній службі. А за тиждень-два за нами приїдуть, якщо все це «безобразіє» не закінчиться раніше.

Медбрат вколює мені знеболююче, ретельно забинтовує рану й нагадує, щоб чоботи я поки що не взував, а ходив у лікарняних тапочках. Зрозуміло, що тапочок тут немає, але нога розпухла і в чобіт таки не поміщається. Майор Зеленько посилає кудись Со-

мова, той повертається зі звичайними, цивільними кімнатними капцями в руці. «Виздоровієш, повернеш лічно мені! – штрикає себе пальцем у груди командир нашої роти. – Всьо, на кухне перекусіте і собірається, машина будет через час!»

***

Ми киснемо з Мазичем у «Барабані», але цього разу нам не п'ється, як минулого. Ми цідимо пиво з солоними арахісовими горішками та сушеними кальмарами, згадуємо шкільні приколи, але розмова весь час повертається до Вероніки Робертівни Ковбаси. Мене це починає дратувати, я пропоную закрити «ковбасну» тему, а згадати, до прикладу, про те, як я притаскав у першому класі до школи роман «Ідіот» Достоевського, і замість того, щоб писати палички, штурмував потайки під партою цю чужомовну класику, силкуючись щось зрозуміти. Але Валєрка цього не пам'ятає, він лише пригадує, як ми з ним написали на класній дошці слово «роблять», а потім «ро-» витерли, чим викликали загальне захоплення, але не почули дзвінка, увійшла вчителька і був грандіозний скандал. Але цього випадку не можу пригадати я...

«А скажи, це правда, що тебе в десятому класі вигнали зі школи за те, що ти відпиздив директора?» – Валєрка дивиться серйозними очима. «Ну, це голосно сказано, просто один раз гупнув у груди, щоб він по-хамськи не поведився, – у тон йому відповідаю. – Але свідків не було, і він нічого не міг мені зробити, сказав лише батькам, щоб забрали документи, бо нормального атестата мені не бачити. От батьки й перевели мене в іншу школу, яку я благополучно й закінчив!»

Валєрка цього всього не знав, бо він після восьмого

класу пішов у технікум, тому й чув лише легенду, яка з часом обросла жирними подробицями і суттєво віддалилася від правди. Це дивно, але пам'ять людська не здатна іноді втримати в собі навіть дуже яскравих моментів.

Після того, як ми попрощалися з Валеркою на платформі метро, я збагнув, що сьогодні ми говорили лише про живих, а минулого згадували й поминали переважно тих, кого вже немає...

***

Повернувшись до рідної військової частини, ми одразу ж прибули в казарму своєї роти, де знайшли нашого замполіта капітана Цибуліна. Доповіли про своє прибуття, здали в «оружейку» зброю і рушили до медпункту. Капітана Добровісного ми не застали, але решті медичного персоналу про нас уже все було відомо. Писклявий медбрат із солдатів Коля Варєніков забезпечив нам окрему палату на трьох, попросив не забути про вечерю, яку нам залишили «внізу на раздачє», а мені – про перев'язку й укол перед відбоєм. І лише коли він пішов, до нас нарешті дійшло – це ж лафа! І підкрадася вона цілком непомітно.

Ще сьогодні, у першій половині дня кожен із нас міг загинути, але натомість ми отримали серйозний досвід ведення бою в межах населеного пункту. Ми розглядали це на спецпідготовці й навіть моделювали схожі ситуації, але то була теорія, практика виявилася трохи інакшою. Та й не з бійцями ворожої армії ми воювали, а, по суті, з цивільним населенням, щоправда, озброєним не гірше від нас, ба, навіть краще, бо гранат нам на патрулювання не видають.

Ми лежимо і говоримо про це, я весь час прошу говорити голосніше, бо досі погано чую, ліве вухо взагалі порожнє, там шумить, наче у морській муш-

лі, але набагато глибше й глухіше. Я тру пальцями це вухо, пробую в ньому покопирсатися, намацую і виймаю звідти якусь речовину, яка виявляється засохлим згустком крові. Оце так! Я знав, що барабанні перетинки можуть лопатися від звукової хвилі, але не передбачав, що це станеться саме зі мною. «Хреново!» – вигукую, та хлопці не погоджуються, навпаки, формують пропозицію щодо відзначення нашого бойового хрещення, яке, на їхню думку, завершилося загалом щасливо.

Подлесних пропонує себе на роль здобувача спирту, він іде вниз до Колі Варенікова і повертається радісний. «Вася, – звертається він до Величка, – а пойдьом-ка принесьом наш ужин, Коля сказав, через десять мінут спіртіку подгоніт!»

Спирту Коля приносить мало, грамів двісті, каже, що більше нам не можна, завтра ж огляд, рентген і таке інше, а якщо Добровісний занюхає, що ми бухали, то йому, Колі, буде клямка. Він забирає мене на перев'язку, а коли я повертаюся, бачу, що хлопці зсунули до купи дві тумбочки і розклали на них їжу, спирт і воду. «Валше спирт нельзя запівать, – коментує Подлесних, – но когда єво мало, как січас, можна!»

В алярмовому темпі ми все випиваємо, з'їдаємо і, на півслові обірвавши бесіду, завалюємося на бокову.

***

«Щирі вітання, шановний пане письменнику. Оце ж добрий з мене психолог – у собі не можу розібратися! Такого в житті ніколи не було – не знаю людини, ніколи не бачила і навряд чи побачу, але постійно думаю про неї. Весь час! Це я про вас кажу. У мене день розпочинається і закінчується думкою про вас. Вибачайте, але так не має бути. Зрілі люди не повинні переносити свої почуття та емо-

ції у віртуальні площини. Але й реалізувати їх в реальному житті можливості немає. Тому я вирішила, що цей мій лист буде останнім. І в ньому я спробую виконати свою обіцянку.

Моє дитинство було пекельним. Принаймні, тоді мені так здавалося. Але рана залишалася – я жодного разу не була у своїй школі після її закінчення, не бачила нікого з однокласників. І думала, що так буде завжди. Але сьогодні випадково зустріла одного з наших хлопців, він одразу впізнав мене і дуже позитивно пішов на контакт. Я ж, за звичкою, різко закрилася, але згодом збагнула, що вже не так гостро все відчуваю. Мабуть, це злам, подумала, і вирішила все це написати вам.

Але повернуся до дитинства. Здавалося, що всі мене зневажають, ненавидять, постійно з мене знущаються. А причина була смішною – немилозвучне прізвище. Я не вміла боротися, не вміла захищатися, а тому все більше замикалася в собі, все частіше проклинаючи власних батьків, які не бажали розуміти мене і ще й пишалися нашим прізвищем. Це мій великий гріх, адже батьків уже немає, але я, щойно лиш закінчила школу, одразу ж змінила не лише прізвище, а й по-батькові, я переробила всі можливі документи і поїхала вступати до столичного вишу іншою людиною. Тепер я би й відновила все назад, але до мене звикли такої, знають саме таку, отже, доведеться провадити повний ребрендинг. Урешті, моє теперішнє прізвище – єдина пам'ять про дідуся, якого я ніколи не бачила, але багато про нього чула від матері, яка до одруження з батьком теж була Польовою. (Усміхнений смайлик).

Це було дивно – жити як усі, рівною серед рівних, коли ніхто, почувши твоє прізвище, не починає скалити зуби і тицяти на тебе пальцем. Я старанно

вчилася, а вечорами працювала вихователькою при ЖЕКу, колись була така посада – з дітками на дворових майданчиках займатися. Там я залишилася й по закінченні університету, отримала квартиру і місце викладача в технікумі. А потім, перебуваючи у відрадженні в місті Х, зустріла його – спортсмена, комсомольця й активіста, а насправді – співробітника КДБ... Краще б ніколи не зустрічала!

Ми довго їздили одне до одного, бо ніхто не міг відірватися від своєї роботи, потім одружилися, і добре, що мені вистачило розуму прописати до себе матір, бо київську квартиру би втратила. Я переїхала до нього у провінцію, саме коли розвалився союз, постала Україна і всюди почалися скорочення. Мій чоловік також вийшов на пенсію і почав носитися з ідеєю створення власного бізнесу. І з того дня, як ідея ця втілюється у життя, все в моїм житті змінилося.

За п'ять років у нас з'явився величезний особняк, кілька автомобілів і все, про що могла мріяти середньостатистична людина з пострадянською психологією. Але у мене більше не було коханого чоловіка – бо та людина, яка пізно увечері приходила додому і, буркнувши кілька слів, падала спати, була вже кимось іншим. Я прагнула з цим боротися всіма способами, але нічого не виходило. «У тебе все є, – любив він повторювати, – чого тобі ще треба?» Я прагнула йому нагадати про тепло стосунків, ніжність, елементарне спілкування, врешті, про те, що я мрію про дітей. «От ці договори́ заключу, – ще одна улюблена його фраза, – і полетимо кудись на острови. Ось там і дітей будемо робити, й інше все буде!» Але час минав, нічого не відбувалось, я плакала, потім почала обурюватися, погрожувати розлученням, на що одного разу почула: «Без проблем.

Розлучайся й повертайся у свій ЖЕК, тебе там чекають!» Після цього наше життя й почало нагадувати бойові дії – щовечора і щоранку.

А потім мій чоловік загинув – розбився на автомобілі. Це сталося неподалік від Петрівського святого джерела – місця, до якого він часто їздив молитися. З ним загинуло троє охоронців, бо за кермом був він сам. Не виключено, що йому це підлаштували. Мені розповідали його партнери, що бізнес він вів дуже жорстко, мав багато ворогів, я й сама іноді помічала, що за будинком стежать якісь люди. Але вже сталося, як сталося.

За заповітом я отримала лише чверть його бізнесу, решту він заповів своїй першій родині. Зрозуміло, що вести справи спільно з його колишньою дружиною і двома синами я не могла, тому взяла спадок грішми, з яких ще й виплатила компенсації родинам загиблих охоронців. Але решти мені вистачило, щоб створити свій центр психологічної допомоги, який і тепер годує мене.

Отакою була моя війна з життям, і я досі не впевнена, чи перемогла в ній. І коли я вам писала, що дивіться на поняття війни ширше, то саме це й мала на увазі. Озирніться навколо – ви бачите десь цілковитий мир? Навіть функціонування нашого організму – це суцільна війна на клітинному рівні. Ми, люди, перманентно воюємо зі всіма іншими мешканцями Землі – від дрібних комах до велетенських китів. Ми воюємо з деревами, кущами і травами, бо все, що нам потрібне для того чи іншого споживання, ми мусимо спочатку вбити! І всі війни ми розпочинаємо, ледь зіп'явшись на ноги, на дитячому майданчику. І шалено пишаємося цим. Ой, вибачайте, це вже емоції.

Отаким безсистемним і непослідовним вийшов мій останній лист до вас, шановний пане письмен-

нику. Мушу вбити вас у собі одним ударом, щоб ви не вбивали мене поступово. За цим словом будьте здорові. Успіхів у творчості й особистому житті. Ніка».

***

Наступного ранку я був приємно здивований, що пухлина на моїй нозі помітно зменшилася і рана затягнулася. Це сподобалося лікареві Добровісному, а коли я повернувся з рентгенівським знімком у руці, він покрутив його перед вікном, почухав лоба і, показуючи мені пальцем у центр чорно-білої плівки, мовив: «Бачите, кістка не пошкоджена, осколок застряг між нею і сухожиллям, він невеличкий, менше сантиметра в діаметрі. Я хотів його сьогодні видалити, але у вас реґенерація тканин відбувається дуже швидко. По народному кажучи, все заживає, вибачте, як на собаці. Ваш організм сприйняв іншорідне тіло, інфекції поки що не бачу. Температура не підвищена, все нормально. Проколемо вам кілька днів антибіотики, а там видно буде. Одужуйте!»

Ми з хлопцями ще раз увечері повторили забаву зі спиртом. Чергував інший медбрат, грузин Ґорідзе, якому свого часу ми з Давидом Берзенішвілі приносили чачу, тож він виявився значно щедрішим, аніж Коля Варєніков. Наступного ранку, одразу ж після сніданку, Величко і Подлесних почимчикували в роту, щоб заступати в наряд, а я залишився наодинці з власними думками й цигарками. По обіді хлопці принесли цілу підшивку журналу «Юность», яку поцупили в «ленінської комнате», чим і порятували мене від дикої туги і тотального отруєння ніотином.

Так минуло кілька днів, я ретельно ходив на уколи та їв пігулки, аж поки не зрозумів, що мене вже нічого не болить – ані нога, ні голова. Я так і сказав капіта-

нові Добровісному і попросився в роту. Про те, що я так і не чую лівим вухом, старанно промовчав, бо правим чув добре. Він знову почухав чоло: «Гаразд, ідіть, несіть службу. Якщо відчуєте погіршення, негайно до мене!»

І служба понеслася! За статутом совєцької армії, в наряд дозволялося заступати не частіше, ніж через добу. Тобто наступну ніч після звільнення з наряду солдат мав спати повністю. А що робити, коли солдатів не вистачає? Коли за кілька десятків кілометрів від частини триває справжнісінька війна? Якщо ще кілька тижнів тому це слово старанно оминали, то сьогодні воно звучить усе частіше й частіше.

Надійшла неприємна звістка, що втрату має і друга рота – у сутичці з бойовиками загинув молодший сержант Палєвічюс, друг знайомого мені Жальгіріса, вони разом призивалися, разом служили і мріяли одночасно піти на дємбель. Не підуть.

«Де ж я візьму тих солдатів? Зі статуту натрясу?» – запитував на розводі заступник командира нашої роти майор Лопатін у замполіта частини підполковника Багрянцева, коли той, відзначивши наш сонний вигляд, взявся апелювати до статуту. І ми, кого відіслали в частину відходити від поранення, контузії та шоку, хоч і з ніг валилися, та, розуміючи ситуацію, тупо переходили з наряду в наряд без жодного перепочинку.

В якийсь момент я піймав себе на думці, що мені хочеться повернутися в зону локальних дій, спрямованих на відновлення громадського порядку, як завуальовано називали місце нашої теперішньої служби командири. Минуло два тижні, почався третій, але за нами ніхто не приїздив. Я запитав про це майора Лопатіна, він відповів, мовляв, якщо майор Зеленько пообіцяв, то все буде гаразд.

А наступного дня зі мною сталася пригода, яка, з одного боку, довела, що можливості людського організму не мають меж, а з іншого – зайвий раз навчила вірити у неймовірне.

Тривала восьма доба мого безперервного перебування в нарядах. За весь цей час, як свідчив мій ранковий підрахунок, сумарно я проспав близько двадцяти годин. Сьогодні я помічник чергового по КПП, черговим стоїть якийсь юний старлей, зовсім не схожий на бойового офіцера, я його вперше бачу, певне, зі штабних щуриків. Днювальний у мене один, а не два, як було завжди, тому й періодично доводиться відчиняти і зачиняти ті самі ворота, якими був убитий мій однокашник Сашко Любаско. Я думаю про це, прагну уявити, що він відчув у ту останню секунду свого життя, коли ця величезна залізняка після удару вантажівкою припечатала його до цегляної стіни? І чи насправді існує той світ, про який завжди з таким трепетом говорила моя бабуня Маня?

Щоб не заснути сидячи, я сюди-туди походжаю по вузькій кабінці, з вікна якої й маю спостерігати за всіма переміщеннями через КПП. Повертається з обіду мій днювальний, о, це класно, кажу йому, тепер я піду, побавлю кишку. Від КПП до їдальні – метрів шістсот, треба перейти через увесь плац, потім доріжкою праворуч, ліворуч і ще раз праворуч. Так от, я вийшов зі свого «капепешного акваріуму», передавши пост днювальному, і одразу ж... провалився в сон. І не було б нічого дивного, якби я тут же впав на асфальт і спав, утома є втома. Але ж я рухався у стані сну, йшов за визначеним маршрутом і прокинувся за два кроки до першого східця, який треба було подолати, прямуючи до центральних дверей їдальні. Для себе я це назвав сновидним автопілотом.

Якби хтось розповів мені таку історію раніше, я, зрозуміло, не повірив би анітрохи, а може, й узяв би

оповідача на кпини. Тепер же знаю достеменно – таке буває насправді!

***

Я ще раз уважно перечитав довжелезного листа від Ніки Польової. Ні, сказав я собі, це повний абздоць! Оце так звелося-скрутилося, хоч стій, хоч на дупу гепайся! А хоча, чому я дивуюся? У моєму житті різноманітних нетривіальних збігів не так уже й мало траплялося. Було б дивніше, якби наше з нею спілкування тривало до безмежжя, або закінчилося банальною зустріччю і взаємним розчаруванням. Адже й мені не раз видавалося, що я звідкись знаю цю людину.

Я механічно натиснув кнопку «Відповісти». І почав писати їй, що коли у житті є багато війни, то в ньому мусить бути й багато смерті. А де смерть, там і містика. І буває, що містика ця виносить чимало хорошого, позитивного. Але бачиш, як усе закручено? Я не можу собі запевне сказати, що це було не кохання, але я завжди згадував тебе, подовгу затримував у думках і навіть шукав у соціальних мережах. Щоправда, за тим, осоружним тобі й милим мені прізвищем. І наші з тобою життя свого часу перепліталися дуже примхливо. Бо саме я мав завалити твого суперового чоловічка, але Бог перешкодив мені, раптово взявши цю місію на себе. Отже, так і мало бути.

А кохав тебе, як з'ясувалося, Валєрка Мазич, той самий, якого ти сьогодні «не впізнала». І, думаю, не тільки він. Бо ти таки була красунею. І, як сказав Валєрка, зовсім не змінилася. Я йому вірю.

Так, з твого прізвища підсміювалися, і ми з Валєркою також, але тільки з прізвища. Ти ж сама нікого не підпускала близько до себе, в кожному з нас бачила тільки ворога-пересмішника. А ми, зі свого боку, були юними, порожньоголовими і ще не гото-

вими серйозно говорити про почуття. Тому й прагнули заходити здалеку. Але ти цього не помічала. І війна мала місце лише з вашого боку, пані видатна психологине!

Ні, годі! Я не буду надсилати цього листа. Я зроблю з нього кілька абзаців для свого роману. А сам завтра, з самого ранку сяду в автомобіль, поїду до її Центру, ногою відчиню двері її кабінету і все це озвучу, дивлячись їй у вічі. А потім попрошу пробачення. Ну, хіба що не захоче слухати і скаже, що й вперше мене бачить... Але це вже буде на її совісті.

Урешті, коли цей твір з'явиться друком, я надішлю його на адресу Центру Ніки Польової з дарчим написом. Хай читає на здоров'ячко!

***

Коли живеш у постійному очікуванні смерті, у якийсь момент усвідомлюєш, що вже її не боїшся. Не те, щоби зовсім втрачаєш страх, просто сприймаєш як щось належне й невідворотне. Людське ество стає грубим, однозначним. Починаєш сприймати світ переважно в чорно-білих тонах. І якщо ти здатен хоч трохи мислити, рано чи пізно мусиш збагнути, що деградація твоєї особистості відбувається вельми успішно.

Ми все частіше жерли спирт і курили шмаль. Ніхто особливо не замислювався, звідки бралось все те добро, хто його приносить, хто за нього платить. Є – і баста. А коли воно є, світ стає значно кращим, війна – несерйозною, туга за домом – приглушеною. У підсобних приміщеннях, яких було чимало в будівлі, де нас розмістили, почали підночувати бляді. Деякі поселилися там по-справжньому. Але це був доволі кончений контингент, тому ними користувалися не всі...

Ситуація в регіоні не покращувалася, радше навпаки. Тривали міжнаціональні сутички, періодично повторювалися спалахи локальної різанини. Все частіше можна було почути, що конфлікт переростає в затяжний. По суті, це була війна між двома союзними республіками, в якій ми були третьою стороною і відстоювали інтереси того самого союзу як поки що цілісної держави. Тому ми змушені були обеззброювати всіх, хто виходив за межі тогочасного правового поля і сповідував свою боротьбу. Вони чинили опір і вбивали нас. Ми змушені були вбивати їх. Там я вперше почув на свою адресу слово «окупант», яке мене спочатку образило, а згодом примусило замислитися. Слова «миротворець» тоді ми ще не вживали...

Минув тиждень, як ми повернулися з «материнської» частини, але не самі. Наш командир взводу старший лейтенант Юнусов, як виявилось, не їздив у чергове секретне відрядження, а займався відбором і доставкою першої партії молодих солдатів, випускників майже забутої нами «учебки». Наших наступників, зелених салаг, які, на відміну від нас, уже знали й розуміли, куди їх везуть. Через раптове перетворення мирної служби на екстремальну ми без типових армійських понтів попрощалися зі статусом «дєдушок» і перейшли в найвищу категорію – «дємбелів». Проте реальне звільнення, як усі розуміли, нам світило не скоро.

Ви вже нанюхалися пороху і здобули чималий досвід, щось таке говорив нам командир роти майор Зеленько, коли рота прийняла поповнення. «Тому ніхто з вас не поїде додому, поки не підготує замість себе рівноцінного бійця!», – були його підсумкові слова того дня. А з наступного всі патрулювання, караули та несення варті на блокпостах відбувалися за участі наших дублерів.

Салаги виявилися різними, але для себе я визначив дві категорії: фаталісти і «стремящієся в герої». Фа-

талісти були слухняними, виконували все мовчки й доволі ретельно, але в їхніх очах з'яв лід приреченості. Кандидати в герої до всього ставилися легко, іноді – похуїстично, вони постійно рвалися в бій, не особливо усвідомлюючи, що кулі мають здатність вилітати не лише зі зброї, закріпленої за ними. Їх застерігали, що так робити не варто, але, вочевидь, вони потребували емпіричного досвіду...

Якось на наш блокпост напала група бойовиків, які прагнули прорватися в гори. Нас на варті стояло восьмеро: капітан Жуган, який тепер знову був без взводу, тому й відповідав за перший блокпост, старший сержант Юрко Сомов, наша «нєразлучная троїца» у складі Васі Величка, Подлєсниха і мене та троє молодих, з яких один, за моєю класифікацією, був фаталістом, а двоє – кандидатами в герої.

Бойовики спрацювали чітко. Їхня вантажівка, замаскована під пересувну медичну лабораторію, підїхала майже до зони перевірки, зупинилася, а поки ми долали відстань до неї, раптом зірвалася з місця і, розігнавши нас, протаранила шлагбаум. Але далі поперек дороги стояв наш «бобік», вочевидь, капітан Жуган передбачив і такий хід подій. Водій смикнув вантажівку ліворуч, щоб обїхати «бобік», ми відкрили вогонь по колесах і кабіні, примусили їх скотитися в кювет, де двигун їхньої машини й захлинувся. І тоді з нутроців псевдолабораторії у наш бік ринув справжній шквал куль, полетіли гранати. Як з'ясувалося згодом, у середині було понад два десятки бойовиків. Але поки наші отримали телефонне повідомлення й примчали на допомогу, нам було геть несолодко. Так от, майже не відставав від нас у бою саме фаталіст, а «стрємящієся» опинилися поза процесом. Одного одразу ж зачепила куля в плече, а інший просто всрався. Не у прямому розумінні, хоча й таке з людьми бувало, – він

влав у ступор, з якого його потім ледве вивели. Такий собі гіпершок пережив пацан.

До речі, це був бій з мінімальними втратами. Серед бойовиків, коли вони здалися, ми виявили двох убитих і трьох поранених. З наших, окрім молодого, поранення у ногу дістав капітан Жуган. Мене тоді вдру-ге контузило. Увечері я лежав пластом і помирав від болю в голові. Мною опікувалися троє салаг. Прийшли мої хлопці, принесли спирт і кілька косячків. Довелося воскреснути. Хвилини за десять мене пробило на «ум-няк», я звелів зібрати в кубрик усіх салаг і проголосив, мабуть, єдину за свою армійську службу серйозну промову.

«Це лише у примітивних фільмах бігає герой і вби-ває ворогів десятками, а то й сотнями, – сказав я їм. – У реальному житті ми всі є рівно настільки героями, наскільки й боягузами. Просто кожен свідомо чи під-свідомо прагне прожити ще хоча б один зайвий день. Тому насправді ми воюємо не стільки за високу ідею, хоча й вона часто має місце, скільки за своє життя. І вся штука в тому, що робити це треба на найвищому реґістрі, видобуваючи з глибин своєї сутності усі вмін-ня, навички, увесь життєвий і навіть книжний досвід. Мистецтво війни, як і будь-яке інше мистецтво, вима-гає повного заглиблення й абсолютної самовіддачі. Але мистецтво це колективне, його можна порівняти з хором чи вокально-інструментальним ансамблем, де одразу ж чути, хто залажав. Ось лише на концер-ті фальшувальника максимум освищать, а тут – він просто вибуває. Надовго або назавжди.

Запам'ятайте це, зарубайте на своїх шмаркатих но-сах, чувачки, і все у вас буде класно!»

Того вечора наша тимчасова казарма, мабуть, упер-ше почула такі щирі й голосні оплески.

***

Лесь Озарко зовні майже не змінився, тільки волосся стало мов попелом посипане. І окулярів не носить, каже, що лінзи зручніші. Ми понад дві години сидимо в елітному закладі «Всесвіт чаю», де вже прочаювали більше грошей, аніж би просто пропили, глушачи коньяк у якому-небудь «Ольжиному дворі». Але нам і так весело, ми згадуємо дитинство, нашу секцію боксу, по черзі розповідаємо про ті роки, протягом яких не бачилися. «Ми вже входимо в той вік, коли починає подобатися ретро, – вкотре регоче Лесь, – а сучасне видається дивним і недосконалим!»

Ми говоримо про родини, я вихваляюся своїм щастям, своїм пізнім одруженням і маленькими дітками. Лесь каже, що і в нього все гаразд – син в університеті навчається, донька школу закінчує. «Отже, й ранній шлюб має свої переваги! – стан сміху є перманентним для Леся. – Ще кілька років мине, поодружую своїх печінкоїдів, і в мене розпочнеться щаслива старість. А в тебе це все ще, ой, як далеко попереду!»

Цікавлюся, хто його дружина. «А ти її знаєш, – він хитро підморгує, – навіть клинці колись підбивав, на танці і в кіно водив. Ану подумай!» «Ти жартуєш?» «Чому жартую? Ми тебе розшукували тоді, хотіли на весілля запросити, але ти кудись завіявся. Вона мені чесно розповіла, що ти їй подобався, але закохатися в тебе вона б не ризикнула. Не знаєш чому? Цитую: бо ти вітер!» «В сенсі?» «Танцюєш, казала, ти з нею, а очима до інших дівчат так і прилипаєш. Так було?» «Блін, Лесю, ти мене ковпачиш! Або кажи, хто це, або я лусну від цікавості!» «Окей, скажу. Це Марічка з агрономічного факультету сільгоспакадемії. Промовляє тобі щось це ім'я?» «Чортийгобатька? Таким було її дівоче прізвище? Я просто в шоці!» «Чому?» «Бо часто згадував про неї... А може, лише про чудернацьке

прізвище. Хоча, вибач, Лесю, мені здається, що ми з більшим трепетом згадуємо дівчат, з якими нічого не вийшло, аніж тих, з якими все було. Не так?» «Не знаю, у мене немає кого згадувати. Оце ж як одружився з Марічкою, так і живу. До речі, наступного разу ми з тобою спілкуємось у нас удома. Жодні відмови не приймаються!» Я ствердно гойдаю головою.

Ми знову повертаємося в часи нашої юності, і я йому чесно зізнаюся про свою, донедавна стовідсоткову впевненість у тому, що він свого часу пішов бандитською стежею. Лесь усміхається – а хіба ти помічав у мене такі задатки? «Але ж з нами тренувалися класні хлопці, толкові, адекватні – Шева, Дуня, Капа, Трактор, Лозінський, Сєрий... – я прагну згадати всіх, але затинаюся. – І в них не було помітно отих задатків. Але ж усі вони зараз лежать в землі під інкубаторськими стелами з чорного граніту, де вибите фото на повний зріст поруч із крутою тачкою!»

Далі я розповідаю про Кавуна, про всі наші з ним справи, найдетальніше про недавні. Описую його зал, який нещодавно зник, наче за помахом чарівної палички, підготовку до поєдинку, що не відбувся через смерть Івана С-ка, інформацію в інтернеті, з якої я постаю монстром-убивцею, і, нарешті, про зникнення самого Кавуна. Лесь слухає, обдаровуючи мене поблажливим поглядом. «Може, хоч ти мені щось проясниш, друже? Чи мені плюнути на все це і забути, як неприємний сон?» – розводжу руками. Лесеве обличчя стає серйозним, він морщить лоба і примружує очі.

«Я не мав би цього говорити, – за хвилину Лесь руйнує наше мовчання, – я ж бо не суддя і не прокурор. Але кажуть, що наш Кавун на сьогодні вважається одним із найбільших шахраїв країни, якщо не всієї Європи. Те, що він досі живий, свідчить не про диво, а

лише про його неабиякий талант. Усе, що він робить, максимально продумано, вивірено і прораховано. Ти ж постійно не живеш у світі боксу та інших силових видів спорту, ти туди лише зазираєш. А біля нас багато таких довколаспортивних шахраїв крутиться, як і іншої кримінальної шушери. Тому тобі важко звести причини й наслідки в ситуації, у якій Кавун використав і тебе. До речі, використав доволі коректно, отже, або поважає, або ще не втратив усього людського.

Я давно знав, що він займається тіньовими боями. Але якщо це цікавить наш дебільний бомонд, то нехай. Думаю, він розвивав цей бізнес «по поняттях», завойовуючи довіру різних «грошових мішків». Це, звісно, версія, але гадаю, що вона недалеко від істини.

Кавун розвинув свою співпрацю з такими ж тіньовими страховиками, де, вочевидь, зумів на найбільшу суму застрахувати себе саме на зрив поєдинку через смерть одного з учасників...»

«Так, він щось згадував про таке страхування!»

«А далі все просто, – продовжив Лесь, дмухаючи на гарячий чай. – Він знайшов тебе – людину, зовсім невідому в сучасних боксерських колах, але з боксерським минулим. Потім штучно роздур на рівні особистих контактів інтерес до цього бою, паралельно зробив з тебе в інтернеті монстра, чим спочатку деморалізував суперника, адже той пильно стежив, з ким йому доведеться битися. Тебе він не лякав цим Іваном?» «Ні, навпаки, казав, що він слабак і таке інше...» «Отже, він одразу обрав його на роль крайнього. А далі вже питання техніки – швидше за все, була використана якась рідкісна отрута...»

Мені почало трохи прояснятися. Вочевидь, підкупив він помічницю Івана С-ка, оту, яка нібито телефонувала перед боєм, а потім роздавала інтерв'ю, як знайшла свого боса мертвим. Або залякав. Або й те, й інше.

«Після всього він отримує величезну страховку, не виплатити яку – теж «не по поняттям». Та й ставки, думаю, не всі забрали назад – там такі люди ходять на ці бої, які вечеряють за п'ять тисяч доларів. Отже, це ще суттєва додача. Ну й із залу, думаю, він усе продав ще до вашого поєдинку, лише призначив число, коли новим власникам куплене забирати. Останній момент – поділитися з ким треба і вчасно залягти на дно. А коли все перешумить, він знову десь вилізе. От і вся історія!»

«То він міг і минулого разу це все розіграти – зі знищенням бізнесмена, до якого я з дурості підрядився?»
«Цілком можливо. Якщо все було так, як ти розповідав, гадаю, він використав набагато складнішу схему, в якій ти був запасним варіантом. Але, певне, вирішилося й без тебе. Дякуй Богові!» «А я завжди й дякую, – я також беру до рук піалу з чаєм. – От Кавун! Справжнісінький чортяка! Постійно він тягнув мене в якесь болото. І я минав його самим краєчком, і ще й гроші за те отримував. Чистий чорт!»

«А в дитинстві ти з Вадіком таки більше дружив, ніж зі мною, – на обличчя Леся повертається широка усмішка. – Та раз ти визнаєш, що він чорт, чи не проти, якщо я спробую стати твоїм янголом? Можу тебе на хорошу посаду порекомендувати – відповідальним за зв'язки з громадськістю олімпійського комітету. Думаю, мене послухають!»

Ми регочемо до кольок в животі й замовляємо на дегустацію ще один чай.

***

Мій останній бій досі не закінчився. Тоді нас щільно накривали з гранатометів, але над нами також літали і янголи. Їх крила не встигли сховати лише Сашку Пєрова, вайлуватого борця з Омська, дивака, який вимовляв своє прізвище з наголосом на першому складі.

Потім ми дізналися, що він мав піти на дѐмбель першою командою. Його документи вже були підписані, треба було лише відправити його в частину, а звідти додому. Це мало відбутися в суботу, а в четвер він дѐмбельнувся сам. У кращий світ.

Можливо, він більше сподобався янголам, ніж ми. Бо нас лише подзьобало трохи – Сомову і мені осколки в'їлися в спину, Васі Величку – в шию. Практично всі надбали по контузії, кому важка дісталася, як Льоні Забарі, кому легка. Цей бій назавжди розлучив з армією ідеального офіцера Юнусова – йому відірвало ліву руку.

Оговтувалися ми вже в бакинському окружному шпиталі. Коли більш-менш одужали, повернулися до своєї стаціонарної частини. Наступного дня нам видали документи, виплатили по двадцять рублів дорожніх і стільки ж підйомних, за які ми мали жити перші дні на «гражданці», поки роботу не знайдемо. Оскільки за час лікування я так схуд, що парадний однострій висів на мені мішком, мусив купити собі інший одяг. Грошей вистачило на спортивний костюм для гри в гольф і чеські кеди. Але їхати додому без копійки я все ж не ризикнув, тому довелося позичити трохи грошей у Сомова, якому ще під час перебування в шпиталі надіслали з дому цілу сотню.

Увечері залишки нашого взводу завантажили в закриту вантажівку і вивезли аж на територію Дагестану, де серед ночі й посадили на потяг «Махачкала-Москва». Перед цим штабний офіцер, який нас супроводжував, пояснив, що вже є випадки, коли демобілізованих солдатів виловлюють бойовики й убивають з особливою жорстокістю. «То давайте нам з собою автомати, а ми, коли приїдемо, у свої військкомати їх здамо!» – пожартував тоді Льонька Забара. «Треба подумати над цією пропозицією», – усміхнувся штабний капітан.

Після повернення ми листувалися, потім обмінювалися листівками на 23 лютого, а згодом кожен розчинився у своєму житті. І лише минулого року на адресу моїх батьків надійшов лист, у якому була чергова погана новина – помер Вася Величко. Його забрав інсульт – великий друг усіх контужених. Чому Васина мати написала саме мені, досі не знаю, бо слів і совісті відповісти їй я так у собі й не знайшов.

Мій останній бій тієї першої війни ще й досі не закінчився...

***

Я виходжу з офісу Ніки Польової в чудовому настрої – вже давно так просто і щиро не повертався в дитинство! Як класно все відтворювалося, згадувалося. Вона ж абсолютно класна, ця жінка, ця дівчина з моїх шкільних років! А як зраділа, коли я їй про Валєрку розповів, що він її кохав і, може, й досі ще кохає. До речі, він розлучений, нагадав я їй, а ось номер його телефону. Вона усміхається – хіба ж це правильно, щоб я дзвонила, краще дай йому мій. Посилаю йому повідомлення, навздогін телефоную, все розповідаю. Він мовчить, здається, йому перехопило дух. Потім дякує тремтячим голосом. Чи вийде щось у них, не знаю, але я в її особі надбав хорошого друга.

Прошкую бульваром Тараса Шевченка й усміхаюся усім, хто йде назустріч – нехай бачать, що в мене гарний день! За десяток кроків перед собою я бачу свого давнього знайомого – того самого психопата, який так старанно штовхнув мене у круговерть минулого життя, у світ спогадів, які я завжди прагнув приховати від усіх, і навіть від себе самого, але вони шукали шпарини, виринаючи то вирваними з контексту оповідками після добрячої чарки з друзя-

ми, то безсистемними записами – спершу від руки, а згодом на комп'ютері, які я протягом п'ятнадцяти років складав у папку із ремінісценційно-пародійною назвою «Війна і ми». І ось тепер, коли майже вся робота позаду, коли душа виболіла і майже звільнилася від війни, перелившись у цю хаотичну, жорстоку, але, загалом, щирі сповідь перед усіма, хто побажає її почути, – я мушу подякувати людині, яка невідомо звідки з'явилася у моєму товаристві, злякала пістолетом мою ліню, сльозою своєю розворушила моє кирзове серце, а тепер просто йде назустріч і дивиться крізь мене у банально-поетичну далечінь.

«Привіт! – кажу я, усміхаючись. – Страшенно радий тебе бачити. Як життя-буття поточне?» Мій психопат зупиняється, його погляд – суцільне здивування, брови то з'їжджаються у зморшку пригадування, то пружиняють угору. Я простягаю руку для привітання, він ледь торкається її своєю, потім робить крок назад і заперечливо хитає головою: «Вибачте, але ви, здається, помилилися. Ми ніколи не були знайомими. Я не можу пригадати вас...»

Ні, він таки повний псих, абсолютний, всеохопний, махровий і фіолетовий, чи ще які там бувають психи! Але, врешті, це його особиста справа – не впізнавати мене, це вже не так і важливо. А може, це тепер епідемія така – невпізнавання? Он і моя подруга Ніка, котра колись була Веронікою Робертівною Ковбасою, Валєрку Мазича впізнавати не хотіла. «Ну, якщо не можеш пригадати, то й не напружуйся, – я махаю рукою і відходжу вбік. – Я просто хотів подякувати тобі за все, а решта – як тобі зручно!» Він обдаровує мене таким поглядом, наче псих – це я, а не він, і просто зникає. Я цього не бачу і не хочу бачити, тому й не озираюся, бо впевнений, що за моєю спиною його вже немає, його,

мабуть, і одразу не було, я сам його вигадав, бо хтось же мав примусити мене зайнятися справами, а не фіґнею! І це – єдина вигадка у світі, який я тепер добудую. Ні, не так, у таких випадках цілковито доконаного виду просто не існує, тому я покладу ще кілька цеглин і призупиню цей вибух спогадів та емоцій. Врешті, війна – вона така ж вічна, як і ми, і все питання лише в тому – в якому ракурсі ми її розглядаємо.

І навіть, якщо ми не помічаємо її, це зовсім не означає, що не беремо в ній участі...

1995-2011

Офіційні партнери

конкурсу романів, кіносценаріїв п'єс та пісенної лірики про кохання
«КОРОНАЦІЯ СЛОВА – 2011»

Фонд Олени Пінчук

Інформаційні партнери

Сергій Пантюк народився 1966 року в с. Сокілець на Хмельниччині. Закінчив філологічний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту.

Мешкав у Чернівцях та Хмельницькому, з 2004 року — в Києві.

Безкомпромісний борець за ідею, невтомний мандрівник, любитель неприхованої правди слова. Його сюжетам притаманна загадковість, заплутаність до останнього рядка. Має пристрасть до жонгливання словами, різких, майже кульбінних змін подій, багатолінійності оповіді.

Водночас залишається поетичність мови, знання ситуативної лексики і, прикрашена романтичними замальовками, реалістичність сьогодення.

Автор дев'яти збірок поезії, книжки малої прози "Як зав'язати з бухлом і курінням" та роману "Сім днів та вузол смерті".

Новий роман Сергія Пантюка "Війна і ми" можна без заперечень назвати романом-зойком.

ISBN 978-617-605-001-8

червоне та чорне